

Ezgin Kilich

Menga Baxtri Ko'rsat

*Inson yuragiga sig'dira olmaganini
vujudiga ham sig'dira olmaydi.*

Ezgin Kilich

Menga Baxtri Ko'nsat

Ba'zan o'z yo'lingni yaratishing, o'sha yo'ldan
yurishing kerak bo'ladi. Yo'ling to'g'ri yoki noto'g'ri
mufhim emas, muftim o'zingning yo'ling bo'lishi kerak.

“Ilm-Ziyo-Zakovat”
Toshkent – 2022

2022/11/18 16:12

"Ilm-Ziyo-Zakovat" nashriyoti ushbu kitobni Turkiyaning "Destek" nashriyoti bilan 2022-yil 17-iyunda tuzgan shartnomasi asosida chop etdi.

UO'K: 332.125.1
KBBK: 821.512.174-4 (Turk)
K-12

EZGIN KILICH. "Menga baxtni ko'rsat" / turk tilidan XUSANBOYEVA Aziza tarjimai / "Jahon adabiyotining bestsellersi" turkumi — T.: "Ilm-Ziyo-Zakovat", 2022. — 176-bet.

Qachondir yoningda bo'lishimni istasang-u, lekin huning iloji bo'lmasa, ko'zlaringni mahkam yum va qo'llaringni yuragingning ustiga qo'y. Men sening ko'z qovoqlaring ortidagi qorong'ilikda, yuragingning har bir urishida bo'laman. Qachonki kemaga chiqadigan bo'lsang, sochlarining orasidan o'tgan shamol emas, mening barmoqlarim bo'ladi. O'qiyotgan kitobingning har bir satrida yoki tinglayotgan qo'shig'ingning musiqasida nafas olishni davom ettiraman. Yomg'irli kunda yelkangdan o'padigan yomg'ir tomchisi qiyofasida ham yoningda bo'lishim mumkin. Balki, hidlash uchun qo'lingni uzatgan gul bargidan uchib ketayotgan kapalak bo'laman. Meni qanchalik ko'p his qilishni xohlasang, men ham shunchalik ko'p yoningda bo'lishni davom ettiraman.

Yuragingning pardasini hech qachon berkitib qo'yma. Yorug'likning ichkariga kirishiga ruxsat ber. Tabassum qilmoq senga yarashadi, aslo qovog'ingni uyma... Baxtiyorlik — ulkan va behisob qiyinchiliklarga bardosh bergan insonlarning haqqidir. Maqtanib aytishga arziydigan kunlarni va orzularingdagidek ajoyib hayotni yasha. Ko'zlaringni yum va ikkalimiz suhbatlashadigan lahzalar uchun ajoyib xotiralarni yig'ib qo'y.

Axir, qayg'uni, qayerda bo'lsa ham, tanib olaman, menga baxtni ko'rsat...

ISBN: 978-9943-8427-4-8

© Ezgin KILICH.
© Destek Yayinlari Originally published in the Turkey by Destek Yapım Produksiyon Dış Ticaret A.Ş., 2020.
© "Ilm-Ziyo-Zakovat" nashriyoti.

Ezgin Kilich

Menga baxtni ko'rsat

Salom, do'stim, siz bilan yana diydorlashish naqadar ajoyib...

Ikkalamiz ham ulkan bir daraxtning turli shoxlaridan ko'kka bo'y cho'zgan yaproqlarmiz. Yo'llarimiz qanchalar farqli, safarimiz qanchalar turfa bo'lsa-da, maqsadimiz bir, manzilimiz bir... Ikkalamiz ham bitta Yer va bir osmon orasida bir chimdim baxt uchun, birozgina tabassum uchun, huzur-halovat bilan olingan bir chimdim nafas uchun yashayapmiz... Ushbu hayotdagi barcha shoshqaloqliklarimiz ham, shoshqaloqligimiz tufayli qarshimizdan chiqqan mag'lubiyatlarimiz ham, xatolarimiz va xatolarimizdan olgan barcha tajribalarimiz, saboqlarimiz ham — barchasi go'zal bir hayot kechirish va bu hayotni sevgi bilan yashay olish uchundir...

Siz ham, shubhasiz, shuni bilasizki, hayot biror-bir umidni, istakni, orzuni mashaqqatsiz, mehnatsiz qurbonliksiz ro'yobga chiqarmaydi. Ba'zida istaganlaringizga erishish uchun fidoyilig-u qurbonliklar qilishingiz kerak bo'ladi. Ba'zida qancha kurashsangiz ham, qancha urinsangiz ham, afsuski, chekkan mashaqqat

qatingiz, qilgan mehnatingizning mevasini tota olmaysiz. Ammo oradan bir qancha vaqt o'tgach, shamol o'z yo'nalishini o'zgartiradi. Qayg'u-yu alamlaringiz tarqaladi, og'riqlaringiz kamayadi, barcha jarohat-u yaralaringiz tuzalib ketadi. Ha, aynan o'shanda huzur-halovatli, pokiza vijdon sohibiga aylanassiz. Eng muhimi, oqibatini aslo o'zgartirib bo'lmaydigan pushaymonliklarning yig'ilib qolishiga yo'l qo'ymaslik kerak. Men mehr-oqibat, yaxshilik, samimiyluk va sevgi bilan yengib bo'lmaydigan biror-bir g'am-tashvishning yo'l ekanligiga ishonaman. Muhabbat-u sevgi bilan to'lib-toshgan yuragingizni, qalbingizni ko'ksingizda olib yursangizgina, yaxshi inson bo'lishingiz mumkin.

Endi yuragingizni, qalbingizni oching, do'stim. Qo'l-laringizni ham oching, hovuchlaringizga sevgi va ezgulik bilan to'lib-toshgan bir hikoyani sohyapman. Bu hikoya siz uchun sevidan ham kuchliroq, g'am-qayg'udan ham yuqoriroq bir safar bo'ladi...

Yana birgalikda yangi bir safarga chiqishimizga qadar qalbingiz samimiyluk va ezguliklar bilan to'lib toshishini tilayman...

— I —

Kunning qay tarzda bunchalar tez o'tib ketganini anglolmay qoldim.

Uyga ketish uchun o'qishdan chiqqanimda hamma yoqni allaqachon zulmat qoplagan edi.

Qo'lsoatimga qaradim: soat millari 22:37 ko'rsatar edi. Dastlab taksi chaqirishni o'yladim, lekin telefonimning quvvati tugab o'chib qolgan ekan.

Keyin esa: "Uyim bor-yo'g'i bir necha ko'cha narida-ku", — deya o'yladim va piyoda keta boshladim. Kunduzlari g'oyatda xavfsiz va yorug' bo'lib ko'ringan bu ko'chalar tunda qay holda o'z qiyofasini bunchalar o'zgartirar ekan? Taxminan besh daqiqa yurganimdan so'ng: "Qaniydi, bir yo'lini topib taksi chaqira olsam edi", — deya o'zimcha o'yladim. Yaxshiyamki, ko'pi bilan o'n daqiqadan keyin uyimga yetib olaman. Shu o'y-fikrlarim bilan o'zimni tinchlantirishga, sokinlashtirishga barakat qilish bilan birga yo'lmda davom etdim. Go'yoki ko'chaning har bir bur-chagini qo'rqinchli odamlar egallab olgandek qalbim dahshatdan dir-dir titrab ketardi. Balki, meni ta'qib qilishsa-chi yoki, ehtimol, izimdan poylab kelishayotgan bo'lishsa-chi?.. Ulaming

qo'lidan qanday qilib qutulardim? O'zi bu paytgacha maktabda qolishimning nima keragi bor edi? Shu paytgacha kutishga arziydigan nima bor edi o'zi? Qaniydi, maktabdan uyga ertaroq chiqsam edi. Har qadamda duo o'qib: "Oz qoldi, oz qoldi", — deya o'zimga jasorat-u jur'at, tasalli berishga harakat qilardim.

Tor bir ko'chaga kirganimda mendan biroz oldinda og'ir qadamlar bilan sekin-asta ketayotgan odamning devorlarga tushgan soyasi dev kabi ko'rinayotganini payqab qoldim. Go'yoki bu odam aslo olg'a siljmayotgandek ko'rindi va shu payt qalbimda yo'q qilib bo'lmaydigan bir qo'rquv paydo bo'ldi. Shuning uchun bu ko'chadan yurishda davom etishga jur'at etolmadim va uyimga orqa ko'chadan borishga qaror qildim. Shunchalar qo'rqib ketgan edimki, qadamlarimning tovushi eshitilmasligi uchun baland poshnali tuflimni yechib qo'limga oldim. Agar biror-bir tahdidga, xavfga duch keladigan bo'lsam, shu tarzda tezroq yugurib qochishim mumkin edi. Tezkor qadamlar bilan narigi ko'chaning yarmiga borgan edimki, yelkam ustidan o'tib, og'zimga yopishgan bir qo'lning sovuqligidan yuragim to'xtab qolay dedi. "Mendan qutula olishingni o'ylaganmiding?" — deya shivirlagan o'sha dahshatli ovozni eshitganimda tanam suv bilan emas, go'yoki qon bilan terlaganday bo'ldi.

O'z karavotimda qo'rquvdan titrab uyg'onib ketdim.

Bu men tez-tez ko'rgan dahshatli tushlarimdan biri edi...

Boshimni chapga burib, yonimda uxlab yotgan Umutni ko'rish qalbimni ta'riflab bo'lmas xotirjamlik hissi bilan to'ldirdi. U ham uxlab qolmasidan oldin bir qo'li bilan meni qanday quchoqlab olgan bo'lsa, hamon o'shanday bir qo'li bilan quchoqlab yotardi... So'z bilan ta'riflab bo'lmaydigan bir ajoyib tarzda uxlab yotardi... Uyg'onib ketmasligi uchun hididan nafas olgan holda sekingina o'pdim. Tilim va tanglayim qurib qolgan edi

ko'zlarimni qattiq yumgan holda yana uyquga ketishga harakat qildim, ammo, baribir, uxlay olmadim. Qachonki shunday terlab uyg'onsam, o'tmishim neon nuri bilan yoritilgan peshlavha kabi ko'zimning qovoqlari orqasiga yopishib olib, miyamni ilmatashik qilardi. Bir necha daqiqadan so'ng sekin Umutning quchoq'idan chiqib, bir stakan suv ichish uchun oshxonaga bordim. Oshxona stolining yoniga o'tirdim va miyamning ichida miltillab yonib o'chayotgan "Mendan qutula olishingni o'ylaganmiding?" yozuvli peshlavhani yana qayta-qayta o'qiy boshladim. Hammasi boshlangan o'sha kunga yana qaytdim...

O'n yil orqaga qaytdim...

10 yil oldin...

Eskishehirda yolg'iz o'tkazgan oli yilining oxiri kunlarining birida otamning kechki taomni yeyotgan paytida to'satdan miyasiga qon quyilishi tufayli vafot etgani haqidagi xabarni oldim. Spidometr mili oxirigacha qadalgan mashinada ketar ekanman, boshim xuddi devorga urilgandek bo'ldi. Bolalik kunlarimning beg'ubor tantiqlig-u ertaliklari ko'z oldimga keldi. Jahldor ko'rinishga urnisa-da, lekin buni aslo eplay olmagan otamning meh-shafqati tanbehilari, o'sha paytlarda menga bema'nilik ka-bi ko'ringan, ammo hozir esa oqilona ekanligi yaqqol ko'rinish turgan nasihatlari quloqlarim ostida jaranglab turardi. Eskishehir bosh bekatidan boshlanib, Istanbulgacha cho'zilgan yo'l davomida avtobusdan oynasidan yuzimga urilgan salqinlik ichida otam haqida o'ylab borardim.

Bundan oli yil avval onam va dadam bilan Eskishehirdagi universitetga o'qishga kirish uchun hujjat topshirishga kelgandim. Bir lahza davomida o'sha kuni xayolimda jonlantirdim. Ko'z ochib yunguncha oradan shuncha vaqt o'tib ketibdi. O'qishni tugatganimdan so'ng shu yilning o'zidayoq talabalik davrim o'tgan shu shahardagi maktablarning biriga o'qituvchi etib tayinlandim va boshlang'ich sinflarga musiqadan dars berish boshladim, ikki yil musiqaga o'qituvchisi bo'ldim. Darhaqiqat o'zimcha o'z zimmi baxti sanar edim, endi esa yig'ridan namlangan bir juft ko'z va qayg'uga botgan yuragim bilan otamni so'nggi bor ko'rish uchun Istanbulga qaytayotgandim.

Otam o'z mehri ochiqcha ko'rsata oladigan odam emas edi. Umi doim quechoqlab olardim, u bilan hazillashar edim... Vaqt o'tishi bilan kulrang tusga kirgan qalin mo'ylovi ostidagi lablarini ko'ra olmasdim, lekin ko'zi ostidagi ajinlarining qisilishidan, ko'z qisishlaridan jilmayib turganini yaqqol ko'ra olardim. Otam hayotim davomida biror-bir marta ham menga bosin o'tkazmagan, biror-bir ishni majburlab qildirmagan edi, har doim menga ishonardi. "Sen buni qila olmayсан, bunday qilishing mumkin emas!" — deya taqiqlar qo'yish o'miga: "Sen mening yuzimni yerga qaratmayсан, sharmanda qilmayсан, buni bilaman", — deya taqiqlardan ham og'irroq bir yukni gardanimga yuklab qo'ygandi.

Otam hurmat va ishonch tuyg'usi katta mas'uliyat bilan kelishini bilardi. Tabiiyki, ahyon-ahyonda qarshimdan chiqqan jarliklar yogasida aqlimni yo'qotmaganligim va tubsiz bo'shliqlarga qadam qo'ymay ortga qayta olganim uchun otamdan qarzdorman... *Inson yaqinlarini, sevganlarini bir kun yo'qotish mumkinligini va ushbu ayriqliqlar tufayli qalbi bo'shab qotishni negadir qabul qila olmaydi.* Janoza kuni atrofimdagi insonlarning yig'ilari, onamning o'z bag'rini parchalab dod-faryod solishlari menga g'alati tuyulgandi. Balki, ishonishni istamagan bir haqiqatga duch kelishdan qo'rqganim uchun o'z zimmi shunday his qilgandirman. Toki otamning yuzini menga oxirgi marta ko'rsatib, boshga hech qachon ochilmaydigan qilib oppoq kafanga o'rab, muzdek sovuq tobtuga solib qo'ygunlaricha o'z zimmi o'shanday g'alati tutdim. Yog'och tobtuning bunchalik sovuq bo'lishi xayolimga ham kelitra olmasdim. Ana o'shandan keyin mening dunyom ham butunlay vayron bo'ldi, vayronaga aylandi. Ana o'shanda endi otamni hech qachon bag'ringa bosa olmasligimni, uning kulgan yoki kulmaganligini bilish uchun ko'zlarini

atrofdagi ajinlarni sanay olmasligimni, nima qilishimdan, nima bo'lishidan qat'i nazar, orgamdagi qudratli tog' endi men bilan birga bo'lmastigini angladim. Qalbimning qanchalar yemirilganini so'z bilan tasvirlab berishimning iloji yo'q... *Ba'zi bir his-tug'ularni tasvirlash uchun so'zlar ojizlik qiladi, faqatgina yig'laysiz. Bir tomchi ko'z yoshingiz qolmaguncha yig'laysiz, his qilgan dardingiz tezda o'tib ketishini istaysiz.*

Onamni Istanbuldagi uyimizdan va u yerdagi xotiralarimizdan ajratib, o'zim bilan Eskishehirligga olib ketishga ko'ndira olmadim. Bu yerda yolg'iz qoldirishga esa mening ko'zim qiymadidi, shuning uchun Eskishehir ishından navbatdagi o'quv yili uchun ishdan bo'shashga ariza yozib, uyimizga, o'zim tug'ilib o'sgan shaharga qaytdim... Keyin esa bu yerdagi bir maktabga ishga kirdim va yangi do'stlar ortirdim...

Endi hayotimda yap-yangi bir sahifa ochilgan edi. *Vaqt insonga ko'p narsani qanchalar unuttursa, hayotga ko'nikishga, hayot oqimini o'zgartirishga, yangi bir hayot qurishga shunchalar o'rgatardi.*

Bo'lib o'tganlarning hammasini onam bilan birga chorrochor, noiloj qabul qildik. Endi esa tashvishlarimiz ham, umidlirimiz ham boshqacha tus oldi. Chunki hayot davom etar edi... Shu tariqa otamning vafoti hayotimning burilish nuqtasi bo'ldi va men hamma narsani qaytadan boshladim, yillar davomida poydevor qo'yishga harakat qilgan rejalarimni barbod bo'lgandek orda qoldirdim. Yangi maktabga ko'nikishim qiyin bo'lmadi. Qisqa vaqt ichida yangi do'stlar ortirdim va yangi tartibga moslashdim.

Bir kuni ertalab boshimni ichini teshib o'tigan qo'rqinchli telefon ovozi tufayli uyqum bo'lindi. Sizga shuni ishonch bilan ayta olamanki, erta saharlab eshikning taqillashi yoki telefon

jiringlashi tufayli uyg'onishdan ko'ra ko'proq insonning asabiga tegadigan narsa yo'q.

— Bu odamlarning erta saharlab kingadir qo'ng'iroq qilishdan boshqa qiladigan ishi yo'g'mi? — deb to'ng'illab karavotim boshidagi javonning ustida turgan telefonimga qo'llimni cho'zdim.

Hali hamon ko'zimni ocha olmagandim, hatto gapiradigan holim ham yo'q edi. Kim qo'ng'iroq qilayotganiga ham qaramay darhol telefonga javob berdim. Men bilan bir maktabda ishlaydigan geografiya o'qituvchisi dugonam Melike qo'ng'iroq qilayotgan ekan. Uni ovozdian taniiy oldim.

— Tinchlikmi, Melike?

— Eilt, qayerdasan? Seni maktabda ko'rmadim. Yoki kasal bo'lib qoldingmi? Ovozimg juda uzogdan kelyapti.

— Bugun shanba-ku... Qanaqa maktab, Melike? Uxlashga harakat qilyapman, kasal-pasal emasman. Ishqilib, yaxshilikka bo'lsin, nega bunday payida qo'ng'iroq qilding?

Kunlarni chalkashtirib yuborayotganimni o'shanda angladim. "Nahotki, bugun juma bo'lsa?" — deya vahima ichida karavotimdan sakrab turdim va uydian shoshilib chiqib maktab tomon yo'lga chiqdim. Yaxshiyamki, uyimga yaqin bir maktabda ishlayotgan edim va birinchi dars tugaguniga qadar yetib oldim. Tushda Melike bilan ovqatlanгани chiqdik. U maktabdagi eng yaxshi dugonam edi. U mendan uch yosh kichik bo'lsa-da, turmushga chiqqan edi. Uning hatto bir yoshga to'lgan shirindan shirin bolasi ham bor edi. Tushlikdan keyin dars boshlangunicha birgalikda bir finjondan qahva ichdik.

— Kunlarni chalkashtirib yuborishni qanday eplaysan? — deya so'radi Melike qahvasidan zavqlanib ho'plarkan.

— Sen so'rama, men aytmay. Kecha onam tufayli juda kech

yotgandim. Onamning qanaqa ekanligini bilasan... O'tgan kuni tug'ilib o'sgan joyiga ketgan edilar, hali ham o'sha yerdə. Otam vafot etganidan keyin: "Qachon turmushga chiqasan?" — deya har kuni boshimda kaltak sindiradilar. Bir muncha vaqt bu mavzu haqida gapirmay qo'ygandilar, lekin kecha yana qo'ng'iroq qildilar, roppa-rosa ikki soat telefonda shu haqida gaplashdik. Shu desang, oyimning meni turmushga berish dardi yana qo'zib qoldi. Sen ham menga bunaqa qarab, qayta-qayta aytib berishinga majbur qilma, Melike. Keyin uyqum qochib ketdi, biroz televizor tomosha qildim, kech bo'lganini sezmay qoldim. Ertalab nima bo'lganini o'zing ham bilasan: kunlarni chalkashirib yuboribman.

Darsdan so'ng kunimni biroz-bir muammosiz nihoyasiga yetkazganim uchun o'zimni yaxshi his qilardim. Lekin haddan tashqari charchagan edim, ko'zlarim yumilib ketayotgan edi. Xayriyatki, haftaning oxirgi kuni ishimni tugatgan edim va bu safar kunlarni chalkashirib yubormaganimga amin bo'ldim... Ertaga xohlagancha uxlashim mumkinligini o'ylab ancha yengil tortdim. Biroz chalg'ib va o'ychanlik bilan maktabdan uyga qaytayotgan edim.

Bugun Melike bilan turmush haqidagi suhbatlarimiz o'y-xayolimni band qilgandi. Undan turmushga chiqmasdan oldin erini sevgan-sevmaganligini qiziqib so'ragandim, u tanishganlaridan so'ng biroz vaqt o'tgach bir-birlariga munosib inson ekanliklarini tushunib turmush qurishganini aytgandi. U turmushning ba'zan qiyin bo'lishini e'tirof etdi, lekin Melike, aslida, turmush qurgandan keyin erini sevib qolgan ekan. Onam doim shunday derdi: avval turmushga chiqar emishman, keyin esa erimni sevib qolar emishman. Dadam bilan sovg'ilar orqali tanishib, turmush qurishgan ekan, o'sha paytda onamning

qalbida sevgi yoki ishq kabi his-tuyg'ular bo'lmagan ekan, shuning otamni ham turmush qurganidan keyin sevib qolgan ekan. Ochiq'ini aytadigan bo'lsam, bu holat menga juda g'alati tuyuladi. Inson qanaqasiga sevib qolish umidi bilan turmush qurishi mumkin? Mening dunyom ularnikidan farq qiladi. O'qigan shuncha kitoblarni va tomosha qilgan filmlarim menga his qildirgan tuyg'ularini haqiqiy hayotda boshimdan o'tkazishni istardim. Universitet talabasi bo'lgan paytlarim mana shu tuyg'uga yaqin hayajonni his qilgandim. Bu hayajon faqat bir necha oy davom etdi, xolos... O'sha yig'itning hayotida bo'lgan bir necha qizlardan biri ekanligimni bilganimdayoq hammasi tugagan edi. O'sha kundan keyin hayotimda hech kim yo'q edi. O'ylaymanki, sevgi va muhabbat borasidagi birinchi va yagona hayajonim ko'ngilsizlik bilan tugashi meni mana shunday munosabatlardan uzoqroq yurishga majbur qilgan. Buni, aslida, o'zim ham bilmas edim. O'sha kundan beri hech kimga nisbatan hayajonli his-tuyg'ularga ega bo'lmadim. Albatta, ishq-muhabbatga bo'lgan bunday munosabatim: "Bundan buyon hech kimni hayotimda kiritmayman", — degani emas, bunday tuyg'ularga boshqa duch kelmaganman, xolos... Shunday bo'lsa-da, chin sevgi bir kun kelib meni topishiga va qanchalik oyoq tirasam ham, unga qarshi tura olmasligimga ishonardim. Har bir qizning xayolida oq ot mingan shahzodasi bor, shuning uchun xayolimdagi shahzodani ko'rganimda oyog'im yerdan uzilishga ishonardim va uni kutardim.

Bularning barchasini xayolimdan o'tkazar ekanman, uyim joylashgan ko'chaning boshiga kelib qolgandim. Shu mahallada tug'ilib o'sganim uchun deyarli hammani tanishimni hech bir mubolag'a qilmay, bimalol ayta olaman. Faqatgina talabalik yillarimda mahallamdan uzoqlashgan edim, xolos. Bir kun yana bu yerga qaytish hattoki hayolimning bir chekkasidan ham o'tma-

gan edi. Ammo inson ba'zida o'zining orzulari bilan emas, balki taqdir rejalashtirganlari bilan yashashga majbur bo'ladi. Yoki mas'uliyati-yu javobgarligi tufayli yo'lini o'zgartirib, bir qancha qurbonliklarni qilishga, orzularidan voz kechishga majbur bo'ladi. Men ham shu tarzda oltin uch yoshli onam tufayli tanlagan yo'limni o'zgartirib, bu yerlarga qaytib kelgan dim. Bor gap — shu...

Uyga kelib, ishimni tugatib, uxlash uchun xonamga kurganimda ancha kech bo'lib qolgan edi. Karavotimda cho'zilib olib, shiftga tikilganicha o'ylanib uxlab qoldim. Uyqumni yana erta tongda jiringlagan telefon ovozi buzdi. Ketma-ket ikki marta jiringladi, lekin shu onda telefonga qarashni ham, qo'ng'iroq qilayotgan odamga javob berishni ham istamadim. "Kim qo'ng'iroq qilayotgan bo'lsa ham, uyg'onganida qayta qo'ng'iroq qilaman", — deya o'yladim, lekin telefonim yana uzundan uzun jiringlay boshladi. Uning ovozigga chiday olmadim va qo'ng'iroqqa javob berdim. Onam qo'ng'iroq qilayotgan ekan.

— Eshitaman, oyijon...

— Necha marta telefon qildim, Elif, soat to'qqiz bo'ldi, hali ham uxlab yotibsanmi?

— Tabiiyki, uxlab yotibman, oyijon! Axir, butun bir hafta davomida, ishladim. Izn bering, dam olish kunlari ko'proq uxlab biroz hordiq chiqaray.

— Sen uxlayver, qizim, bemaolol uxlayver... Bugun Nurdan xolaning qizini fotha qilishayotgan emish. Ustiga-ustak, senda bir necha yosh kichik. Qara, boshqa odamlarning qizlari hali farzandlarini ham katta qilishyapti. Sen esa hali ham uxlasht davom etaver.

— Uf, oyijon, yana boshladingizmi?... Nurdan xolaning o'z kim?

— Kim bo'lardi, Melek xolaning ovsini.

— Eh, oyijon... Ilmos, ertalabdan boshlamang... U qanaqasiga xolamga aylandi? Uni hatto tanimayman. Qolaversa, boshqa odamlarning qizining fothasining, to'yining bizga nima daxli bor, Xudo haqqi, ayting-chi?... Juda bo'lmasa, bu gapni aytilish uchun u yug kelguningizcha sabr qilsangiz bo'lmasmidi? Shuni aytilish uchun tong-saharlab odamni uyg'otish yaxshimi? Barbir, ertaga kelasiz-ku, kelib qol butun dardingizni dasturxon qilasiz-ku. Mayli, endi telefoni o'chirayapman. Sizni yaxshi ko'raman, oyijonim, — dedim va telefoni o'chirdim.

Onam bularning barchasini mening manfaatim uchun, menga yaxshi bo'lishi uchun qilayotganini bildirdim, lekin ba'zida, haqiqatan ham, haddan oshirib yuboryaptilar. Uyqum yana ham ochilib ketmasidan oldin yana yoidim va darhol uxlab qoldim. Men uyg'onganida tush vaqti bo'lgan edi. Mart oyiga endigina kirgan edik, havo umchalik issiq emas edi. Kecha ertalab shoshib uydin chiqqanligim tufayli qalin kiyimagan ekanman. O'sha kuni buni sezmagani edim, lekin uyg'onganidan keyin og'riq bera boshladi. Tomog'im shishib, burnim tiqilib qolgan, quloqlarim portlab ketadigandek g'uvullab turardi. O'zinga bag'ishlamog'chi bo'lgan butun bir shanba kunini karavotda o'tkazdim. Ertasi kuni po'lat eshikning gumbur-gumbur taqillashi tufayli o'rimdan sakrab turib ketdim. Eshikni ochish uchun darrov yugurdim. Onam uyga qaytgan edi.

— Oyijon, qo'ng'iroqni bossangiz ham, darrov eshikni ochgan bo'lardim. Qasam ichib ayta olamanki, ko'rinishingizdan go'yoki urushga ketayotganga o'xshaysiz. Meni juda ham qo'rtqilib yubordingiz, — deya biroz ming'irladim.

— Ikki soatdan beri qo'ng'iroq chalayapman, sen eshitmayсан-ku. Yana uxlayotgan eding, shunday emasmi? Tog'ang

meni olib keldi, eshikni ochiq qoldir, mashinada bir qancha narsalar qolgandi, o'shalarni olib kelyapiti. Hozir keladi.

Onamni ko'rar ekanman, uni juda sog'inganini angladim, quchoqlab o'pdim. Aslini olganda, onam bilan juda yaxshi kelishsa olamniz, har doim ikkita yaxshi dugonadek edik. Shu oxirgi kunlarni hisobga olmasak, shuni bemalol aytishim mumkinki, biz aslo o'zaro tortishmagamniz. Tog'am qo'llidagi narsalarni dahlizda qoldirib, o'zi ichkariga kirgandi. U mening qo'llimdan bir finjon gahva ichmoqchi ekanligini aytdi. Ikkalasiga ham yo'l charchoq'ini chiqarish uchun gahva tayyorladim...

Tog'am onamga o'xshamaydi. Subtatlashishni yoqtinmaydigan, majbur bo'lmasa, uyidan chiqmaslikka harakat qiladigan odam. Ba'zan agar tog'am onamdan kichik bo'lmaganida edi bizni ko'rishga ham kelmasligi mumkinligini haqida o'ylab qolardim. Aytimoqchimanki, tog'am qarindoshlik rishtalaridan shu darajada uzilgan odam edi... Baribir, gahvasini ichar-ichmas darrov o'rtidan turib, jo'nab qoldi.

Onam bilan yolg'iz qolar ekanmiz, hazillashib, biroz bosh qalarni g'iybat qilib o'tirdik. Qishloq haqida menga aytib berdi u yerlar qanaga ekanligini hikoya qilib berdi. Keyin esa biroz vaqt sassiz-sadosiz, jim bo'lib qoldi. Oyoqlarini yig'ib, chordan qurib o'tirib oldi. Chap qo'li bilan asta-sekin boshidan ro'molin yechib oldi. Oqarib ketganini yashirish uchun qoraga bo'yaga sochlarini kaftlari bilan ensasiga silliq qilib tekisladi. Boshir yana biroz boshini egib, qoramag'iz yuzidagi na'sumlik va achinish hissi bilan jigarrang ko'zlarini menga qaratdi. Onam qachonki shunday qiyofaga kirsa, demakki, gaplashadigan juda muhim masalalar bor. U menga yana biroz tilkilib turdi-da, dardni dasturxon qila boshladi:

— Elif, seni qanchalik yaxshi ko'rishimni bilasan, qizir

shunday emasmi?

— Tabiiyki, bilaman, oyijon. Men ham sizni juda yaxshi ko'raman. Lekin he yo'q, be yo'q mega bunday deysiz, shunga tushunmayapman?

— Endi hozir aytdiganlarimni diqqat bilan tingla va mening gapim tugagandan keyin sen gapirasan, maylimi? Bilaman, sen: "Onam bir yo'lini qilib mendan qutulmoqchi. Shuning uchun turmushga chiqib ketishimni istayapti", — deya o'ylayapsan. Lekin, aslini olganda, unday emas, qizim. Rahmati otang bilan men shu yoshingga qadar seni hech narsaga majburlamadik. Chunki sen o'zing har doim eng yaxshi qarorni qabul qilarding, biz har doim hamma narsada senga ishongamniz. Rostini aytdigan bo'lsam, rahmati otang bilan oxirgi bir-ikki yil davomida bir yigiting qo'llidan ushlab oldimizga kelishingni va: "Men shu yigit bilan turmush quraman", — deyingingni kutib, shunga hozirliklar ko'rib yashadik. Kimga turmushga chiqish masalasini hal qilishni o'zingga qoldirgandik. Rahmati otang har kecha faqat sen haqingda, sening kelajaging haqida o'ylardi. Ammo keyin esa meni yolg'iz qoldirdi, o'zi Yaratganning huzuriga ketdi. Hozir u yoqda butalarning barchasini o'ylayaptimi yoki o'ylamayaptimi — buni bilmayman, lekin men hali-hamon sendan, kelajagingda xavotirdaman... Ahvolimni ko'ryapsan, qara, qanday ahvoldaman, kasalxonalaridan chiqolmayapman. Timinsiz, uzluksiz kasal bo'lyapman. Na aka-ukang, na opa-singling bor. Men ham o'lsam, bu hayotda yolg'iz o'zing nima ham qila olasan? Seni kimga ishonib, omonat qilib topshiraman? Kimidir sev, kimni xohlasang, o'sha bilan turmush qur. Lekin ko'zim orqada qolmasin, u dunyoga bexavotir ketay, ko'nglim xotirjam bo'lsin. Turmush qurganingdan keyin meni tashlab ketasan, o'shanda sendan qutulganim uchun mening baxti bo'lishimni

o'ylayapsanmi? Yo'q, unday o'ylayotgan bo'lsang, nola'g'li dan bir yagona tilagim — qizimning ishonchli qo'llarida baxtli otang tirikligida senga bu gaplarni aytmaydilar. Otalar qizlari bilan bunday gaplarni bemalol gaplasha olmaydilar. Lekin sen turmushdandam ham ko'proq qayg'urardi. Qara, endi nimalar bo'ldi? U hamma yukni yelkamga tashlab, o'zi boqiy dunyo ketdi. Mana shunaga gaplar, qizim... Xo'sh, biror-bir yigit bilan uchrashdingmi?

— Yo'q, onajon, siz nazarda tutayotgan masalada hech kim bilan ko'rishganim ham yo'q, gaplashganim ham yo'q...

— Xo'sh, endi nima qilmoqchisan, qizim? Xuddiki sen bilan turmush qurishni hech kim xohlamayapti-yu, biz esa seni kimgadir majburlab turmushga berishga urinayotgandaymiz. Agar shunday bo'lganida, aslo xavotirlanmagan bo'lar edim. Lekin shu paytgacha sen bilan turmush qurish uchun bir qancha talabgorlaring bo'ldi. Hali-hamon sendan umidvor bo'lganlar ham bor, biz bilmaydigan xaridorlaring ham bor, albatta. Sen ularning hech biriga, hech kimga imkoniyat berishni xohlamayapsan. Iltimos, qizim, hech bo'lmaganda, qalbingni isitadigan biriga imkon ber... Endi men ham baxtli oilaviy hayotingni ko'ray...

— Mayli, oyijon, siz aytganday bo'ladi, endi bunday buyruq xafa bo'lmang, iltimos, — dedim va o'mimdan turib, onamni mahkam quchoqladim.

— Ona bo'lganida meni tushungan bo'larding, lekin ke-lajakda sen ham bu tashvishlarim sababini tushunasan, — dedi onam va sochlarimni mehr bilan silab qo'ydi.

Aslida onamni juda yaxshi anglayotgan edim, hattoki haq ekanligini o'zim ham e'tirof etardim. Boshimni ko'tarib, onamning yuziga qaradim va:

— Hammasi yaxshi bo'ladi, xavotir olmang, oyijon, — dedim.

U menga go'yoki urushda g'alaba qozongan qo'mondonday jilmayib qo'ydi. Hech bo'lmaganda, o'zgina vaqt bo'lsa ham, ko'ngli joyiga tushganday, tinchlanganday bo'ldi. O'sha kundan keyin turmushga chiqish masalasi bir muddat davomida chetga surildi — qayta qo'zg'almasdi.

Onamni juda yaxshi ko'rardim va u ham meni juda yaxshi ko'rishga ishonchim komil edi. Lekin, baribir, ba'zida o'zimga o'zim: "Yaxshiyam, uyda o'tirganim yo'q, ishlayapman", — derdim. Ko'pincha o'zimni uydagi mana shunday bir qancha muammolardan qochish uchun ishlayotganday his qilardim. O'quvchilarimga e'tibor qaratish, kitob o'qish, cholg'u asboblarda kuy chalish meni juda tinchlantirardi. Inson nimani juda yaxshi ko'rsa, darhol o'shaning ichiga kirib olishga intiladi. Chunki inson faqat sevgan narsalarining yoki sevgan odami-ni-ning ichigagina sig'ishi mumkin. Qolgan hamma narsa jonni azoblashdan, ruhiyatini tushirishdan boshqa hech narsaga yaramaydi.

Va nihoyat o'quv yilining so'nggi kuni ham kelgan edi. O'quvchilarimizga tabel varaqasini berganimizdan so'ng Melike bilan o'tirib suhbatlashdik. U oilasi bilan yozgi ta'tilni Istanbuldan tashqarida o'tkazishar ekan, shuning uchun uzundan uzoq vaqt davomida suhbatlashib o'tirdik. Melike turmush qurish

yapmauni — buni ham bilmayman. Ammo xayolimdan o'tayotganlari, his qilayotganlarim mana shular.

Reyhan opa meni diqqat bilan tinglaganidan so'ng o'zida turib yonimga keldi va qo'lmdan ushlab tikuv mashinasi yonidagi kursiga o'tqizdi.

— Albatta, sen haqsan, Elif. Hammaning maqsadi baxt bo'lish... Tabiiyki, yoqilmagan insoning bilan baxti bo'lolmay san, ustiga-ustak, o'zing sevmagan insonni ham baxtli qila olmaysan. Ba'zan o'zingga yoqmaydigan odam bilan, balki, do'st bo'lishing mumkin, lekin turmush qurish do'st bo'lish deganini Tabiiyki, unday emas... Sevmagan insoning bilan bir uyda yashash, bir to'shakda yotish, u bilan butun shaxsiy hayotingni baham ko'rish oson bo'larmidi? Bu turmushni hayot deb bo'lardimi? Agar bunday turmush biror nom bilan ataladigan bo'lsa uni iskanja deya nomlash kerak... Lekin sen bu borada juda ommadisan. Hech kim seni o'zing yoqilmagan odamga turmushga chiqishga majburlamaydi. Sen, kim bo'lishidan qat'i nazar birini sev, sevganing o'zingiz xohlagan inson bo'lsin, shuning o'zi kifoya. Onangning dardi, aslida, mana shu. Shu bilan birga sen haqingda faqatgina onang tashvishlanmayapti. Bizning madaniyatimiz va urf-odatlarimiz ham shuni talab etadi. Har bir onkexsayar ekan, farzandlaridan mehr-muruvvat ko'rishni istaydi. Agar mening fikrimni bilmogchi bo'lsang, *sevgi zolim va shajqatsiz tuyg'u'dir. Sevgi nimalaridir qurbon qilishni talab etadi, ustiga-ustak, kattadan katta qurbonliklar talab etadi... Ba'zan shunchalik ko'p narsa talab qiladiki, bu talablarini bajarishga kuching yetmay qoladi, ezilib ketasan...*

— Mening fikrimcha ham, sevgi yo'lida nimalardir qurbon bo'lishi kerak. Lekin sevgi bularning hammasini yengib o'ta olmaydimi, Reyhan opa? Agar kimnidir qalbinda his qilganimda

sevsam, hatto uning uchun jonimni ham bera olishim mumkindek tuyuladi menga.

Reyhan opa esa bu orada ko'ylagining yengini tirsagigacha shimartib olgan edi. Qo'llarining bilaklari ustalarining tig'i bilan tilingan jarohat izlari bilan to'lib ketgan edi. Jarohatlar tuzalgan, lekin o'rni yaqqol ko'rinish turardi. Holbuki Reyhan opani anahadan beri bilaman, lekin bunday holatga duch kelishimni xayolimga ham keltira olmasdim. Ko'rganlarimdan shu darajada aqlim shoshib qoldiki, hatoki ko'zlarimni uning jarohatlaridan uza olmadim.

— Qara, qizim, — dedi Reyhan opa. — Sevgi umuman boshqa narsa. Albatta, hamma narsani ko'zga olgan holda, har qanday oqibatga tayyor bo'lgan holda, va hatoki nihoyasi o'lim bilan tugaydigan bo'lsa ham, qo'lingdan tutgan inson bilan birga yurish sevgidir. Lekin sevgan insoni tomonidan sevilmagani uchun va usiz yashay olmasligini o'ylab, o'z joniga qasd qilishga urinish ham kasallik. U, axir, seni sevmaydi, demakki, uning uchun o'lishingning nima ahamiyati bor? Bu ishing bilan kimni jazolaysan? Shu bilan birga, seni tark etib ketmogchi bo'lgan odamni juda yaxshi ko'rganing uchun qo'rqitish, unga tahdid qilish, hayotini dahshatli tushga aylantirish orqali o'zing bilan birga yashashga majburlash ham sevgi emas. Bu ham kasallikning bir turi... Agar sevgi qurbonlik bo'ladigan bo'lsa ham, seni xohlamagan odam uchun o'lish yoki uning hayotini do'zaxga aylantirish qurbonlik emas. Agar uni baxtli qila olmasang, o'zing ham baxtli bo'lolmaysan. Voz kechib ketish ba'zida sevgi hisoblanadi... Agar sening boriging uni qiyinab qo'yayotgan bo'lsa, uning bir tabassumi uchun butun sevgingni qalbingga ko'mish ham bir qurbonlikdir. Seni hayotida istamagan odamga uni tark etishdan ko'ra kattaroq sovg'a bera olmaysan. Agar hozir shun-

day bo'lsa, kelajakda oyogga tura olishing osonroq bo'ladi. Lekin nima qilsang ham, natija doim bir xil bo'lsa, aslo o'zgarib mayotgan bo'lsa, ertami-kechmi, albatta, bunday munosabat tugaydi. Bunday munosabatlardan faqat afsus-pushaymonliklar nadomatlar qoladi... Qara menga, mening o'zim ham buni juda kech angladim.

Bir paytlar Yilmaz bor edi... Eh, o'sha Yilmazni necha yilla davomida kutgandim... Qora ko'zli, mard jasur, daryo kabi jo'shqin yigit edi... Ha, ko'rib turganingdek, qo'llarimdagi bu izla menga undan esdalik bo'lib qolgan. "Qani, yur, men bilan ket" — dedi bir kuni va men uning ortidan ergashdim. O'sha paytda yoshlik qildimmi yo hech narsani bilmaydigan johilimdim — bunisini bilmayman... Uning yoshi yigirmalarda edi, men es endigina o'n sakkizga kirgan edim. Biz hamma narsani ortda qoldirib, hamma-hammasidan voz kechib Adanadan Istanbulga qochdik. O'ltam esa keyin meni aslo va hech qachon qabul qilmadi. Keyinchalik onanni ham, otamni ham faqat qabrlaridagina ziyorat qila oldim. "Bugun nikoh o'qitamiz, ertaga to'y bo'ladi" — degan gaplariga o'n yil bo'ldi. Istanbulga kelganimizdan keyin uning nima ish bilan shug'ullanayotganini ham bilmasdik. Ko'pincha uyga ham kelmadi. Biror narsa desam: "Qora qozo qaynayapti-ku, pul topish osommi?" — deya gapimni og'zimdagi yozqamga yopishtirardi. "Illoji bo'lsa, ertaroq uyda bo'lishni xohlamasmidim?" — der edi. Men ham majburan sukut saqladim. Vaqt ham mana shunday tarzda o'tib boraverdi... Bir kuni uning boshqa ayoli borligini bilib qoldim, u bilan ham birgalikda yashayotgan ekan. Shu bois juda ko'p jangjallashdik, urish qoldik. Keyin esa uyga tobora kamroq kela boshladi. Oxirgi jangjallarimning birida meni avvalgidек sevmasligini, xohlasam ketaverishim mumkinligini aytdi. Endi qayoqqa ham boraman?

"Demakki, janob, siz meni avvalgidек sevmaydigan odamga aylandingizmi?" — deya bilaklarimni ustalarining tig'i bilan tilib tashladim. "Agar meni tashlab ketadigan bo'lsa, o'zinni o'ldirishim ham mumkinligini ko'rib, meni yanada ko'proq sevadi", — deb o'ylagandim, lekin unday bo'lmadi. Meni kasalxonaga yotqizdilar. Yilmazda esa zararcha o'zgarish ham bo'lmadi. Ustiga-ustak, mendan yana ham uzoqlashdi.

O'sha paytlarda sezing onang bilan kasalxona bog'ida tashibdik. Alloh oyingga doim madadkor bo'lsin, menga ko'p yordam berdi, ruhan-ma'nan qo'llab quvvatladi. Kiyimlarimni almashitirdi, ovqat yedirardi, sarf-xarajalarim uchun pul berardi... *Inson og'ir, musibati kunlarida boshini qo'yadigan, dardiga hamdard bo'ladigan birini izlaydi.* Lekin mening hech kimim yo'q edi. Na bag'riga o'zinni otadigan oilam, na meni qabul qiladigan qarindoshlarim qolgan edi. Faqat Yilmaz bor edi, u tufayli hayotimdan hammamni o'chirib tashlagandim va mana shunday ahvolga tushishimga Yilmaz sababchi bo'ldi. Keyin Yilmazning jazmanini topdim, jangjallashib ketdik, bir-birimizning sochimizni yuldik. "Birovning erini yo'ldan urishga uyalmaysizmi?" — dedim. U esa: "Yilmaz — besh yildan beri mening erim, turmush o'rtog'im", — dedi Dastlab uning gapiga ishonmadim, lekin menga nikoh guvohnomasini ko'rsatdi. Ularining bitta qizi ham bor ekan. Bu qizaloqni ko'rdim-u, qalbim vayron bo'lib, chorasiz holda ortga qaytdim. O'shanda Yilmazning jazmani, aslida, o'zim ekanligimni angladim. Shuning uchun ham o'lgan o'n yil davomida men bilan nikohdan o'tmagan, to'y qilmagan, turmush qurmagan ekan. Lekin, baribir, undan voz kecha olmadim. Demogchimanki, Yilmaz nafaqat mening sevgimni, balki g'ururimni, or-nomusimni ham toptagan edi... Uyga oxirgi marta kelganida menga: "Sen doimo xayolim-

dasan", — degandi. Keyin esa aslo kelmadi. Oradan oylar o'tdi, uni qidirib yana o'sha uyiga bordim, uni so'radim. O'lganligini aytsildi...

To'g'ri, u meni avvalgidek sevmasdi, doimo janjallashib yurardik, boshqa ayolga uylangan edi... Lekin Yilmazni juda yaxshi ko'vardim. O'lganligini ayitishgan onda mening olamim, borig'im vayron bo'ldi. U iflos, noqonuniy, ta'qiqlangan ishlar bilan shug'ullanar ekan. Kazinoda boshqa bir qo'shig'chi qiz bilan yaqinlik qilibdi. Tunlarning birida noma'lum odamlar uni otib tashlabdi. Men u uchun necha martalab o'lishga tayyor edim, lekin u boshqasi uchun o'lib ketdi. Ishq hech qachon adolati bo'lmagan... Shuni bilasammi? Menda faqat uning "Sen har doim xayolimdasan", — degan gapi qoldi. "Ajabo, mabodo ajali yaqinlashganini bilganmikan, shuning uchun ham oxirgi ko'rish-ganimizda, o'limidan oldin xayoliga kelganmikanam?" — deb o'ylab qoldim... Agar o'sha paytlar hozirgi aqlim bo'lganida edi, uning yonida umrimni burchalar behuda shamolga sovumas edim. U vafot etganidan keyin onang Sulton xonimdan panoh topdim. Keyin shu mahallaga kelib joylashdim, qo'limdan tikuv-chilik kelar edi. Onang menga yordan berdi, birgalikda mana shu tikuvchilik ishxonasini ochdik. O'z yog'imga o'zim qovurilib shu kunlargaacha yetib keldim. Elif, bu o'limishimni senga nima uchun anglatdim — ochig'i, bunisini o'zim ham bilmayman... Demoghimanki, sevgan insoni uchun o'zini o'ldirishga urinish sevgi degani emas, qizim. Yilmaz meni sevir qolgan paytlari bilan qochib ketish, hamma narsani ortda qoldirib, hayotni yangi dan boshlash sevgi edi. Lekin keyin sodir bo'lganlarning hamma si mening ahmoqligim, g'urursizligim, hech narsani tushun-masligim tufayli bo'ldi... U: "Istasang, ketishing mumkin", — degandi, ammo men uni tark etib keta olmadim. Aslida, me-

ketishim kerak ekan... Yilmaz o'lar ekan, bir muddatdan keyin xotini ham qizini olib o'zining ota-onasining uyiga qaytib bori-bdi. Ora-onasi uni boshqasiga turmushga bershdi. Ayol kishining boshida erak bo'lmashigi juda noxush holat... Yilmazning qizi katta bo'lgan, hozir universitetda o'qiydi. Kelasi yili u ham xuddi sen kabi o'qituvchi bo'ladi. Mening farzandim yo'q edi, Yilmaz bilan farzandli bo'lishni doimo ortga surib keldik. Yilmazga bo'lgan eng katta muhabbatim o'sha qizaloqqa o'ldi. Onasining moddiy ahvoli yaxshi bo'lmagan uchun uni yillar davomida men o'qitib kelyapman. Yoshlikda ishqqa uchrash ham oson, sevmog-sevilmoq ham oson... Aslini olganda, bu yoshda yoningda suya-nadigan tog'ing bo'lishi kerak. Ishon: mening yoshimdagi odam-lar sevilishni juda-juda istashadi. Mayli, mening taqdirimga bini-lgani, taqdirim, kelajagim, shunday ekan-da, nachora. Elifim.

— Haqiqatan ham, o'sha odamni shunchalik sevganingiz uchun ham hayotingizda boshqa hech kim yo'q bo'lmadimi? Yoki hech kim sizning eshingizni taqillatmadimi, siz bilan turmush qurishni hech kim istamadimi? — deya so'radim.

Reyhan opaning ko'zlari yoshga to'ldi. Yuzida esa achchiq tabassum paydo bo'ldi. O'midan turib, eshik tomon to'g'ri yurdi. Qo'lga tokchadagi osma qulfini oldi va qalbining to'ridan bir chiqur xo'rsinish chiqdi.

— Yilmaz eshingizdan aslo ketmadiki, qanaqasiga boshqa birov bu eshikni taqillata olsin? — dedi Reyhan opa. — To o'lgu-nimcha har doim shundayligicha qoladi. Uni tanigan paytlarim juda yosh edim. U bilan ulg'aydim, u tufayli sevishini o'rgandim. Shu bilan birga, u ham men bilan ulg'aydi. Biz bu yerga kelgani-mizda suv ichish uchun bir piyolamiz ham yo'q edi, lekin bir-birimizga nisbatan ishonch va muhabbat bor edi. Inson bolaligini, yoshligini, ishonchini unuta oladimi? Aslo unuta olmaydi. Yil-

maz mening butun borig'ini edi. U vafot etganda dastlab undan xafa bo'ldim, jahlim chiqdi, lekin uni allaqachon kechirgan edim. U juda ko'p azoblanishimga sabab bo'ldi, juda ko'p xafa qildi. U lekin, baribir, oxir-oqibat, uni kechirgan edim. Agar yuragingda sevgi bo'lsa, sevgining qarshi tura olmayсан, undan nafarlanma olmayсан. Barcha bergan azoblari-yu jafolari o'chmaydigan olov kabi bag'ringa bosasan. Men o'sha olovni ko'ksim ostiga qo'yganman. Endi kuydimayapti, unga ko'nikib qoldim... Qalbmnda bu otash bor ekan, kim kelisa, uni yondiradi. Men bu otash bilan bir marta olovlandim, bu olovni boshqa birovlar uchun o'chira olmayman, sovrta olmayman. Negligini bilmadim-u, lekin bir munda vaqt o'tgach, ehtimol, inson o'zini avvalgidек his qilmay qo'yar ekan. Juda ham ko'p o'ylayvermas ekan, aqldan ozib qolmas ekan, borini boricha qabul qilay ekan. Bu voz kechishga, taslim bo'lishga o'shamaydi, lekin, baribir, inson voz kechar ekan... Sevishdan va sevilishdan shunchalik voz kechar ekan, endi aslo boshqalarga qunchog'ini ochmas ekan, boshqalarning quchog'iga kirmas ekan. Demogchimanki, o'shandan keyin hech kimni sevmadim... Mana shu qarddon sevgim bilan uning oldiga boradigan kuni kuyayman. Qalbmnda faqat u bo'lsin, boshqa hech kim bo'lmasin...

Men Reyhan opani buyuk bir hurmat va achchiq bir hamdardlik bilan tingladim. Yilmazni qanchalar ajoyib tarzda sevgan ekan... Bu g'amgin sevgi hikoyasiga shunchalik sho'ng'ib ketgan edimki, hattoki bu yerda bir soatdan beri turganimni payqamabman. So'ngra ko'ylagimni oldim-u, darhol to'g'ri uyga keldim. Reyhan opa o'zi haqida anglatgan bu o'tmish xotiralarni onamdan ham yana bir bor tingladim. Reyhan opa haqida onam bilan uzundan uzun suhbatlashdik.

Keyin xonamga borib o'qishni chala qoldirgan kitobimni

kelgan joyimdan o'qiy boshladim, lekin shu bilan birga Reyhan opaning sevgi hikoyasi ko'z o'ngimda jonlanar edi. Bir paytlar sizni sevgan va siz ham uning sevgisiga ishonganingiz uchun barcha orzu-umidlaringizni o'ziga bog'lagan inson endi sizning oldingizga kela olmasligi, sizni ko'ra olmasligi, naqadar katta ko'ngilsizlik, azob-ugubat edi...

Oradan bir-ikki soat o'tdi, xonamda chiroqning yonib turganini ko'rib, onam yonimga keldi va:

— Hali ham uxlamadingmi? — so'radi.

Vaqt allaqachon kech bo'lgandi, lekin buni sezmadim. Uxlay olmayotganimni, shuning uchun kitob o'qiyotganimni aytdim. Onam yonimga sekingina yaqinlashib, karavot chetiga o'tirdi va ancha paytdan buyon uxlab yotgan ilonning dumini yana bosdi, ya'ni mavzu yana turmush qurish haqida edi.

Ko'nglimda, o'y-xayolimda hech kim yo'qligiga ishonchi komil bo'lgach, menga o'zi tug'ilib o'sgan qishlog'ida bo'lib bir subbatni aytib berdi. Istanbulda tug'ilib o'sganim uchun qishloqni umuman bilmayman, qarindoshlarimning aksariyatini tani olmayman. Xaticha opa ismli uzog qarindoshimiz bor ekan... Onam uning men bilan tengdosh Serhat ismli o'g'li borligini, Istanbulda hisobchi bo'lib ishlayotgani, maoshi yaxshi ekanligi, fe'l-atvori ham yaxshi ekanligini aytdi. Xaticha opa bilan onam bu mavzuni faqat ikkalasi o'zaro gaplashibdi va bu haqida mening fikrimni bilmasdan turib Serhatga hech narsa demaslikka qaror qilishibdi. Onam bilan ertalabgacha shu haqda gaplashdik. Otam men bilan bog'liq masalalarda sukut saqlashni, bunday mavzularga kirmaslikni, fikrlarimga aralashmaslikni afzal ko'rtardi. Lekin onam unday emas, o'zi xohlagan javobni olmaguncha, qalbmga vijdon azobiday og'ir yuklarning azobini solardi. O'zi ko'ngli joyiga tushmasa, qarshisidagi insonni ham tinch

qo'ymasdi. Aslini olganda, o'zim ham bu mavzuning doim o'rtaga chiqishidan, turmush qurish haqida gaplashishdan, juda charchab ketgandim. Bir tomondan, onam bilan gaplashardim, boshqa tomondan, o'zim uchun oqilona javoblar topishga harakat qilardim. Oxir-oqibat, hech bo'lmaganda, onamning ko'ngiliga joyiga tushishi uchun, ya'ni shu haqida gapirib, meni siqib ezishidan voz kechishi uchun Serhat bilan tanishishga qaror qildim. Baribir, tanishishning biror-bir zararli tomoni yo'q-kuldim. Qolaversa, mening hayotimda bo'lishni istagan boshqa hech kim yo'q edi. Onamga Serhat bilan tanishishga roziligimni, lekin hech narsadan umid qilmastiligini ham aytdim. O'sha lahzadan onamning ko'zlarida balqigan quvonch nuri hech qachon yodimdand chiqmaydi. Balki, uni hayotimda birinchi marta bu qadaxursand ko'rgandimman...

Reyhan opa aytganidek, "Har kimning o'z hikoyasi bor... Hikoyam meni qayerlarga olib borishi mumkinligi haqida zamoncha fikrim yo'q edi..."

Qaniydi, har kimga o'ziga munosib tarzda munosabatda bo'lsak, naqadar ajoyib bo'lardi... Qaniydi, mag'lub bo'lmasak edi, qalbimizga va o'zimizga kimlar nimalarni his ettirgan bo'lsa, biz ham ularga aynan shularni his ettira olsak edi...

Lekin bir kun bunga erishamiz va ba'zilarga hech kim voz kechilmas inson emastigini anglatamiz...

- II -

Oradan ko'p vaqt o'tmagan edi va bu kun ham boshqa kunlar kabi oddiy bir kun edi. Ogshom ham boshqa ogshonlarda aslo farq qilmas edi. Boshqa kunlardagi kabi kechki taomni so'nggi onlari edi. Onam bugun Serhat bilan gaplashganini hafta oxirida, ya'ni dam olish kunda uning meni ko'rish uchun bu yerga kelmog'chi ekanligini aytdi. Ichimda zarra qadar kichik bo'lsa ham hayajon sezmadim, lekin onamning xursandligi yuqori ko'zidan bilinib turardi. Men esa bu ishdan onam kutgan natijaning chiqmasligiga, hech qachon rozi bo'lmashimga ahd qilgan bo'lgandim. Onamga Serhatning bu yerga kelishiga qarshiligi yo'qligini, bema'lol kelaverishi mumkinligini aytdim va dardim mavzuni yopdim.

Dam olish kuni kelganida esa o'zimni g'ajalati his qila boshladim... Onam o'zi tug'ilib o'tgan qishloqqa tez-tez borib turgan uchun Serhatni biroq bo'lsa ham taniydi, lekin men bugun u bilan birinchi marta ko'rishaman. Xayollarim sarosimaga tushdi. Taraqqiyotdan uzoq joylarda yashaydigan, maktabga ham bormaydigan, ma'lum bir an'ana, urf-odat qoidalariga bo'ysunmagan, ularga qaram bo'lib qolgan qizlarni xayolimdan o'tkazdim. Tuyg'ulari, hayotdan kutganlari, umidlari haqida aslo so'z bermasdan, tanimagan-bilmagan odamlarga xuddiki birov bir buyuk kabi beriladigan qizlarni xayolida tasavvur qildim... Hatto ularning o'y-fikrlari ham dahshatli tush kabi edi. Shunday qiz

haqida o'ylar ekanman, fikrlarimni hurmat qiladigan bir oilaning bor ekanligi mening bebaho bir omadim edi. Fikri-zikrim shu o'ylar bilan band bo'lganligi tufayli vaqning o'tib ketganini ham bilmay qoldim. Serhat allaqachon kelgan ekan.

O'n daqiqa oldin qalbmida uning kelishi bilan aloqador zaracha hayajon yo'q bo'lsa ham, onamning eshik oldida turib: "Serhat, xush kelibsan, o'g'lim", — deganini eshitgan zahoti qalbm hayajonga to'lib ketdi. Axir, men bu borada naqadar hissiz edim, o'zimning bunday ahvolga tushishimni aslo xayolimga ham keltira olmasdim. Kutilmaganda, birdan qo'llarim, oyoqlarim shol bo'lib qolganday bo'ldi, nima qilishimni bilmay qolgandim. Ha, aynan, shu onda bu ishning qanchalar jiddiy ekanligi haqidagi fikr qalbindan joy oldi...

Oshxonada nima qilirimni bilmay o'tirgan edim, onam yonimga kelib:

— Qahva tayyorlab olib kirmaysanmi? — dedi.

Qahva so'zini eshitishim bilan oq battar asabiylashib, bu soveblik marosimi emasligini, shunchaki tanishish ekanligini onamga eslatdim. Ko'zlarim o'sha onda bir lahza davomida oshxonaning ko'rinishi unchalik yaxshi bo'lmagan yog'och koshinli tor derazasidan tashqariga tikilib qoldi. O'sha onda xayolimdan nimalar kechgani soatlab gapirib bersam ham, tugamasdi... Qalbmga ta'rifi bo'lmas bir yoqimsizlik kirgandi... Aslini olganda, men bilan turmush quradigan yigit bilan tanishish lahzalarini xayolida umuman boshqacha tasavvur qilardim... Bu holat men o'qigan kitoblardagi sevgi hikoyalariга umuman o'xshamasdi. Balki, kitoblarga juda berilib ketgandirman. Ammo, baribir, har bir inson o'z orzulari uchun yashamaydimi? Afsuslar bo'lsinki, bu mening orzuyim emas edi... Yuragimni g'ajalati bir g'ajanginlik qamrab olgan edi. Shu on darhol uning oldiga kirib:

"Siz mening hayotimni qayerlarga sudrab olib ketishga harakatlari qilyapsiz? Bu yerdan chiqib keting! Daf bo'ling!" — deyish xalq yo'limdan o'tardi, lekin onam bilan o'tirgan Serhatning yoniga kirib: "Xush kelibsiz..." — dedim.

Serhat baland bo'yli, oq tanli yigit edi. Ko'zlari yashil, oyoqlari va atrofga biroz ma'sumlik, biroz xijolat bilan qarardi. Yoshim mening menimcha, mening yoshim bilan bir xil bo'lsa kerak. U ovozimni eshitir-eshitmas, tizzalari ustida birlashtirib o'tirgan qo'llarini stolning burchagiga tirab o'rmdan turdi. Bo'yi baland bo'lishi qaramay, kiygan kostyumini to'ldira olmagan yelkalarini yuqoriga tortdi va qo'lini uzatib men bilan ko'rishdi. Ovozining ohangidan hayajonlanayotgani sezilib turardi, men esa uni shuncha kuzatayotgan edim... Soqol-mo'ylovini yaqinda oldirgani sipirliq yuzidan bilinib turardi, balki ishi shuni talab qilsa kerak. Lekin, menimcha, soqol erkaklarga yarashadigan narsalarning yaxshisi edi. Men o'z xayolimda uni soqolli holda tasavvur qilishga urinib ko'rdim. Lekin nimalardir yetishmayapti, nima qilsam ham, uni orzumdagı odamga o'xshata olmadim. Balki, ko'rishda oshiq bo'lish degan narsa yo'qdir, lekin sevgi shingiz mumkin bo'lgan insonni birinchi marta ko'rganingiz qalbingizdagi qop qorong'i zulmatda kichik bo'lsa ham bir uqetdi. O'zimni biroz sokinlashtirish uchun Melikega qo'ng'iroq qun chaqnamaydimi? Inson shunday paytda qalbida juda kichik bo'lsa, ignaning uchidek bo'lsa ham ilqlik his etmaydimshi his qilaman. Unga aytganlarimning hammasi oramizda qolar, Men hech unga nisbatan narsani his qilmadim... Oramizdagi boshqa hech kimga aytmasdi va uning shunday ekanligini bilish bat unchalik uzoq davom etmadi. Suhbatning aksariyat vaqti uning o'zi haqida gapirishi bilan o'tdi. Asosan ishi va turmush tarzi haqida gapirdi. Uning gaplari onamning xursand bo'lib jilmayishi uchun yetarli edi, lekin men esa bu gaplarning biriga parvo qilmadim. Mening kutganim umuman boshqa edi. Sevgi...

Ishq-muhabbatni kutardim, men sevgi izlardim...

Deyarli bir soatcha o'tirgandan so'ng ketish uchun ruxsat so'rab o'rmdan turdi. Endigina eshikdan chiqib ketayotgan paytida orqasiga o'girilib:

— Ertaga yakshanba, agar biror-bir ishing bo'lmasa, birgalikda biror-bir joyga bora olamizmi? — deya so'radi.

Shu onda nimia deyishni bilmay qoldim. Bir necha soniya jim bo'lib qolgandimki, onam:

— Albatta, Elifning vaqti bor. Shunday emasmi, qizim? Bu sen uchun ham yaxshi bo'ladi, biroz havo almashtirasan, hordiq chiqarasan. Zotan, ertaga men ham ayollar yig'iniga ketaman. Sen esa Serhat bilan aylanib kelasan, — dedi.

Onam Serhatning bu taklifi haqida o'ylab ko'rishimga ham izzin bermay, mening o'rimga qaror qabul qilib bo'lgan edi.

O'sha kuni onam mendan Serhatga nisbatan nimalarni his qilganimni har xil yo'llar bilan ming martalab so'radi. Rostini aytdim; ya'ni Serhatga nisbatan hech bir tuyg'uni his qilmaganimni aytdim. Onamning fikriga ko'ra, birinchi tanishuvda hech nimani his qilmagan bu holatim me'yoriy emish. Onamning bunday gaplaridan zada bo'lib, qonim qaynab, boshim shishib qoldim. U bilan gaplashsam, darrov sokinlashaman, o'zimni yaxshilashga boshqam. Unga aytganlarimning hammasi oramizda qolar, esa menga ishonch bag'ishlardi.

Kechki ovqatdan keyin xonamga kirdim, biroz vaqt davomida kitob o'qidim, keyin uxlab qoldim. Ertasi kuni Serhat tushki paytlarda keldi va birga sayrga chiqdik. Sayrning dastlabki bir soatida juda asabiylashib yurdim. "Nega o'zimni bunaqa tutayapman? Nega bunaqa asabiylashib yuribman?" — deya ich-

ichimdan o'ylardim. Bu juda ham g'alati tuyg'u edi. Go'yoki dunyo qulab tushgan-u, men esa uning ostida qolib ketgandek his qilardim. O'zimni hech kimi yo'q bir yetim yoki boshqeg birorining uyidagi asrab olingan qiz kabi tutardim... Oradan vaqt o'tgan sayin asta-sekin o'zimga kela boshladim. O'sha kuni Serhat bilan ko'p narsalar haqida gaplashdik. Talabalik yillari, shaxs hayoti, ishi, mashg'uloti, kasb-kori haqida... Ba'zida Serhatni ko'zlariga tikilib: "Ajabo, u bilan baxtli kelajak qura olarmikimman?" — deb o'ylab qolardim, u menga ajoyib yigitdek tuyulardi, lekin unga nisbatan his-tuyg'usiz edim. Bu ahvolimning yillar qancha davom etishini o'ylardim, uchrashuvimizni cho'zib tufayli Serhatga umid bermoqchi emasdim. Endi o'z-fikrlarini ichimda saqlamaslikka ahd qildim va gapira boshladim:

— Serhat! Men hissiyotga beriluvchan bir inson sifatida senga nisbatan biror-bir his-tuygʻuni, iliqlikni his eta olmadi. Hattai, men oʻz gʻiri tushunma. Keecha seni birinchi marta koʻrganimda ham hissiyotlarim shunday edi. "Ehtimol, ikkinchi marta koʻrganimda ham shunday boʻladi", — deya oʻylagandim, lekin hech narsa oʻzgarmadi...

— dedi Serhat. — Xavotir olma, men ham sen kabi o'ylayman.
axir, bu butun bir kelajak, butun bir hayot masalasi, buni
daniga hal qilib bo'lmaydi. Ustiga-ustak, ikkalamiz ham onat
miz iltimosi tufayli bu yerdamiz, ularning xohish-istagi tufa
ko'rishyapmiz. Yana bir necha bor ko'rishaylik, keyin esa qu
bir paytni topib, biri-birimizga mos emasligimizni aytamiz, sh
ga nima deysan?

Serhat menga bunday javob qaytarishini aslo kutmagan. Bir zumda ichimdagi butun og'irlikdan va asabiylikdan qutuldim, o'zimni yengil his qildim. Uning so'zlari meni tinchlatgan.

sokinlashtirdi. Biz o'ramizda qandaydir his-tuyg'ular paydo bo'lishi uchun, biri-birimizni sevir qolish uchun harakat qilmasdikk, lekin shunga harakat qilgandek ko'rinarдик. Agar shunday qilsak, hech kim biri-biridan xafa bo'lmasdi, hamma xursand bo'lardi.

Lekin ishlar rejalashtirganimizdek ketmadi. Ketma-ket yana bir necha dam olish kunlari uchrashganimizdan so'ng ish kunlarida ham ko'risha boshladik. Men Serhatning yaxshi do'st bo'lishi mumkinligiga endigina ishona boshlagan edimki, u meni yoqtirib qolganini aytib qoldi. Men esa bunday bo'lishini hech qachon istamayotgan edim. U bilan bu borada bir necha bor gaplashdik. "Bo'ldi, yetar endi, biri-birimizni bunday behuda umidvor qilib yurishga chek qo'yaman", — deyishni, bunday pema'ni vaziyatga nihoyasiga yetkazishni istagan edimki, negari Serhatning his-tuyg'ulari qisqa vaqt ichida o'zi-o'zidan susayib qoldi, sokinlashdi. Balki, o'zi ham mendan uzoqlashayotganini tushunishimni xohlagandir — bunisini bilmayman.

Biz bir yil davomida uchrashishda davom etdik. Bu vaqt "Zorlig"-da hayotimdagi ba'zi narsalar o'zgardi. Atrofimdagilarining hammasi turmushga chiqqan. Eng yaqin dugonam Melike ham bu yerdagi maktabdan bo'shab, erining tug'ilib o'sgan qayeriga ketgandi. Ikki oy oldin Reyhan opa ham vafot etdi, undan tiliyiril qolganimga ham juda ezildim. Reyhan opaning kutilmaganda vafot etishi menga ruhan juda yomon jarohat yetkazdi. Uning menga doimo juda iliq munosabatda bo'ladigan juda samimiyligi, qaynab-eritib, sofdil ayol edi. Uning qalbidagi qanday jarohatlar-u ni yoziblar borligini bilardim. Tili-yu dilidan Yilmaz aslo tushmas di... Goho uning ish joyi joylashgan ko'chadan o'tar ekanman, ko'k rangli yog'och eshidagi osilgan qulfga ko'zim tushardi.

Oxirgi marta gaplashganimizda: "Yilmaz mening esbigim-an aslo ketmagan..." — deganida nimani nazarda tutganini dafn

kuni uning eshigiga o'sha osma qulf urilganida angladim. O'sha eski qulfnig ustiga "Yilmaz" ismi yozilgan edi. Yilmaz haqida gapirar ekan, kaftida tutgan qulfi endi men uchun yanada chuqur mazmun kasb etardi. Qulfn har safar ushlaganida go'yoki Yilmazning qo'lidan ushlab turgandek bo'lar ekan-da... Kim bilsin, Reyhan opa o'sha eshik ortida pinhona qanchadan qancha yig'lagandir, qachonki uning oldiga borsam, doimo kulimsirab turardi. Yilmazning xotiralarini yo'qotmaslik uchun bu shaharni tashlab etmagan edi, dardlarini tabassumining ichiga yashirgan edi. Reyhan opa sevgisini Yilmazdan boshqa hech kim bilan baham ko'olmadi va qalbiga ko'milgan barcha his tuyg'ulari bilan yolg'o'ldi. Yillar davomida Yilmazning yo'lini ko'zlagan bu eshikning oldidan Reyhan opaning tobuti olib o'tildi. Shuni bilamanki Reyhan opa endi Yilmaz bilan qovushgan...

So'nggi bir yilda o'zgarmagan yagona narsa Serhatga bo'lgan his-tuyg'ularim edi. Men u bilan yanada yaqinroq tanishishga, undan o'zimga bir nimalar topishga harakat qildim. Aslida bo'lganda, u o'z oilasi uchun jonini ham qurbon qiladigan darajasiz, sokin hayot kechirishga juda ham moyil odam edi. Va o'tishi bilan shuni angladimki, bir insonning samimiy va sof ekanligi uni sevish uchun yetarli emas ekan. Shuning uchun ham Serhatga ko'nglimni aslo ilita olmadim. Biroq shunchal yolg'iz qolgan edimki, hayotimda onamdan va Serhatdan boshqa hech kim qolmadi. Oxirgi paytlarda shunchalik odamovi bo'lgandim. Endi na o'qigan kitoblari ham, na o'quvchilari ham bo'lgan e'tiborim, na tushunish uchun qilgan boshqa ishlar ham o'zimni chalg'itishga yetmay qolgandi. Uzoq vaqt davomida orzularim va hayotdan kutganlarimni mulohaza qildim, birma-bir qayta elakdan o'tkazdim. O'zim orzu qilgan muhab

kechinmalarini hech qachon boshimdan o'tkaza olmasligimni va hamma ham o'z orzusidagi odamni uchratishi mumkin emasligiga ko'nikkanimdan keyin taqdirimga oyoq tirashni bas qildim. Chunki bu men aslo g'alaba qozona olmaydigan jang edi. Oldimda ikkita yo'l bor edi. Yoki Reyhan opadek har qancha kutishga va azoblanishga arziydigan, ammo oxiri nima bo'lishini aslo bilib bo'lmaydigan sevgini kutishim kerak edi yoki ajoyib, juda munosib bo'lganligi uchun Serhatning taklifini qabul qilib, hayotimning qolgan qismini baxtli o'tkazish uchun harakat qilishim kerak edi. Endi nimaning to'g'ri ekanligini, nimaning noto'g'ri ekanligini hisob-kitob qilish uchun na vaqtim bor edi, na kayfiyatim. Otamning yo'qligi, tevarak-atrofdagi ayriliqlar, onamning g'am-tashvishlari, Serhatning meni ko'ndirishga qilgan harakatlari meni juda charchatib yuborgan edi. *Insonning hayotdagi yagona maqsadi baxtli bo'lish emasmi? Shunday ekan, ham-mamiz ham bir hovuch huzur-halovat, bir chindim baxt uchun harakat qilmayapmizmi, intilmayapmizmi?* Nimalar qilsam ham, nimalarni o'ylasam ham, baribir, hech qachon baxtli bo'lolmaydiganday his qilardim o'zimni. Shuning uchun ham hech narsa qilmaslikni ich-ichimdan xohlardim. Hayotimning ichida har safar adashib qolganimda kitoblarning bag'riga otilishni, juda ham yoqtiradigan mashg'ulotim — fleyta¹ chalishni ham bas qildim... Har kecha bir xil duoni qayta-qayta aytardim: *"Allohim, menga bir yo'l ko'rsatgin..."*

Kunlarning biridan, oqibati nima bo'lishidan qat'i nazar, bir qarorga kelishim shartligi haqida bir qarorga keldim. Qalbim chirib borayotgan edi, ishonchim, his-tuyg'ularim o'lib ketayotgan edi, lekin, afsuski, buni hech kim ko'rmayotgan edi, tushun-

¹ Fleyta (italyancha: flauto yoki nemischa: Flöte) — yog'ochdan yasalgan, naysimon, puflab chalinadigan musiqa asbobi.

mas edi, his qilmas edi...

Men nimadir qilishim kerakligini bilardim, lekin shunda ahvolga tushib qoldimki, o'zimni go'yoki chiqa olmaydigan jarlikning tubida ko'rardim. Maktabning birinchi choragini oxiri kuni kelganida hisobotlarni topshirib, Serhat bilan uchrashdik. O'sha kuni hayotimda eng qiyin qarorni qabul qildim. Suhbat boshlaganimizga besh daqiqa ham bo'lmagandiki, yana o'sha mavzuga qaytgandik.

— Bilaman, meni sevmaysan, — dedi Serhat. — Buni ko'nikib qoldim. Qanchalik to'g'riligini bilmayman, lekin men sevmasligingni bilgan holda hayotimda bo'lishingni istayman. Ishonchim komilki, bu dunyoda faqat men shunday emasman. Men bilan bir xil vaziyatda bo'lgan millionlab odamlar bor. Aniq. Bilasanmi, bir kun kelib meni sevib qolishingga ham um qilmayman. Biroq, shunday bo'lsa ham, sen bilan turmush qurishni istayman. Bu gaplarim naqadar ahmoqona, naqadar bema'ni shunday emasmi? O'zimni hech qachon sevmaydigan odam bilan bir umr yashashni istash oqilona fikr hisoblanmay. Ishon: seni sevib qolganmanmi yoki telba bo'lib qolganman — buni aniq ayta olmayman. Birdan bir, yagona istagim — bilan birga bo'lish. Agar kutayotgan bir odaming borligini bilsam, bir soniya ham o'ylab o'tirmasdan sendan voz kechib bo'lardim. Sen bilan turmush qurishni istayman...

— Sendan baxt topa olmagan ayolning seni baxtli qilish qanday kutishing mumkin — tushunmadim. Bu o'zingga bo'lgan g'alati tuyilmayaptimi? Agar senga nisbatan hech qachon sevgi hisini tuya olmasam yoki bir kun kelib, hech narsa sen uchun bo'lganidek bo'lib chiqmasa-chi?.. Bunga qanday chiday olas? Aql-hushi joyida bo'lgan odam buni qabul qila olmaydi. Xalq haqqi, ayt-chi, sen buni qanday qabul qilasan? Oxir-oqibat, bu

lamiz uchun ham bu holat yaxshilik bilan tugamasligi mumkin. Bularning barchasini qabul qila olasanmi, shunday vaziyatlarga ham tayyormisan? — deya so'radim.

Shunda u o'zi o'tirgan stulni beli bilan biroz ortga surib, qo'llarini ko'ksining ustida chirmashtirib, bir muddat jim qoldi. Keyin esa qo'llarini yana stolga qo'ydi va ko'zlarimga tikilib gapirdi:

— Gaping mutlaqo to'g'ri, sen haqsan. Aql-hushi joyida bo'lgan har qanday odam sen tasvirlagandek bo'lishni xohlamaydi. Sen bilan uchrashishimdan oldin, seni tanimasimdan oldin bunday narsalar haqida aslo o'ylab ko'rmaganman. Lekin endi hamma narsani, hatto qayta-qayta o'ylab ko'rdim. Bir kun kelib hammasining barbod bo'lishi mumkinligini ham hisobga oldim, shuning uchun menga bir imkoniyat berishingni istayman, — dedi.

— Agar shunday bo'lsa... Mayli, sening taklifingni qabul qilaman... — dedim.

Ba'zan hayotiy qarorlarni o'z ixtiyoringiz, xohishingiz bilan qabul qilganday ko'rinasiz, lekin, aslida, buni majburlikdan, chorasizlikdan qilgan bo'lasiz. Lekin o'z ixtiyoringiz, xohishingiz bilan qabul qilish boshqa gap, majburlik, chorasizlik tufayli qabul qilish umuman boshqa masala — bu ikkalasi bir xil emas. Men bu qarorni chorasizlikdan qabul qilgandim. Urushda g'alaba qozona olmaganligim tufayli oq bayroqni ko'tarishga majbur bo'lgandim.

"Bo'ldi-bo'ldi, sen yutding, men yutqazdim!" — baqirib yig'lashni istayotgan bo'lsam ham, lekin uning taklifiga rozi bo'lganimni aytdim, xolos... "Shu bilan o'y-xayolimni, aqlimni kemirayotgan mavhumliklar tugaydi", — deb o'ylagandim. Biroq hammasi endigina boshlangan ekan...

*Har doim ham faqat qilgan xatolarimiz uchun
badal to'lamaymiz, ba'zida yaxshi niyatli, rahm-
shafqatli, marhamatli bo'lganligimiz uchun ham
badal to'laymiz. Keyin esa ko'ramizki, sevgan
insonlarimizni xafa qila olmaganligimiz tufayli,
ularning xohish-istaklarini rad eta
olmaganligimiz sababli, o'zimizni azoblagan, o'z
qalbimizni parchalab tashlagan bo'lamiz...
Bunday holatning eng yomon tomoni nima
ekanligi bilasizmi?*

*Bir kuni, vaqti kelib, boshqalarga yaxshi
bo'lishini o'ylab qilgan xatolarimiz tufayli faqat
o'zimiz azoblanamiz, faqat o'zimiz
jarohatlanamiz va faqat o'zimiz bu azob-uqubat,
yara-yu jarohatlar bilan yashashga majbur
bo'lamiz.*

*Bizga yaxshi bo'lishini istaganlar biz uchun
achinishdan boshqa hech narsa qilmaydi...*

- III -

Shuncha ikkilanishlar-u, shubha-gumonlar natijasida olin-
gan turmush qurish qarorimizdan eng xursand bo'lgan odam,
shubhasiz, mening onam edi. Ba'zida onamning hayotdagi bir-
dan bir istagi mening oila qurib, baxtli bo'lishimni ko'rish ekan-
ligiga ham shubha qilardim. Chunki onam mening ichimni,
qalbimni ko'ra olmasdi, ko'rishni ham istamasdi. Onamning bu
tabiati go'yoki mendan tezroq qutulmoqchi bo'layotgandek tu-
yulardi. Aslida bunday emasligini butun qalbim bilan bilardim.
Har bir qizning eng ajoyib, eng zavqli, eng baxtli onlardan biri
— o'zining kelin bo'lganini ko'rgan lahzasidir. Barcha qizlar
shuni orzu qiladi. Men ham shunday orzularni ko'p xayol surgan-
man, lekin men orzu qilgan turmush bunday emas edi...

Oradan ko'p o'tmay ikki oila o'rtasida nikoh marosimi
bo'ldi. Serhatning oilasi ko'p cho'zib o'tirmay to'y kunini belgi-
lashni, to'yni ham tezda o'tkazishni xohlardi. To'y kuni 2008-yil
sentabr oyining ikkinchi haftasiga belgilandi. Men ham endi o't-
tiz yoshga kirmasimdan salgina oldin turmushga chiqqan ayolga
aylanardim.

To'yga tayyorgarlik ko'rayotgan paytimizda dugonam
Melike menga qo'ng'iroq qildi. O'ziga aslo qo'ng'iroq qilma-
ganim uchun, hol-ahvolini so'ramaganim uchun mendan biroz
o'pkalandi:

— Nima, doimo men senga qo'ng'iroq qilishim kerakmi,

shu ham insofdanmi?! — dedi.

Bo'lib o'tgan ishlarni unga hali aytmagan edim, u boshimdan o'tgan kechinmalarni eshitib, juda ham hayron bo'lib, aqlovi boshidan uchdi. Mening boshqalar kabi omi savodsiz qiz emasligimni, madaniyatli bir o'qituvchi ekanligimni, o'zim haqimdagi qiz o'zim qaror qabul qilishim kerakligi haqida uzoq gapirdi. Bularning hammasini, uning aytganiday qilishim kerakligini o'zim ham juda yaxshi bilar edim, lekin onamga bo'lgan muhabbatim muhabbatim tufayli shunday qilishga majbur bo'layotgan edim.

Nima bo'lishidan qat'i nazar, Serhatnax yaxshi inson ekanligi birdan bir yupanchim, tasallim edi, uni sevgiga munosib inson sifatida ko'rgandim. Anchadan beri ushbu tasalli bilan o'zimni chalq'itib kelardim. To'yga tayyorgarlik allaqachon boshlangan va to'y kuniga ham sanoqlik kunlar qolgandim. Bir kuni ertalab qarasam, onam juda sahar bilan uyg'onib, hamma yo'nalishni boshladi. Mening ham tezroq o'limdan turib o'z yordam berishimni istardi va shu xatti-harakatlari bilan menga uyg'otishga harakat qilardi. Baribir, ancha paytdan buyon yaxshi uxlay olmasdim, tunlari ko'pincha nafas qisilib qolar va shunday uchun uyg'onib ketardim. Biror-bir ish qilishni xohlamasdim, uzluksiz davom etayotgan bir yoqimsiz bir holat va holsizlik, butun tanamni qamrab olgan edi. Menimcha, *norozilik bilan, hish-istakka qarshi qilingan har bir ish mana shunday bo'lgan bo'lmas charchoqni keltirib chiqardi.*

Ko'zlarimni ochganimda, soat ertalabki yetti edi, to'ng'lab-to'ng'illab karavotimdan turdim. Onam gilamlarni yilolibdi, barcha pardalarni tushiribdi, hamma yoq nimqorong'izalab yurar edi. Tushgacha onamga o'zgina yordam berganim keyin yana zenikdim, siqilib ketdim, biroz toza havoda olish uchun tashqariga chiqdim.

Havo shunchalik issiq ediki, bundan ko'nglim battar aynidi. Shu onda kutilmaganda dunyoning butun yorug'ligi ko'zlarimning ichida so'nib ketdi. Hamma yer zulmatga aylandi. Nima qilarimni bilmay, aql-u hushimni yo'qotib, gandraklab, tentirab yuraverdim. Ko'zlarimni ochganimda eshik oldida kim bilandir gaplashib turgan Serhatga ko'zim tushdi. Onam karavotimning boshida o'tirib, sochlarimni sifardi. Vujudim charehoqqa, jazirama issiqqa dosh berolmagan bo'lsa kerakki, hushimdan ketgan ekanman... Keyin esa kasalxona palatasida uyg'onganimdan ko'zim ham hayratda qoldim. Doringning tanimga kirishi uchun ko'linga sanchib qo'yilgan igna jonimni og'ritardi. Onamni chaqirdim: u boshini men tomonga o'girib, yuzimga qaradi. Peshonamdan o'pdi va ko'z yoshlari bilan sochlarimni hiyladi. Demakki, onam juda qo'rqqan, mendan xavotirlangan ekan. Qiz yiqilib qazirib ketgan edi... Tomirimga igna orqali kirayotgan dorining tugashiga oq zolqanda shifokor yonimga keldi. Mendan nedarhol bir necha xil tahlillar olish zarurligini aytdi. Hamshira-xslarga barcha kerakli tahlillarni topshirganimdan so'ng natijalarini nimolish uchun ertaga qaytib kelishimiz shartligini aytishdi. Biz ham dipularning aytganini qildik. Ertasi kuni tahlil natijalarini olish uchun kasalxonaga bordik, shifokor yana bir qancha tahlillar topshirishimiz shartligini aytdi va bizni boshqa bir shifokor oldiga yubordi.

O'sha boshqa bir shifokor mening tahlillarim natijalarini, xisobotlarini o'rganib, tekshirib chiqqanidan so'ng nega shuncha vaqt davomida shifokor ko'rigidan o'tmaganimni so'radi. Bu gaplari bilan nima demoqchi ekanligini hech birimiz tushunmadik. Shifokor shundan so'ng yana biz tushunmaydigan ko'p masalarni gapirdi. Va gapining nihoyasida, hamunamiz tushundirgan tarzda menda yurak yetishmovchiligi kasalligi borligini,

shu kasallik tufayli aziyat chekayotganimni aytdi. Demakki, nasda, nafasim siqilib qolishining ham, kechalari hansirab nafas olmay uygʻonib ketishimning ham sababi aslida shu kasalligi ekan, men esa bularning sababini sifatida halovatsizligimni, zavotligimni, koʻp oʻylashimni koʻrar edim.

Bu xabardan so'ng hayotim xayolimga ham keltira olma-
digan, tasavvur ham qila olmaydigan, taxmin ham qila olma-
digan bir yo'lga kira boshladi. Onamning yashirinchasi, sasi-
yig'laganiga guvoh bo'ldim. Axir, hamma ertami-kechmi o'la-
ku. **Ba'zida onalar fuqarolardan uzoqroq yashashga majb-
bo'lib qolishadi.** Kasalligim tufayli juda ham ezilib, hayotida
yuqor darajada xafa bo'lganim yo'q, lekin hayotning, iloh,
qonuniyatning oqimini onamga tushuntirishga qiynalardim.
Dastlab uzoq davom etgan tibbiy ko'riklarim tufayli to'yim
orqaga surildi, keyin esa 14-noyabr kuni tug'ilgan kunimga ke-
laman. Serhat va uning onasi to'y sanasining uziqsiz orqasiga ke-
layotgani qoldirilgani uchun to'y qilishdan, ya'ni meni kel-
qilishdan voz kechganliklarini aytishdi. Biroq men kutilmagan
o'rtaga chiqqan bu noxush holat sababli, ya'ni mening kasalligi
tufayli ortga qadam tashlayotganlarini bilardim. Shunday bo'lsa
da, tug'ilgan kunim uchun bundan yaxshiroq "sovg'a" bo'lma-
ligini tushundim. Shunchaki bir arzimasi sabab tufayli turmu-
sh qurish arafasida tark etilganim, ehtimol, meni juda ham g'ara-
lamaga botirgandir, ehtimol, qalbm o'zim tasavvur qilgandir,
ham ko'ra ko'proq jarohat olgandir, lekin o'zimni juda kat-
xotinjamlik va halovatga erishganday his qilardim.

Boshdan o'tgan bu noxushliklar, aslida, o'zim qilg
"duolarimning ijobati" edi. Tubiga tushib qolgan katta bir jarli
dan chiqishni istardim va istagimga yetdim, nihoyat, ozod bo
dim. Onam ham boshidan o'tkazgan bu qayg'u-tashvishlar, to

arafasida tark etilishim va mening kasalligim tufayli turmushga chiqish haqida og'iz ochmay qo'ydi. Maktabda o'qishlar boshlangani zahoti o'zimni butunlay o'quvchilarimga bag'ishladim.

Yana kitob o'q'ib boshladim, yana sevimli mashg'ulotim — fleyta chalishga sidqidildan kirishdim. Go'yoki mo'jizakor bir nafas bilan hayotim o'z maromiga qaytgandek bo'ldi. Hammasi joyida edi... Faqat o'sha noxush kasallikning charchagan, ezilgan qalbidagi qoldirgan va ayni paytlarda og'rig'i-yu azobi bilan birrealikda tug-tugi vo'qolib ketgan "sovg'a"sidan tashqari...

Bu "sovg'a" vaqt o'tgan sayin yanada yomonlashib borardi. Kanda qilmay, hech qoldirmay doimo shifokorning ko'rigiga borardik va kasalligimning qay darajada ekanligini, rivojlanayotgan yoki pasayayotganini diqqat bilan kuzatib, tekshirib borardik. Ammo vaqt o'tgan sayin ahvolim yaxshilashib borayotganligi haqida biror-bir gap-so'z yo'q edi. Haftada ikki marta maktabdan chiqishim bilan to'g'ridan to'g'ri kasalxonaga borish men uchun odatiy holga aylangan edi. Seshanba va juma kunlari doimo kasalxonaga borardim.

O'sha kun ham tibbiy ko'rikka boradigan kunlarimning biri edi. Ertalab har doimgidan kechroq uyg'ongandim, darsga kech qo'lmaslik uchun javondan qo'limga ilingan oq ko'ylakni kiyib, shoshilib uydan chiqdim. Dars boshlanish vaqtiga arang yetib keldim. Darsdan keyin yana to'g'ri shifoxonaga bordim. Kun bo'yi hech narsa yemaganim uchun o'zimni hisz his qilardim.

Shifokor bilan ishim tugagach, kasalxona oshxonasiga bordim va bir nimalar olish uchun oshpazlar peshtaxtasi oldiga o'tdim. "Nima yesam ekan?" — deya taomlarni bir-bir kuzatib turar ekanman, mendan oldinda turgan qora charm kurtkali odam birdan ortiga o'girilib, mën bilan to'qnashib ketdi. Ko'lidagi patnis ustidagi hamma narsa ustimga to'kilib ketdi. Oppoq ko'ylagim-

ning iflos bo'lganligiga afsuslanaymi yoki issiq sho'rva tanamni kuydirib og'riq berganiga ranjiymi — bunisini bilan dim. Birdan asabiylashib ketdim. U odam esa o'zini xuddi mas narsa bo'lgandek, e'tibor berishga, parvo qilishga arzimas dikan kichik bir ko'ngilsizlik bo'lganidek tutdi va zaif bir ov bilan shunchaki: "Kechirasiz!" — deyar-demas, asabiyligim chiday olmay portladim:

— Bu qanaqa kechirim so'rash?.. — deya baqirdim. Hamma yog'imni iflos qildingiz-ku, ustiga-ustak issiq sho'vangiz tanamni ham kuydirdi. Siz esa shunchaki kechirim so'rayapsizmi?..

— Kechirasiz, xonim, ortimda siz borligingizni bilan qolibman... Non olishni unutibman, ortimga o'girilayotganini kutilmaganda shunday bo'lib qoldi.

— Nima noningiz qochib ketayotganmidi? Biroz e'tibor bo'lsangiz bo'lasmidi? Endi nima qilaman? Ko'ylagimni iflos bo'lmagan joyi qolmadi-ku!..

— Istasangiz, buning badalini to'lashga tayyorman, raringizni o'rmini to'ldiraman, lekin iltimos, endi baqirish hamma bizga qarab turibdi. Haqiqatan ham, juda afsusdaman.

Ko'zimning uchi bilan atrofga qarar ekanman, haqiqatan ham, hamma qilayotgan ishini butunlay to'xtatib, ovqat yeyish bas qilib bizga qarab turgandek tuyildi. Shunday joyda baqirish chaqir qilganimni o'ylab, xijolatdan yer ostiga kirib ketay dedim. Axir, bu shunchaki bir noxush holat edi. Pashshadan fil yasaganday holatga tushdim. Oddiy bir ko'ngilsizlikni shunchalar bor tiritishning nima keragi bor edi? Qilgan ishimga o'zim ham hayrat qoldim.

— Menga biror-bir narsaning badalini to'lashingizni zarar-pararimni qoplashingizni xohlamayman va boshqa g

ishini istamayman. Shunaqasi ham yetarlicha baqir-chaqir qilib, uyatdan yer ostiga kiradigan ahvolga tushdim, — dedim va tezda oshxonadan chiqib ketdim.

Tashqarida yomg'ir yog'ishni boshlagan edi. Maktab va uyim orasidagi masofani piyoda bosib o'tishim mumkin edi, lekin shifoxonaga ikkita avtobus bilan kelardim. Kiyimlarim allaqachon jiqqa ho'l bo'lgandi, yomg'ir ostida avtobus kutib o'tirmay taksiga o'tirib, uyga qaytdim.

Onam ust-boshimni bir ahvolda, o'zimni esa parishon holda ko'rar-ko'rmas men bilan qandaydir noxush voqeani sodir bo'lganligini o'ylab qo'rqib ketdi, bo'lgan voqeani aytib berganimdan keyingina tinchlandi. Kasalxonada bo'lgan voqeani eslasam, qilgan ishlarimdan kulgim qistaydi. Lekin o'sha odam bexosdan qilgan ishidan juda xijolat bo'lib, uyalganidan kechirim so'ragan edi. Odatda hech kimga qo'rs va qo'pol muomala qilmasdim, lekin kasalxona oshxonasida negadir o'zimni boshqara olmay o'sha odamga juda ham qo'pol muomala qilgandim. Ehtimol, o'sha paytda meni ko'rganlar meni naqadar tarbiyasiz bir ayol sifatida tasavvur qilishgan bo'lsa kerak. O'sha voqeani qachon eslasam, qilgan ishimdani ham uyalardim, ham pushaymon bo'lardim, ham o'z ustimdan kula boshlardim.

Men bir necha hafta davomida kasalxonaning oshxonasiga borib davomida har gal kasalxonaga borganimda imkon boricha oshxonadan uzoq turardim. "Meni va o'sha kuni bo'lgan voqeani boshdan hech kim eslamaydi", — deb o'zimni o'zim yupatardim. Peshanba kuni eng yuqori sinf o'quvchilariga cholg'u asboblari taqida mashg'ulot o'tkazilardi. Fleytamni ham o'zim bilan olib bordim, chunki o'quvchilarimni o'zim juda yaxshi ko'radigan va yaxshi chala oladigan cholg'u asbobim — fleyta bilan tanish-

tirmoqchi edim.

O'quvchilarim ham fleytani juda yaxshi ko'rib qolishdi. Darsdan keyin yana kasalxonaga bordim. Tibbiy ko'rikka so'ng kasalxona oshxonasiga kirib bir piyola choy oldim. Deyar-yonidagi bo'sh stolga o'tirdim. Kitoblarim va fleytamni ham ustiga qo'ydim. Ko'p o'tmay, kimningdir menga: "Salom..." deganini eshitdim.

Ortimga o'girilib qaragam, o'tgan oy shu yerda men ustimga sho'rvasini to'kib yuborgan odam qarshimda turardi. O'sha kungi g'azabda bo'lganligim tufayli bu odamning ko'nglida shiga e'tibor bermagan ekanman. Endi e'tibor berib qaraganimning ovozi go'zal, soqollari qalin, qo'ng'ir sochlari ostida ko'rinadigan ko'zlari jigarrang tusda edi.

— Salom, — dedim men ham.

— Meni esladigiz, shunday emasmi? — dedi shirin tabassum bilan. — O'sha kuni men tufayli yuz bergan noxush holat uchun, darhaqiqat, juda afsusdaman, yana bir bor chin dildan so'rayman.

— Hechqisi yo'q. Aslini olganda o'sha kungi holat ba'zi chaqir qiladigan darajadagi ahamiyatga arziqli noxush vaziyat emas edi, lekin o'sha kuni o'zimni negadir juda ham yomon his qilayotgandim. Sizga ortiqcha gapirib yuborganimdan ko'zim ham qilgan ishimdan uyaldim. Buning uchun men ham so'rayman.

— Demoqchimanki... Nahotki, bu fleytani o'zingiz ko'rsatgiz?..

— Ha. Men musiqa o'qituvchisiman, bugun bu fleyta darsga olib borgandim. Buning qanday ajablanarli tomoni? Bir nima bo'ldimi?

— Yo'q, hech narsa bo'lgani yo'q. Men ham fleyta

navosini juda yaxshi ko'raman, qiziqqanim uchun, e'tiborimni tortgani uchun so'radim, xolos. Qiziquvchanligim uchun yana bir bor uzr so'rayman, noto'g'ri tushunmang, iltimos. Meni tushunganingiz uchun ham katta rahmat. Yaxshi qoling.

— Sizga ham rahmat, kuningiz xayrli o'tsin...

Bu qisqa suhbatdan so'ng o'girilib, eshik tomon to'g'ri keta boshladi. Bema'ni xayollarga borayotganimni bilsam-da, bu odamni xayolimda beixtiyor Serhat bilan solishtirdim. Nima uchun uni Serhat bilan solishtirayotganimni o'zim ham bilmasdan, beixtiyor qilardim. Bu odamning nigohlari Serhatning yashil ko'zlariga qaraganda ancha iliqroq edi... O'tirgan joyimdan odamni kuzatishda davom etar ekanman, u og'ir qadamlari bilan kasalxona oshxonasidan chiqib ketdi.

Juma kuni yana kasalxonaga borganimda kirish eshigining chap tomoniga yaqindagina kimdandir tushib qolganligi ko'rinib borgan chiroyli elektron tasbehga ko'zim tushdi. Uni olmoqchi bo'lmadim, lekin bog'ichiga tikilgan arabcha yozuvli naqshlarini ko'rib, yerda qoldirishga ko'zim qiyimadi. Dastlab uni shifoxona-ning qabulxonasida qoldirishni o'yladim, lekin u yerda hech kim ko'rinmadi. Qaytishda yana qabulxonaga kirib o'tishni o'ylab, eshinchil qavatga ko'tarilish uchun liftga chiqdim. "Balki, tasbehni egasi ko'rib tanib olar", — deya uni o'ng qo'limning kichik barmog'iga osib qo'ydim. Liftga endigina chiqqan edimki, yana boshqa birov shosha-pisha liftga kirib olishga muvaffaq bo'ldi. Eh, bu yana o'sha odam edi! Go'yoki meni ta'qib etayotgandek edi, qachonki bu yerga kelsam, qarshimda paydo bo'lar edi. Meni ko'rib salom berdi, men ham bunga javoban bosh ko'targ'ab alik oldim. Lift yuqori qavatlarga ko'tarila boshlaganida, jilmayib:

— Ishlamaydi, — dedi.

Qalblarni o'zaro bog'laydigan kuchli sevgi
 rıstasi insonlarning kamchilliklarini,
 kutilmaganda, bilmasdan qilgan xatolarini
 berkitadi va, nima bo'lishidan, nima qilishdan
 qat'i nazar, barcha kamchiligi-yu xatolarini
 kechiradi. Chunki mehr, marhamat va
 kechirimlik sevgining tabiatida bor.
 Chin qalbdan, samimiy sevmagan va sevılish
 qanday tuyg'u ekanligini bilmaganlar bu
 tuyg'uni his eta olmaydi, anglay olmaydi...

— IV —

Kasalxonada u bilan bo'lgan "tasodifiy uchrashuvlarimiz" aqti o'tishi bilan doimiy salom-atik qilib yurishga, keyin esa bir-irimizga tabassum qilishga, oxir-oqibat esa, butunlay boshqacha tuyg'uga aylandi. U har doim kasalxonaga yolg'iz ketardi. Ik uchrashgan kunimizdan buyon uni doimo bitta shifokor bilan uchratlashayotganini ko'rdim. Aslini olganda, uni aslo tanimasim. U bilan bir-ikki jumtalik suhbatlardan u yog'iga o'tmaganan, hatto ki o'zimni yaxshi his qilishimga sabab bo'lgan bu igitning ismini ham shu paytgacha bilmasdim. Oxirgi paytlarda bilan yaqinroq tanishishni juda xohlardim, lekin, tushuning, tinchi qadamni men qo'ya olmas edim va u ham men bilan ulimsirab salomlashishdan u yog'iga o'tmas edi...

Seshanba kuni tibbiy ko'rikdan so'ng shifokorim:

— Sizni juma kuni yana bir bor tibbiy ko'rikdan o'tkazaman va o'sha kungi tahlil natijalariga ko'ra, bundan buyon har yda bir marta tekshiruvdan o'tishingiz yetarli bo'lishi mumkin.

Uning bu gapi sog'ligim haqida juda yaxshi yangilik edi. Uning kasalligim qolmagandek tuyuldi. Shunday bo'lsa-da: "Bu angilikdan xursand bo'ldim", — deya olmayman. Go'yoki zimning bir parchamni shu yerda qoldirib keyapman-u, qaytib

kelganida esa uni boshqa hech qachon topa olmaydiganidek qildim o'zimni.

Juma kuni kasalxonaga borganimda uni ko'ra olmaydiganidek qildim o'zimni. Doktorim aytgan tahlillarni topshirgach, bir nima yeb o'ldim. Uchun kasalxonaning oshxonasida o'tirib vaqt o'tkazardim. Necha daqiqadan so'ng uning eshikdan kirib, to'g'ri men tomoniga kelayotganini payqadim, lekin uni ko'rmaganga olib, oldimga darslikka diqqatimni qaratishda davom eldim. U esa to'g'ri nimaga keldi va mayin ovozi bilan:

— Salom... — dedi.

Men sekin boshimni ko'tarib:

— Salom... — dedim.

U esa bir zum gangib qoldi, so'ng sochlari orasidan pansi tomon yo'l olayotgan bir necha tomonchi terni kaftining bilan artdi va:

— Bugun uchrashmadik, — dedi u chuqur nafas olib:

Xafa bo'lmang, iltimos. Qalaysiz, sog'lig'ingiz yaxshimi?

Bir zum nima deyishni bilmay qoldim. Nega mendan rasha olmaganimiz uchun uzr so'raganini tushunolmadim.

— Rahmat, yaxshiman! Demogchimanki, aslida, uchrashimiz kerakmi? — sizni tushuna olmadim. Nega sizdan bo'lishim kerak? — dedim hayron bo'lib, to'g'ritrog'i, o'z hayron bo'lganday ko'rsatib.

— Odatda shifoxonaga har kelganimizda uchrashish salomlashardik-ku, shuning uchun shunchaki aytdim-qo'y. Aytgancha, mening ismim — Yusuf, — dedi u chap qo'lim bilan cho'zgancha jilmayib.

“Chap qo'li bilan salomlashish orqali meni masxarat qildim”, — deb o'ylaganimdan beixtiyor qoshlarim chiqib o'zimni ushlab tuta olmay to'nimni teskari kiyib oldim.

— Shunagami? Naqadar ajoyib! Xo'sh, siz tomonlarda odamlar bilan ko'rishish uchun chap qo'l uzatladimi? Siz tomonlarda odat shunagami? — dedim jahl bilan.

Bir zumda uning yuzi-ko'zi o'zgarib, kayfiyati tushib ketganini ko'rdim. Shundan keyin boshini yerga egib o'ng qo'lini uzatdi. Go'yoki beayov, qattiq bir jangdan so'ng g'olib bo'lgan qo'mondonning g'ururi bilan men unga qo'limni cho'zar ekanman, uning o'ng qo'lining bosh va ko'rsatkich barmoqlari o'rtasida protez barmoqlar borligini ko'rib qoldim. Boshimdan to'yoq'imgacha qaynoq suv quyilganday bo'ldi. Aytgan gapimdan va qilgan ishimdan uyalganimdan yer ostiga kirib ketay dedim. O'zim ham sezmaganday holda, istamagan holda beixtiyor uning zaif joyiga bolta urgandim. Oxir-oqibat, bu aybimni biroz yuvish maqsadida go'yoki barmoqlarining protez ekanligini ko'rmaganday, bilmaganday, sanimim bir tarzda qo'limni qisib:

— Mening ismim esa Elif. Tanishganimdan xursandman, — dedim.

Agar istasa, shu yerga biror bir stol keltirib o'tirishi mumkinligini aytganimda quvonchdan charqalab turardi.

U tinmay mening kasalligim haqida surishtirardi, uzluksiz savollar berardi. Tabiiyki, men ham u haqida ko'proq bilib olishga qiziqayotgandim, menda savollar bor edi.

— Qani menga, o'zing haqingda ham, gapir-chi, Yusuf? Mening ahvolimni-ku bilib olding, men shunaga kasalman. Lekin sen nega doimo kasalxonadasan? Qani, shuni ayt-chi menga?

— Aslini olganda, shifoxonaga doimo qatnamayman. Vaqt-vaqti bilan qo'limni tibbiy tekshiruvdan o'tkazish uchun kelardim. O'ng qo'limdan protez barmoqlarining hali-hanuz to'la-to'kis ko'nika olmadim. Shifokor Bulentga katta rahmat, u menga har tomonlama madadkor bo'ldi, keyin esa u bilan do'st

orasiga yashirinadi. O'ylaymanki, ishq ko'pincha ikki tomon ham birgalikda go'zal lahzalarni o'tkazishida va ikki tomon ham bir narsani seva olishida yashiringan... Men Yusufni hamronlik va hayratlar ichida kuzatar ekanman, u she'rini tugatganida davom etdi...

— Sen bu she'rni bilarmiding? — deya so'radi.

— Hamma go'zal narsalar bilishga arziydi... Qolganlar esa inson o'zi bilmagan, sezmagani holda unutadi. Men juda ko'p kitoblarni o'qiganman, hattoki hech mubolag'a bibliotekalarni ekanligimni ayta olaman. Zekai O'zgerni ham yaxshi bilaman. Uning she'rilarini juda yoqtiraman.

— Bilimsizligimni kechirasani-u, lekin bibliotekapist so'zini nimani anglatadi, qanday kasb, kimlar bu ish bilan shug'ullanadi? — deya ham qiziqib, ham hayajon bilan so'radi.

Uning hayajoniga sherik bo'lish orqali bibliotekapist kasbini bilganimcha tushuntirishga harakat qildim.

— Qisqacha qilib aytganda, to'g'ri tanlangan kitob o'qish orqali davolanish usuli... Demogichimanki, kitob o'qish o'qimushkul. Shunday paytlarda o'zingni galangdan ajralgan ba'zi muammolarni yengib o'tishning mumkin, xuddi doqushdek his etasan. Ustingda ko'm-ko'k osmon bor, lekin lanish orqali kasallikni yengganingdek. Masalan, chiqa olmaqnotlaring yo'q... Qanoqlaring bo'lishi mumkin, lekin uchishdigan bir ruhiy muammoga duch kelganimda, o'zingni o'ga jur'ating, jasoratning yo'q... Uchishga jur'ating, jasoratning boshqara olmay, nazorat qila olmay qolganimni bilsam bo'lishi mumkin, lekin ortingda seni suyak turuvchi hech narsa muammogan chiqish yo'lini topolmasan, kitoblardan parang yo'q... Ha, aynan mana shunday qizlar sevgan insonni topaman, ular orqali sokinlashaman, tinchlanaman. Chqlarning qalbidan nafaqat sevgini, otaning mehr-muhabbatini kitoblar insonni xafa qilmaydi, ezmaydi, azoblamaydi, tinchlanishgunimcha doimo qanoqlarimni berkitib yurganman. Kimdir kunlikka tushirmaydi... Kitob qanchalik yomon bo'lsa ham, o'sha kitobning yozilish maqsadini topsang, hech bo'lganida, ichidan o'zingni yaxshi his qilishingga sabab bo'lgan bir jumlani topasan.

— Bu haqda birinchi marta eshitishim. Rostini aytadi

bo'lsam, kitoblarning bunchalik katta ahamiyatli, foydali ekanligi haqida biror-bir fikr-mulohazam yo'q edi. Sen kitoblar juda foydali va ahamiyatli ekanligini aytayapsan, demakki, shunday ekan.

— Ba'zida inson bitta jumлага bo'lsa ham ehtiyoj sezadi va o'ziga zarur bo'lgan o'sha bir jumlaning topganida, hayoti o'zgara boshlaydi. Har bir kishi ba'zida o'zini nochor, chorasiz his qilishini bilasan. Shunday paytlarda suyanadigan bir tog' izlaymiz, bir imkoniyat, unid qidiramiz. Ko'pincha tashqi olamdan izlab topa olmagan, tashqi dunyo bera olmagan mo'jizakor so'zlarni senga kitob bera oladi. Masalan, otamdan ayrilgan paytlarim go'yoki qalbimning bir parchasi pichoq bilan kesib olinganday bo'lgandi. O'sha paytlarda faqat kitoblardan tasalli, yupanch topishga harakat qildim...

Otasiz qolgan, otasi tomonidan qabul qilinmagan, yoki otasi tomonidan tark etilgan qizlarning his-tuyg'ulari juda ham murakkab, alg'ov-dalg'ovdir, ularni tushunish juda ham mushkul. Shunday paytlarda o'zingni galangdan ajralgan doqushdek his etasan. Ustingda ko'm-ko'k osmon bor, lekin qanoqlaring yo'q... Qanoqlaring bo'lishi mumkin, lekin uchishdigan bir ruhiy muammoga duch kelganimda, o'zingni o'ga jur'ating, jasoratning yo'q... Uchishga jur'ating, jasoratning boshqara olmay, nazorat qila olmay qolganimni bilsam bo'lishi mumkin, lekin ortingda seni suyak turuvchi hech narsa muammogan chiqish yo'lini topolmasan, kitoblardan parang yo'q... Ha, aynan mana shunday qizlar sevgan insonni topaman, ular orqali sokinlashaman, tinchlanaman. Chqlarning qalbidan nafaqat sevgini, otaning mehr-muhabbatini kitoblar insonni xafa qilmaydi, ezmaydi, azoblamaydi, tinchlanishgunimcha doimo qanoqlarimni berkitib yurganman. Kimdir kunlikka tushirmaydi... Kitob qanchalik yomon bo'lsa ham, o'sha kitobning yozilish maqsadini topsang, hech bo'lganida, ichidan o'zingni yaxshi his qilishingga sabab bo'lgan bir jumlani topasan.

— Bu haqda birinchi marta eshitishim. Rostini aytadi

san... — dedim.

Bu so'zlarim, aslini olganda: "Men seni sevaman...".
Bu so'zlarim, undan kutayotgan so'zlarimni ay-
degan ma'noni anglatardi. Undan kutayotgan so'zlarimni ay-
uchun yo'l ochishga harakat qilardim. *Ba'zan his qilgan tuy-
laringizni ayta olmayisiz, lekin bu tuyg'ularingizni boshqa
yo'l bilan anglatishga harakat qilasiz*, men shunday qila-
gandim... Lekin Yusuf yoki mening nima demoqchi ekanligi
anglamayotgandi, yoki o'zini anglamaganday tutardi.

Kunlar shu tarzda o'tib ketaverdi. Men esa har kecha
ga ketish oldidan: "Ertaga ichimdagi his-tuyg'ularimni Yusuf
aytaman", — deya o'zimni hozirlardim. Ko'zguga qarab tura-
shu gaplarni aytishni mashq qilardim. "Men qanday qilib ya-
sevimli yoki sevgi bilan to'lib toshgan, yoqimli yoki joziba-
bo'lishim mumkin?" — deya ko'zgudagi aksim bilan su-
lashardim. Sochlarim qanday bo'lishi, ko'zlarim qanday bo-
kerak?.. Har oqshom o'sha mashqni bolalarcha hayajon
qayta-qayta takrorlardim. Lekin shu paytgacha na men shu
tayyorgarliklar bilan qalbidagi tuyg'ularni ayta oldim, na
suf mening imoli, nozik so'zlarimning ma'no-maqsadini an-
oldi...

Vaqti-vaqti bilan jur'at-u jasoratlarimni yig'ib, o'zim
larni his qilayotganim haqida unga kalavaning uchini tutga-
dim, imo-ishoralar qilardim. Baribir, meni tushunmayotga-
ko'rib: "Shunchalar ham ahmoqmisan, qani, angla, senga
nimalarni aytmoqchiman!" — demoqchi bo'lganimday qiz-
ketardim.

Shanba kunlarining birida kechqurun soatlab tele-
gaplashdik. Sevgi mavzusidan boshqa har narsa haqida ayta-
gapimiz bor edi, sevgidan boshqa hamma narsa haqida gap-
dik. Go'yoki yillar davomida subhatlashishga chanqoq ikki

shidek sokin, tinch o'tgan yillarimizning har bir lahza to'g'ri-
sida subhatlashardik. Yusuf subhat yakunida ertaga kechqurun
sahnaga chiqishini aytdi. Mening ham borishimni iltimos qildi.
Rozi bo'ldim. Ertasi kuni kechqurun pardo-andoz qilib, hozir-
liklar ko'rib, qo'shiq aytadigan joyga bordim. Lekin bu safar
biroz barvaqt bordim. Yusufni sahnaga chiqishidan oldin ko'r-
dim. Men eshik oldida kutib oldi, baxtiyorligi ko'zlaridan sezilib
turardi. Qo'lidagi yarmi qolgan sigaretani yerga tashladi-da,
hayajonlanib: "Qani, ichkariga marhamat..." — dedi va oldimda
yo'l boshladi. Meni yana sahna yonidagi o'sha kichkina stol
yoniga o'tqizdi. Keyin esa menga musiqa notalari yozilgan bir
qog'ozni uzatdi va:

— Axir, sen musiqa o'qituvchisisan. Bu notalarni fleyta
bilan chala olasanmi? — deya so'radi.

— Chala olaman... — dedim.

"Lekin nega shunday qilishimni xohlayapsan?" — deyi-
shimga ham imkon qoldirmay:

— U holda, juda yaxshi... — dedi-yu, yonimdan turib ketdi.
Ochig'i, bu notalarni fleytada chala olish-olmasligimga nega
qiziqqanligini anglamagan edim.

Taxminan yarim soatdan keyin sahnaga chiqdi... Tanaffus
paytida oldimga kelib:

— Tayyormisan, Elif? — deya so'radi.

— Nimaga tayyor bo'lishim kerak?..

Lablarini tishlab, chap qo'lini musht qilib:

— Diqqat qil, e'tiborli bo'l, bu ishing afsonaga aylanadi...
— dedi kulimsirab.

Demakki, boya bergan qog'ozda yozilgan notalarni sahnada
fleyta orqali chalishimni istayotganini angladim. "Men buni qil-
mayman", — deyishimga ham imkon qoldirmay, sahnaga qaytdi.

Ezgin Kilich

Ergin Kilich

Axir buni qanday qila olaman?... Bu yerdagi odamlar bilan ma...
Kap-katta odamlar oras...
Bir lahza juda hayajonlandim. "Nis...
Bo'lsa bo'lisin-u, lekin o'ylaganimdek bo'imasin, meni sahna...
chraqimasin!" — deya ichimdian duolar o'qiy boshladim. S...
payt Yusuf dirijyorning yoniga borib biroz egilgan holda un...
qulog'iga bir nimalar dedi va musiqa to'xtadi. O'zi esa mik...
onga biroz yaqinlashdi va har doimgidek o'ziga ishongan ho...
...nira boshladi...

— Do'stlarim, birodarlarim, barchangiz xush kelibsiz, s
va xotirjam ovoz bilan gapira boshlayman. Rostini aytadigan bo
laming orangizda doimo bizni tomosha qiladiganlarni ham ko
moqdaman, sizlarga tashakkur bildiraman, do'stlarim! U
qilamanki, kayfiyatim boshqa kunlardagiga q
sam, bu kecha mening kayfiyatim gupullab uryapti... Eng sevi
ganda ancha yuqori... Yuragim gupullab uryapti... Eng sevi
qo'shiqlarimni kuylagim keladi. Men sizlar bilan eng go
qo'shiqlarimizni baham ko'rmoqchiman... Qisqasi, bugun ke
qurun hamma narsaning eng yaxshisini qilishni istayman. Ch
ki men sevib qoldim, do'stlarim! Bu kecha oramizda shun
odam borki, u mening yuragimning urish tartibini o'zgar
yubordi. Meni tinimsiz hayajonlantiradi, hayratlantiradi... Ma
lan, bu inson erta tongda ishga ketadi, men esa unga xayrli
tilagan birinchi inson bo'lishim uchun soat qo'ng'irog'ini
qo'yib uyg'onaman. Lekin o'sha kunlar faqat u uchun sah
uyg'onishimni shu paytgacha o'zi ham bilmasdi, buni endi e
etvapman.

Yusuf gapirar ekan, tomoshabinlar xursand bo'lib, bilan kulib o'tirishar edi. Mening yuzimda esa qip-qizil g'ochilardi. Ham juda hayajonlanardim, ham baxtli edim, ham uyalar edim... Yusuf men ilgari aslo eshitmagan bir she'rni

Ezgin Kilich

Menga baxini ko'rsat

boshladi:

Sochiingning bir tolasiga agar kelsa zararli,
Bu, eng avvalo, mening qalb-u dilimni yaralar.
Bir lahzaga nig'la, ko'zim qon bo'ladi.

Yuragimni qo'sh-qo'llab qo'llariga tutdim.

— Ketmagin, to'xta, — desam ham,

Kesilar nafasim,

To 'xtar aalxim...

Tingla...

To'xta.

Iltimos, to 'xta, tingla!

To'xta, ketma...

— Men bu she'rni unga atab yozdim... — dedi u. — Shu vaqtga qadar ichida juda ko'p qo'shiq kuyladim, lekin hayotimda birinchi marta kimgadir atab qo'shiq kuylamoqchiman. Shuning uchun ham hayajondaman. Endi esa bu qo'shiqni sizlarga kuylab bermoqchiman. Lekin kimdir cholg'u asbobini chalib turishi kerak, shunday emasmi? Sahnaga qalbimni to'q'inlantirgan, sahar bilan uyg'otishimga sababchi bo'lgan, qalbimni she'r yozishga majbur qilgan, zulmat ichidan qo'limdan ushlab yorug'likka olib chiqqan, hayotni va yashashni sevishga o'rgatgan o'sha qizni menga sherik bo'lish uchun sahnaga taklif etaman. Uning nafaqat sahnaga chiqishini, balki yuragimning ichiga kirishini istayman. Agar men bilan sahnada qo'shiq kuylashga rozi bo'lsang, kel yonimga, Elif. Men sen bilan bekam-u ko'st bo'lishni, qalb-larimizni birlashtirishni istayman...

“Men sen bilan bekam-u ko‘st bo‘lishni, qalblarimizni birlashtirishni istayman...” — degandi menga. Bu jumlasini

*Men shunday bo'lishiga shak-shubhasiz
ishonaman...*

*Birovning hayotga bo'lgan ishonchini
o'g'irlaganlar, ertangi kunga umidini
sindirganlar hech qachon baxtli bo'lmaydilar.
Zotan, aslo baxtli bo'lmasinlar...*

- V -

Vaqt o'tgan sayin menda Yusufga nisbatan juda ham kuchli his-tuyg'ular paydo bo'ldi. Unga butun borlig'im bilan bog'lanib qoldim. O'zaro munosabatlarni sog'lom tarzda davom ettirish uchun beparvolik bilan taslim bo'lmaslik, darrov bo'yin egmaslik, osonlik bilan erishiladigan bo'lmaslik, ko'p ko'rishmaslik kerakligini bilaman. Biroq uning qarshisida bu qoidalar birin-ketin buzilib, o'zimni himoya qilish uchun qurgan devorlarim yer bilan bitta bo'lardi. Chunki hech bir qoidani yuragimga tinglata olmadim. Shu bilan birga, Yusuf ham menga yopishib olgani yo'q, tez-tez ko'rishib turishimni talab qilgani ham yo'q. Nega o'zini shunday tutayotganligining, buning nima bilan aloqador ekanligini sababini ozmi-ko'pmi taxmin qilardim. Yusuf qo'shiq aytayotgan joyga kelgan qizlar unga xushomad qilayotganliklarini, bir yo'lini qilib Yusufning telefon raqamini bilib olganliklarini, unga qo'ng'iroq qilishayotgani, xabar yozishayotganini bilardim. To'g'risini aytadigan bo'lsam, ba'zida bilganlarimdan ham, eshitganlarimdan ham ko'proq ham ko'prog'i yuz bergan bo'lishi mumkinligi haqidagi hayollar butun qalbimni qamrab olardi, shular haqida o'ylashning o'zi ham meni aqldan ozdirardi.

Shu hafta oxirida, ya'ni dam olish kunlari Yusuf bilan kino-ga tushishga kelishib olgandik. Butun bir kunni birgalikda o'tkazish uchun erta sahar bilan uyg'onib, nonushta qilayotgan edik.

O'sha kuni ko'pdan beri xayolimni egallab olgan, qalbi tinimsiz tirmagan savolni chaynalmasdan, imo-ishoralar qildan to'g'ridan to'g'ri so'radim:

— Yusuf, nega meni aslo rashk qilmaysan? — dedim.

Uch marta urinsa ham sanchqi bilan ola olmagan zavqo'li bilan olib og'ziga soldi va kulib:

— Nega bunaqa bema'ni, ahmoqona savol beryapsan dedim.

— Bu savolimning biror-bir kulgili tomoni bormi tushunmadim. Shu bilan birga, bu savolim nega bema'ni, ahmoqona savol beryapsan dedim.

— Sen rashk qilishim uchun biror-bir sabab ayta olasmi? Tabiiyki, ayta olmaysan! Chunki sen odamlar bilan o'zaro munosabatlar qo'lingga katta ahamiyat berasan, kiyimiga, tashqi ko'rinishiga, e'tibor qaratasan, Kim bilandir, bo'lar-bo'lmas, keraksiz narsalar qo'lingga katta ahamiyat berasan. Agar qalbingda men bilgan Elifdan boshqa bir Elif bo'lsa, u holda bilmayman, yangilashayotgan narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman.

— "Qalbingda men bilgan Elifdan boshqa yana bir Elif bo'lsa", — deganing nimasi? Bu gaping bilan nima demoksan, Yusuf? Demak, men sening yoningda boshqa inson boshqa paytlari esa yo'limdan chiqqan har qanday odamga gaplashib, ularga ergashib ketaveradigan insonmami? gaping bilan shunday demoqchimisani?

— Meni ayblashning hojati yo'q va men bu masala ham gapirganim yo'q. E'tibor ber, Elif, hayotingga aralashib, seni o'zgartirish niyatim yo'q, bunga harakat ham qilmayman. Qilayotgan har bir ishingga aralashib, seni taqiqlar bilan, qo'lingga katta ahamiyat berasan, kiyimiga, tashqi ko'rinishiga, e'tibor qaratasan, Kim bilandir, bo'lar-bo'lmas, keraksiz narsalar qo'lingga katta ahamiyat berasan. Agar qalbingda men bilgan Elifdan boshqa bir Elif bo'lsa, u holda bilmayman, yangilashayotgan narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman.

— "Qalbingda men bilgan Elifdan boshqa yana bir Elif bo'lsa", — deganing nimasi? Bu gaping bilan nima demoksan, Yusuf? Demak, men sening yoningda boshqa inson boshqa paytlari esa yo'limdan chiqqan har qanday odamga gaplashib, ularga ergashib ketaveradigan insonmami? gaping bilan shunday demoqchimisani?

— Meni ayblashning hojati yo'q va men bu masala ham gapirganim yo'q. E'tibor ber, Elif, hayotingga aralashib, seni o'zgartirish niyatim yo'q, bunga harakat ham qilmayman. Qilayotgan har bir ishingga aralashib, seni taqiqlar bilan, qo'lingga katta ahamiyat berasan, kiyimiga, tashqi ko'rinishiga, e'tibor qaratasan, Kim bilandir, bo'lar-bo'lmas, keraksiz narsalar qo'lingga katta ahamiyat berasan. Agar qalbingda men bilgan Elifdan boshqa bir Elif bo'lsa, u holda bilmayman, yangilashayotgan narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman. O'zim bilmagan bir narsa uchun meni narsa bilmayman.

bilan bo'g'ishni esa aslo xohlamayman. Men aytam-aytmayman ham, sen o'zingga juda ehtiyoqkor, hushyor qizsan. Bu tabiatining ham men bilan aslo aloqasi yo'q. Men bo'lsam ham, bo'limasam ham, baribir, sen shundaysan! Rostini aytam, bu keraksiz mashmashani nega qo'zg'aganingni tushunmadim.

Gapirishimga ham ruxsat bermay, ofitsantdan hisobni so'rab o'rindan turdi. Qo'li bilan eshik tomon ishora qilgan holda meni yetaklab restorandan olib chiqdi. Biz indamay avtoturargohga borib, mashinaga o'tirdik. "Kechqurunni kutmasdan kimga boramiz", — deb o'ylagandim. Uning mashinasida boyagina oramizda bo'lgan noxush suhbat tufayli bugun birgalikda o'tkazadigan vaqtimiz ancha oldin tugaganidan xafa bo'lib ketar ekanman, oradan o'n daqiqa o'tar-o'tmas mashina uyimiz oldida to'xtadi. Yusuf bugun yanada ko'proq birga vaqt o'tkazishimizning yaxshi bo'lmashligini, bo'lar-bo'lmas masalalar tufayli meni xafa qilishni xohlamashligini aytdi. Uning munosabatlarimizni saqlab qolish uchun ehtiyoq chorasi sifatida ko'rgan bu xatti-harakatlari men uchun ulkan bir umidsizlig-u ko'ngilsizlikdan boshqa narsa emas edi. Men lom-mim demay, jimgina mashinadan tushdim va orqamga qaramay uyimga kirib ketdim. Natijada oramizdagi birinchi g'avg'oning yuz berishiga mana shunday tarzda yo'l qo'ydim.

Bo'lib o'tganlarni onamga aytib, uning ham kayfiyatini tushirishni, qalbini noxush hissiyotlar bilan to'ldirishni istamadim. Biroz undan-bundan suhbatlashgandan so'ng xonamga kirib kitob o'qiy boshladim. Mening nuqtayi nazarimdan qaralganda, Yusufdagi bu loqaydlig-u beparvolik tabiatining yoqimli bir tomoni yo'q edi, men chiday oladigan holat emas edi, biroq biroz o'ylab ko'rganimdan keyin oz bo'lsa ham uning haq ekanligini e'tirof etdim. Chunki qachon xohlasam, o'shanda ko'risha olardim.

dik, suhbatlasha olardik va o'ziga xabar bermay, aytmay qoldi, suhbatlasha borishim mumkin edi. Qolaversa, telefonini ham joyiga, yoniga borishim mumkin edi, hech qachon nega xohlagan paytimda tekshirishim mumkin edi, hech qachon nega xohlagan paytimda tekshirishim mumkin edi, hech qachon nega xohlagan paytimda tekshirishim mumkin edi. Shu dan nimanidir yashirmoqchi bo'lgandek harakat qilmasdi. Shu ninddek, aytgan gaplarida haqiqat bor edi, to'g'ri gapirgandi...

O'sha kuni Yusufga biror marta ham qo'ng'iroq qilmadim. Kechqurun uxlashga hozirlanayotgan edim, telefonimga Yusuf dan xabar keldi.

"Bugungi kam uchun sendan uzr so'rayman, ertaga ertalab soat to'qqizda seni olib ketishga boraman va bugungi aybim javaman. Seni sevaman. Xayrli tun!" — deb yozgan edi.

Tabiiyki, bu uzri menga yoqdi. Shunday bo'lsa ham, o'qadimni pastga urmaslik, o'zimni oyoqosti qilinganday ko'rsatmaslik uchun uning xabariga javob bermadim. Ertalab ayig vaqtida kelib meni olib ketdi, hattoki qayerga ketayotganimni ham so'ramadim.

— Sen bilan ham bo'lmayapti, sensiz ham bo'lmayapti, deb gap boshladi u.

Ushbu gapning "Sensiz bo'lmayapti" qismini eshitib darhaqiqat, baxtiyorlik beradigan darajada yoqimli eshitildi...

Yarim soatdan keyin mashinadan tushdik va Uskudan borish uchun Beshiktoshdan kemaga mindik. Men esa yo'l bo'rovog'imni solib yurdim. Uzoqlarga qarab, chayqalarga m'ushog'imni otayotgan odamlarni kuzatardim, qulog'im tagid'ohista kirib, sochlarimni o'ynatayotgan shamol hamrohlig'dengiz hidini ichimga tortardim. Aslini olganda, istagim Yusuf ning yonimga kelib, erkalashidan va biroz e'tibor berishidan

boshqa narsa emas edi. Chiqqan kemamiz prichal¹ oldiga yetguncha kuitdim, lekin u ham meni kuzatib turishdan boshqa ish qilmadi.

Biz sohilda sayr qilib yurar ekanimiz, "Qiz minorasi"ning yonidan o'tdik.

Shu onda Yusuf mendan:

— "Qiz minorasi" va "Galata minorasi" haqidagi rivoyatlarni bilasanmi? — deya so'radi va qo'lini belimdan o'tkazib, yengilgina quchoqladi.

Ha, bu minoralarning haqidagi rivoyatlarni bilardim, lekin inson bir narsani sevgilisidan ming marta eshitsa ham, aslo zerikmasdi. Ba'zida aytilayotgan rivoyatlar nima haqidaligi emas, balki bu rivoyatlarni kim aytib berayotgani muhim bo'ladi.

Ba'zan aytilayotgan gaplar emas, bu gaplarni kim aytayotgani ahamiyatli.

Yusuf juda murakkab odam edi, uni to'liq tushuna olmayotgan edim, munosabatlarimizning ilk kunlaridagidek xushkayfiyat emas edi. Avvalgidek ko'p kulmaydi, ko'pincha g'azablangandek tuyiladi. O'zini nega bunday tutayotganining, bo'layotgan ishlarga yoki kimgadir qanday munosabatda bo'lishini oldindan tasavvur qilish, bilish oson emas edi. Masalan, u o'zini go'yoki kechagi asabbuzarlik hech qachon bo'lmagandek tutardi. U faqat bugungi kun bilan yashar edi, hatto kechagina bo'lib tortishuv haqida og'iz ochmasdi. Tushdan keyin sohil bo'yining kichik shaharchasi "Anadolu ko'rfazi"ga yetib keldik. Baliqxonalarining birida o'tirib, ham ovqatlandik, ham zavq bilan suhbatlashdik. Keyin meni "Beylerbeyi"ga, undan keyin "Yusha tepaligi"ga olib bordi. Istanbulda yashagan bo'lsam ham, bu

¹ **Prichal** (inglizcha) — daryo va boshqa suv havzalari sohilida qayiqalar, kemalar to'xtaydigan, maxsus jihozlangan joy; kichik port.

Esin Kilich

Ezgin Kilich

joyning go'zali
bog'liqdir, tug'in bilmadim...

... Vasiuf — dedim.

— Bir nima desang-chi, yusuli...
— Bloysan? — deya so'radi.

[illegible]

U shu onda kutimaganay...
o'tirib oldi. Uning biroz oldingi beg'uborligi qayerlargadir go'
yib bo'ldi, nigohlarida xomush va ma'yus ifoda paydo bo'ldi.
cho'ntagidan sigaret chiqarib tutatdi. Bu sigaretasini chekib tug'
maguncha bir og'iz so'z ham aytmadi. Keyin yana ko'kka qar'
yotgan holda ko'zlarini yumdi va bolalik davrini menga anglas'
hoshladi...

— Mening bolalik davrinni o'z xayolingda qanday tasavvur qilayotganingni bilmayman, lekin, sen o'ylagandek, baxtli bo'lishga o'ila boshladi. — Ona

shodon bolaligim bo'lgan, — hikoya qila boshladi. — ham, otam musofir bir oilaning farzandlari sifatida Germaniya tug'ilgan. Men ham o'sha yerda tug'ilganman. To'rt yoshga to'g'ri kelganida meni yoqtirishganmi yoki ajoyib bir bolalik davri boshidan o'tkazganmanmi-o'tkazmaganmanmi — buni sinib ko'rayman. Chunki to'rt yoshingacha bo'lgan biror-bir davrni eslay olmayman. Ammo to'rt yoshimdan keyin aslo yoqtir

re-in Kilich

Ezgin Kilich

Ota-onamning davrim yoqimli o'tmaganligini ayta olaman... Ota-onamning urush-janjallarini sal-pal eslayman... Zotan, xotiramda onam, otam va men — uchovimiz birga bo'l-qan o'sha paytlar haqida bundan boshqa biror-bir taassurot yo'q edi... Tumanli va loyqa tasvirlar ko'zlarim o'ngida, xayolimda xuddi muzlagan oynadan qaragandek jonlanar edi. Lekin otamning uyimizning eshigidan chiqayotgandagi ko'rinishi xotiramga abadiy muhrlanib qolgandi, shuning uchun o'sha paytdagi tasviri aslo unutolmayman. Qachonki ota so'zini eshitsam, o'sha xayolimda o'sha paytdagi tasvir jonlanadi. Ko'zgu kabi porloq, chapga taralgan sochlar, kulrang shim bilan kiyilgan oppoq ko'y-lak... Shimni ushlab turish uchun ko'ylakning ikki yelkasi osha tortilgan bog'ichlar, chap qo'lga osib olgan kostyumi... Shu bi-lan birga, go'yoki ochilmaydigan qilib yopilgan o'sha yog'och eshik... Sen gapingda ota so'zini qo'llar ekansan, mening ko'z o'ngimda esa xuddi mana shu tasvirlar jonlanadi. Bu tasvirlar-ning meni xafa qiladigan, ezadigan tomoni nima ekanligini aytaymi? Xayolimning mana shu tasvirlaridagi bu odamning yuzi yo'q edi... Men otamning yuzini hech qachon va aslo eslay olmaganman. Bu gaplarim bilan shuni aytmoqchimanki, o'zim tanimagan odamdan — otamdan nafratlanaman... Chunki u onam va meni yolg'iz tashlab ketgan. Doimo uyqusiz yuradigan, tinim-siz spirtli ichimliklar ichib, baqirib, eshik-detazalarni urib sindi-radigan bir telba ona bilan meni yolg'iz tashlab ketdi... Ikkalasi-ning orasidagi janjallarning nimadan kelib chiqqani bilmayman-u, lekin bu janjallarning eng katta badalini men to'ladim, azobini men tortdim va hali-hamon azoblanyapman, badal to'layapman. Bolaligimning har oni otasiz o'tgandek ko'rinsa ham, aslida, o'sha paytlar otasizlikdan ko'ra ko'proq onasiz hayot kechirdim. Aslini olganda, onam har doim yonimda edi, lekin unga kulib

qaray olmasdim, yonoqlariga tegina olmasdim, bag'riga o'zini ota olmasdim. Onam meni bir xonaga qamab, ustimdan qulib qo'yishi uxlashim kerakligini anglatadi. Ko'pincha butun bir kunda bo'yi, ba'zan ikki kunlab o'sha xonada qamalib qolardim, ham onamning ovozi ham eshitmasdim. Onam ruxsat berganidagi hojatxonaga bora olardim, onam ovqat beradigan paytdagina qolgan hisoblanardim, ya'ni qachon och qolishimni ham onam hal qilardi... Uyimizning ro'parasida bolalar maydonchasi edi, men esa u yerga borib o'ynay olmasdim. Bir kuni bog' o'ynayotgan bolalarni ko'rib xo'rlikim kelib, ko'zlarim to'ldi derazadan ularga xomushlik va ma'yuslik bilan qarab turardim. Ordan bir necha kun o'tgacha, kunlarning birida tushdan keyin xona qulflanmaganini sezib qoldim, onam divanda g'ujanak lib uxlab yotardi. Men esa xuddi tomon yugurdim. Sirpanmacho o'yinchoqlar bilan to'la bog' tomon yugurdim. Sirpanmacho endigina chiqmoqchi bo'lganida, belimni mahkam qisib olib bir qo'lni his qildim va o'zim bilmagan holda bu qo'l tomondan tepaga otib yuborildim, keyin esa yerga yuztuban urildim. Nalalar bo'layotganini tushuna olmasdim, go'yoki ichim portlab gande bo'ldi. Shu on kimdir qo'limdan ushlab yuqoriga ko'targanini sezdim. Ko'rdimki, onam bor kuchi bilan ushlab yerga tinimsiz urardi. Axir, o'sha payt endigina besh yoshgan edim. Juda ham kichkina edim. "O'yijon, urmang, iltim urmang", — deya baqirib yig'lashni istagan edim, lekin yig'olmadim. Chunki yig'laganim uchun beriladigan jazosi to'yig' to'xtagunimcha kaltak yeyish edi. Onam meni xuddi bozorni qiladigan xalta kabi sudrab uyimizga qadar olib bordi va keyin esa eshik oldida qoldirdi. Uyimizning eshigigacha qolgan yo'l esa sudralib, emaklab bosib o'tdim va uyga kirdim. Yelkam ju qattiq og'irdi, qo'lim bilan tegingan zahotim qovurg'amni

Eggin Kulich

Ha, o'z shandan buyon...
gan bo'lib qolganman...
Yusuf bir lahza gapirishdan beri ikkalamiz ham maysaga ustida
di. U gapira boshlaganidan beri ikkalamizni yumgancha yotardik. Unga quloq
osmonga qarab ko'zlarimizni yumgancha yotardik. Unga quloq
solar ekanman, yuragim og'ridi, jonim siqilib ketdi. Uni tinglar
ekanman, aytib berganlari tufayli qalbim azoblanardi, bo'g'zim-
ga nimadir tiqilib, ko'zim ochishga jur'at eta olmadim. Ko'zimni
bir marta ham ko'zimni ochishga jur'at eta olmadim. Ko'zimni
ochib, yuzini ko'rgan zahotim uni quchoqlab: "Mana, qara, men
sen bilanman, seni hech qachon tark etmayman!" — baqirib yu-
borishga ham tayyor edim. Bir kalima ham gapirmasdan, yonoq-
larimdan qulog'imga oqayotgan iliq ko'z yoshlarimni his qilgan
helda uni tinglardim. Yusuf yutinar ekan, gapirishda davom
etdi...

— Ota-onam bir paytlar o'zlarining ota-onasini, qarindosh-urug'larini ham o'zlaridan bezdirgan ekan. Na bizni izlab kelganlar bo'ldi, na hol-ahvolimizni so'raganlar bo'ldi... Ba'zi kechalari qo'rqib, onamning bag'riga kirib ketgim keldirdi, lekin bunga jur'at-u jasoratim yetmasdi. Azoblarim kabi qo'rquvlarimni ham qalbinga ko'mishni o'rgandim. Otam meni olib ketishini so'rab, har kecha duo qilardim. Lekin u hech qachon kelmadi... Onam uydan chiqib ketgan paytlarida men yashirincha tashqari-ga ba'zi bir bolalar bilan do'stlashgandim. Ularning o'yinchoqlarini o'ynardim. Ular nima deyishsa, har doim shunday qilardim...

Perihan onam edi... Duniyoga kelganimga o'n yil bo'lgandi, lekin o'n yil davomida bir kunni ham bola kabi o'tkazmaganlardan biri edim. Kelejakka nisbatan umidsiz edim... Bir kuni hammomda cho'milayotganimga tanamdagi jarohat izlarni ko'rib qoldi va nima bo'lganini so'radi, men ham hammomda meni yuvintirgan aytib berdim. Perihan onam ham hammomda meni yuvintirgan boshimdan o'tkazganlarimga achinib yig'lardi. O'sha kunning o'zidayoq politsiyaga bolalar uyidan shikoyat qildi. Bolalarni qiynoqlarga soladigan tarbiyachilarning hammasi hibsga olindi. Perihan onam men bilan birgalikda u yerdagi ko'plab yetimlarni qiynoqlardan xalos qildi. Ba'zan oilam haqida so'rardi, onamga bo'lgan nafratimni anglagan zahoti bu mavzuni yopqin Perihan onam bilan yashayotganimga ikki yil bo'ldi. Shu yoshga qadar faqat uning yonida kula oldim, shu yoshimga qadar birinchi maria muzqaymoq yedim, boshqa bolalar bilan ko'nglim to'lganicha o'ynadim. Lekin o'sha la'nati o'yin maydonchasiga hech qachon borishni xohlamaganman, shuni bilasanmi?

"Nihoyat menga ham taqdir tabassum qila boshladi", - deya o'ylay boshladim. Bilasanmi, endigina baxtli yashay boshlagan bechora bir insonning baxtini shayton ko'ra olmas emish. Menda ham xuddi shunday bo'ldi. Perihan onam baxtsiz hodisga uchradi va belidan pastki qismi shol bo'lib qoldi. Endi uning o'zi ham parvarishga muhtoj bo'lib qolgandi, o'zining rozilig bilan qariyalar uyiga joylashtirildi. Perihan onam musofirlar yanada ko'p baxtsizlikka uchramasligim uchun qo'limga tutqan bir enlik xati bilan meni Turkiyada yashovchi ukasi Rifatning oldiga yubordi. Bu xatni o'sha ondayoq yodlab olgandim va bu maktubni hali-hamon asrab kelyapman. Unda shunday jumlar yozilgandi:

"Mehribon ukam... Men sendan bir mas'uliyatni o'z zim-mangga olishingni so'rayman. Bu bolani o'z himoyangga ol va qiyning amonati sifatida asra..."

Undan juda minnatdorman, meni hech qachon o'z farzand-laridan ajratmadi. Agar bolalariga bitta narsa sotib olsa, menga iltimasini ajlatdi. Ularning menga qilgan g'amxo'rliklarining yaxshiliklarining haqini hech qachon qaytara olmayman. Ular meni tarbiyaladi, ulg'aytirdi, o'qitdi... Hech qachon ulardan qiyinliklarimni his qilmadim, lekin o'zimni tarbiyaladi, o'zimi begonaday his qilmadim, Inson qiyinliklarimni hech qachon unutmaganiman. Insonning ortiqcha ekanligimni hech qachon unutmaganiman... *Yuragiga sig'dira olmaganini vujudiga ham sig'dira olmaydi.* Demaganchinanki, qalban va ruhan o'zingga tegishli bo'lmagan joyda tura olmayman. Men ham ularning uyida tura olmagandim... Bu gapim ulardan tamoman ajralib ketganligimni anglatmaydi. *Ba'zan o'z yo'lingni yaratishing, o'sha yo'ldan yurishing ke-rak bo'ladi,* men ham shunday qildim. *Yo'ling to'g'ri yoki no-to'g'ri muhim emas, muhimi o'zingning yo'ling bo'lishi kerak.* Men o'shanday bir yo'lga chiqdim va shu kungacha hali-hamon shu buguncha shu yo'ldaman. Bu yo'ling eng go'zal, eng ajoyib sovg'asi sensan, Elif...

Yusufning qalbining naqadar singanligini, vayron bo'lgan-ligini his qilardim. Undan o'tmishini aytib berishini so'raganim-dan juda ham afsuslanayotgandim. Tomog'imni to'ldirib, tirnab turgan so'zlarni bir joyga jamlab, bitta bo'lsa ham ma'noli jumla tuza olmadi. U ham mening bir nima deb tasalli bera olmayot-ganimni tushungan bo'lsa kerak, yonimga yaqinlashdi-yu, qo'lini o'z qo'llarining ichiga oldi-da va:

— *Bularning hammasini senga aytib bergan ekanman,*

demakki, seni sevib qolganman, shekilli. Aks holda, inson o'zining o'zi tomonlarining boshqa birovning vijdoniga, mehri shuqatiga, samimiyyatiga ishonib aytarmidi? Bu aytib berganlarim men bilan birga qabrga kirishi kerak bo'lgan va bir-ik kishidan boshqa hech kim bilmaydigan o'tmishimdir. Agar eng yomon kechinmalarni ortda qoldirsang, kelajakda seni hech narsa yiqib olmaydi. Men endi o'tmish kunlarimdagidek g'amga emasman, shuning uchun, demoqchiman, sen ham meni g'amga botirma, — dedi jilmayib.

Ha, mana shunaqa gaplar, ba'zida ulkan azoblarni bir tabassurning ortiga yashirib yashashga majbur bo'lib qoladik...

Lekin, afsuski, ba'zi bir azoblar biror-bir tabassurning ortiga yashirib bo'lmaydigan darajada ulkan va dahshatli ekanligini bilmas edik. Afsuski, hayotda shunday azoblar bo'lgini bildiradigan kunlar bizdan uzoqda emas ekan...

O'ylaydilar, juda ham ko'p qadrlaganimiz uchun qalbimizda doimo gullar ochiladi, doimo bahor hukm suradi...

O'ylaydilar, qalbimiz haqida qanchalik ko'p qayg'ursak, shunchalar kuchli bo'lamiz, hech narsadan qo'rqmaymiz...

Biroq hech qachon va aslo bunday bo'lmagan... Biz juda ham ko'p, haddan tashqari ko'p sevdik...

Sevganimiz uchun qalbimiz bahor edi, lekin qalb gullarimiz kurtak ochar-ochmas so'lib qoldi...

Qo'rquv-xavotirlarimiz ko'payib ketdi. Doimo ayriliqdan, sevilmaslikdan qo'rqib yashadik.

Na qo'rquv-xavotirlarimizni angladilar, na qalbimiz vayron bo'lganini ko'ra oldilar.

Oxir-oqibat, sodir bo'lishi kerak bo'lgan nima bo'lsa, hammasi yuzaga chiqdi. Ortimizda na qo'rquvlarimiz qoldi, na ochilmasdan so'lgan gullarimiz qoldi.

Mayli, ular bizni mag'lub bo'lgan, yutqazgan deya hisoblayversinlar...

Boshini qo'llarimning orasiga olib, bir muddat ko'zlarimni ichiga qaradim. U menga yuragining tub-tubidan shu qadar chiqqur boqardiki, meni sevishini aytishga ham hojat qolmagan. Menga nisbatan sevgisini ko'zlarining ichida ko'ra olgandim. Shu onda uni o'pib olgim keldi, lekin yutangan holda chekindim. O'pmadim. Go'yoki bu qilg'im bilan mana shu jozibali onlarning ohangrabosini buzib qo'yishdan qo'rqardim. O'rinni ask to'ldirib bo'lmaydigan bu jozibali onlarni vayron qilishdan qo'rqqanim uchun o'pmadim... U esa ko'zlarini yumgan holda lablarini burnining uchiga bosdi va bir muddat shunday tundi. Ikki labi orasidagi bu jozibani buzmasdan ko'zlarimning tub-tubiga qarab, kipriklarimga tegindi. U meni o'pmoqchi bo'lganga o'xshardi, men esa hayajondan o'ladigan darajada edim. Keyin esa lablarimni hidlab, iyagini yana yelkamning ustiga qo'ydi. Menimcha, kimningdir hidini o'pish shunday bo'lsa kerak. Men bu tuyg'uni oldinlar hech qachon va aslo boshimda kechirmaganman, badanim oldinlari hech qachon bunday nozik quchoqqa duch kelmagan. Shu onda to'satdan ko'zim devorli osilgan soatga ko'zim tushdi. Soat tungi ikki yarimni ko'rsatdi. Vaqt shunchalar juda tez o'tayotgandi... Sokin bir xonada sevgan insonimning yuragi urib turayotganidan va tashqarida endigina boshlangan yomg'urning shovqinidan boshqa hech narsa eshamasdim. Mana shunday holatda qimir etmay turish oyoqlarimni uvushtirsa-da, ammo og'rimasdi. Tizzalarimning titrashiga ham e'tibor bermay, soatlab emas, hattoki bir necha kunlar davomida shunday holatda tura olardim. Qaniydi, imkoni bo'lsaydi... Uni yanada ko'proq vaqt davomida bag'rimga bossaydim, sochlarini yana ko'proq vaqt davomida silasaydim, olayotgan nafasining ovozi yanada ko'proq eshita olsaydim... O'zimni go'yoki ertaga ketayotgandek va endi boshqa ko'rishmaydiganimizdek

his qilardim. Go'yoki shuning uchun ham qalbimda u bilan bog'liq u haqidagi his-tuyg'ularni yig'ishni, to'plashni xohlardim. U hali-hamon qimir etmay jim turardi, badanimni pianinodan chiqib barmoqlaridek silashlarini chuqur his qilardim. Shu onda kuhlimganda uning bo'ynidan o'pdim. U esa qo'llarini yelkamiga qo'ydi va o'zini yengillik bilan biroz orqaga tashladi, qaddini rostladi. Yana bir bor ko'zlarimga qaradi.

— Iltimos, bu lahzalarni aslo va hech qachon unutma, maylimi? Bir kun meni unutsang ham, bu lahzalarni doim esingda saqla. Shuni bilginki, nima qilgan bo'lsam ham, seni juda sevganim uchun qilgandim...

Shunday der ekan, yoqimli bir teginish bilan meni o'pdi. Demakki, ikkalamizning qo'rquv-u xavotirlarimiz biri-biriga juda o'xshash edi, ya'ni ayriliq xavotiri... Albatta, kimnidir qalbingda his qilish uchun u bilan sevishish shart emas edi, lekin agar qayta tug'ilish mumkin bo'lsa edi, bu faqat sevgan insoningizning tanasida namoyon bo'ladi... Yuragim go'yoki ko'krak qafasimni teshib chiqadigandek urardi... Bluzkamning kamarini endigina tushirib yechgan edimki: "Iltimos..." — dedi bunday qilmasligimga undab. Yelkamdan o'pdi va ko'ylagimning kamarini to'g'rilab, joyiga qaytarib qo'ydi. Bu harakatim meni qanchalik uyaltirgan bo'lsa ham, lekin bu lahzalarni umrim davomida aslo unutmayman. Ko'zlarini ko'ra olmasam-da, kipriklarini yonoqlarimda his qilardim... Agar shu onda nimadir bo'lsa, o'zini yomon odam sifatida eslab qolishimdan qo'rqardi, shakilli, buni ora-chora aytgan bitta-yarimta jumlaridan bilib olardim. Men esa oramizda yana nimalar bo'lishini istardim-u, lekin birdan bir dardim, maqsadim shu ish ekanday ko'rinishdan qo'rqardim. Uning nazarida, hammasini osongina, qulaylik bilan hal qilish qo'rqinchli bir holat edi. Bu g'alati emasmi? Sevgan

kirib xotirjam uxlagansan, otang ishdan uyga har gal qaytib kelganida yugurib qo'llaridan ushlab olarding, qo'llariga osilib o'ynarding... Do'stlaringga otang haqida aytib berarding, uning yonida ulg'ayding. Men hech kimga otam haqida aytib bera olmaganman! Xudo haqqi, nimani ham aytib berardim? U meni tark etganida juda ham kichkina edim. Hanosi yuzingni ham unutib qo'yganman. Meni quchoq'iga olganmi, o'g'li sifatida suyib erkalaganmi — buni ham bilmayman. Undan shunchalar nafratlanar edimki... Bolaligimni onam tomonidan kaltaklangan holda o'tkazganimni aytaymi yoki bolalar uyida onamdan ko'ra vijdonsizroq tarbiyachilar qo'lga tushib qolganimni aytaymi? Sen meni aslo tushuna olmaysan... Qalbinda qanday bir bo'shliq yashayotganimni ham tasavvur qila olmaysan!

Endi ma'lum bo'lyapti, men yigirma yil birga yashagan odam, menga g'amxo'rlik qilgan odam otam ekan... Men u odamni Rifat aka deb katta bo'lganman, bulardan sening xabaring bormi? U insonning uyining bir xonasida qanchadan qancha turlar davomida Xudodan otam bilan qovushtirishni so'ragan duolar qildim. Mening qalbindagi orzularning vayron bo'lganligini, tushkunliklarni sen qayerdan ham bilarding? Bolaligim azoblanyapti, Elif... Jonim shunchalar azoblanyaptiki...

Eshitganlarimdan hayratda qolganim tufayli tilim kalimaga kelmay qolgandi. Yusuf bularning hammasini yig'lab aytib berar ekan, o'zimni ushlab tutolmasdim. Gapirar ekan o'pkasidan chiqqan har bir yig'i nafasi mushtga aylanib, mening tanamga urilardi. U yig'lar ekan, mening ham jonim azoblanayotgan edi. Inson qaysi azobning ostida ezilsa, o'sha azobning asiriga aylanar ekan. Kimdir ota-onasidan ayrilib qolganligining azobini ko'radi, kimdir farzandidan ayrilib qolganining azobini tortadi.

Qalbinda har kim o'z qayg'usining yukini o'zi ko'taradi. Kim qaysi g'am-tashvish ostida azoblansa, u uchun bu g'am-tashvish dunyoning eng katta azobiga aylanadi.

Qalbinimning to'r-to'ridan: "Mana, qara, axir, otang tirik, ushlab ushlab hamisha sen bilan birga bo'lgan ekan", — deya unga asolli berishni istardim, lekin bu uning jahlini yanada chiqarishini bilardim. Axir, u to'g'ri gapni aytgandi-da... Haq edi-da... Keyin qo'lini qo'llarining ichiga oldim-da, yoniga o'tirdim va: — Xo'sh, u sening kim ekanligingni bilmaydimi? Nega bunday bo'ldi? — deya so'radim.

Yusuf yutgan holda tushuntira boshladi: — Kecha uyga bormagandim, restoranda tong ottirdim. Qarasam, tushdan keyin uyg'ongan ekanman. Qornim juda och edi, nonushta (to'g'rirog'i, tushlik) uchun nimadir tayyorlayotgan edim. Pochtachi kelib Rifat akani so'radi, unga bir xat olib kelgan ekan. Pochtachiga Rifat aka ayni damda bu yerda emasligini, kerak bo'lsa, xatni o'zim olishim mumkinligini aytdim. Menga berdi... Qarasam, bu Perihan onamning nomidan uning advokati tomonidan yuborilgan bir xatjild. Xatda nima yozilganiga juda qiziqdim... Rifat akaning kelishini kutolmadim. "Perihan onamning mendan yashirishi mumkin bo'lgan nimasi bor ekan?" — deya hayajon bilan xatni ochdim va o'qiy boshladim. Maktabning boshini o'qir-o'qimas Perihan onamning vafot etganini tushundim, bundan juda ham xafa bo'ldim, qalbim vayron bo'ldi. Xatni o'qishni davom ettirar ekanman, uning men haqimda yozila boshlangan satrlariga keldim. O'qir ekanman, bo'g'zimga nimadir tiqilib, boshimdan qaynoq suv quyilgandek bo'ldi. G'azab-u nafratim tufayli yuragim ko'krak qafasimni yorib chiqar darajada urardi. O'lishni xohlardim... Xat oxirida:

"Men ham bu yolg'onga sherik bo'lib o'lyapman. Vijdonim meni tinch qo'ymayapti. Rifat, Yusufga otasi ekanligingni ayt, shog' har bir so'zida ming marta yiqildim, ming martalab ensamga o'z ko'r bo'lar darajaga yetdim, birdan bir maqsadim o'sha Rifat dulanib borayotgan nafratni boshqa yo'l bilan to'xtatib bo'lmaydigandek tuyulardi. Oradan ko'p o'tmay Rifat keldi, xatni yuqoriya olmadi, u sukut saqlagani sari mening nafratim yanada olovlanardi.

Qo'limga pichoqni olib, ustiga bostirib borardim. U esa qo'llarini keng yoyib: "Nima qilsang ham haqqing bor, hech narsa demayman. Yuragimga suq pichoqni", — dedi. Qo'limga kelmasdi... Yana qayta-qayta so'radim. "Xudo haqqi, menga ayting, nimalar bo'lgandi? Menga bunday hayotni nima uchun ravo ko'rdingiz?" — dedim. Shunda u nimalar bo'lganini birma-bir anglatdi. "Onang ichkilikboz, giyohvand ayol edi. Bu illatlardan qutulishi uchun, tashlashi uchun hamma narsani qildim, lekin, baribir, bular qutulishini istamadi. Natijada kelisha olmadi, qoldik. O'shanday hayotga ortiqcha chiday olmadim, onangi tashlab ketdim. O'sha payt ishlarim ham yomon ketayotgandi, onang meni umuman qo'llab-quvvatlamasdi, menga aslo yordam bermasdi. Turkiyada hozirgi rafiqam Mehtap bilan do'st edim, vaqti-vaqti bilan biri-birimizga xat yozardik. Mehtap o'sha paytlar oilali ekanligimni bilmasdi, men haqimda: "Tanishishimizdan oldin xotini bilan ajrashgan", — deya o'ylardi. O'sha paytlar faqat Mehtapgina uzoqdan bo'lsa qo'llab-quvvatlardi, menga yordam berardi. O'sha paytlar men uchun juda chorasiz davr edi.

Keyin esa Turkiyaga keldim va birozdan keyin Mehtap bilan turishni qarddik. Sening hol-ahvoling haqida Germaniyadagi do'stlarimdan so'rab turardim, qiynoqlarga duchor bo'lganingni bilganimsan so'ng politsiyaga shikoyat qildim. Politsiya esa seni o'zingning azoblaridan qutqardi", — dedi. "Qarang-a! — deya qo'lingdagi uning yuziga qarab. — Siz meni qutqarib, qahramon qo'yganga olib ketishganini bilasizmi? Politsiya meni zulmkor siz mening hayotimni barbad qildingiz! Siz mening bolaligimni o'g'irladingiz!" — deya hayqirdim. "Bunday bo'lishini bilmagandim", — dedi u ko'zleri yoshga to'lib. Meni qayerga olib ketishganidan xabari ham bo'lmagan emish. Otam mening qayd qilgan ham, nima desang ham sen haqlisan. Oradan bir necha yil o'tgach, opamdan seni topishni iltimos qildim. O'sha paytgacha o'zini tushuntirganimdan so'ng xafagarchilikni bir chetga surib, darrov seni qidira boshladi. Seni bir yil davomida qidirdi, topdi, lekin bizga nisbatan bo'lganing nafrating tufayli qochib ketishganidan xavotirda edi. Opamning o'zi ham falaj bo'lib qolgan, seni Turkiyaga yuborishga majbur bo'ldi. Germaniyada qoldirgan farzandim borligini xotinim Mehtapga ayta olmaganim. Opam buni bilardi, shuning uchun seni o'zining farzandi, ummati sifatida menga yubordi. Nima bo'lishidan qat'i nazar, o'shanda bor barcha haqiqatlarni senga aytishim haqida opamga o'zda bergandim. Oллоhim meni balo-qazolarga giriftor qilsin. Opamga bergan va'damni bajara olmadim! Menga la'natlar bo'l-

quyosh, yuz bergan falokatlar, baxtli o'tgan sonyalar, kutilmagan yo'qotishlar, qayg'ular — bularning hammasi imon uchun... Har birimiz umrimiz davomida to'plagan tajribalarimiz bilan pishib yetiladigan bir parcha xamirmiz. Zamonimizni aralashtirishda, qorishtirishda davom etmoqda. Har bir kun o'tgan sayin ortda qoldirgan yaxshi yoki yomon narsalarni o'zlashtirib boramiz va oradan bir muncha vaqt o'tgach ko'zimizga aslo hal qilib bo'lmaydiganday, yechimini topil ortga tashlay olamiz. Bu bir qoida emas, chunki qoidalar buzilishi mumkin. Bu hayot deb nomlangan mexanizmning ishlash kunlarimizdan qutula olmasdik, balki ko'pchiligimiz bir mashaqqa vaqt o'tgach, hattoki hayotimizga ham nuqta qo'yishimiz mumkin edi. Shuning uchun ba'zi hollarda o'zimizni vaqtning ajoyib davosiga topshirishimiz kerak. Chunki insonga hech bir narsa har qanday noxushlikning o'timishda qolganini ko'rsatishdan ko'ra ko'proq huzur-halovat bermaydi. Bu bebaho, teng yo'q tuyg'udir...

Yog'ayotgan qor Yer yuzidagi yovuzlikning ustini o'zining ulkan choyshabi bilan yopib olganday ko'rinar, devordagi tavim dekabr oyining so'nggi haftasini ko'rsatar edi. Yusufning yuzma-yuz kelishiga majbur bo'lgan, kutilmagan haqiqati yuz berganidan beri oradan oylar o'tdi va vaqt o'zining malhamlari bilan uning butun azoblarini yengillashtirdi, o'zini qo'lga olishga yordam berdi. Yusuf garchi ilk tanishgan paytlarimdagidek ba-

har qanday noxush payt-
har qanday muammolarida va har doim uning yonida bo'lishga, har qanday g'am-tashvishlar og'irligini yolg'iz o'zi ko'tarib yurishga yo'l qo'ymasligimni his qildirishga va qo'limdan keladigan harakat qilardim. Axir, bu kimningdir yolg'izligiga sherik bo'lish mas'uliyati emasmi? Uning uchun qilganlarimning biror-birini ham majburiyat tufayli yoki noilojlikdan qilmaganman, men o'z qalbiy hayotim yo'lida duch kelgan mashaqqatlarim meni o'zlashtirgan.

Oshiq bo'lishning ilhomboxsh sadoqati bilan uning yonida bo'lish baxtyorligidan rohatlanardim. Bir bolakayga g'amxo'rlik qilayotganimday Yusufga g'amxo'rlik qilish meni quvintardi, ba'zan esa ba'zi bir qiliqlari asabimga tegardi, g'azab-antardi. Masalan, qish mavsumining qahraton sovuq ekanligi, qish e'tibor bermay, charm kurtkasi ostidan yupqa ko'ylak yoki tushbolar bilan ko'chalarni aylanib yurardi. Ba'zi paytlar uchradigan qishda qishqarimizda sochlarini yuvib, quritmay oldimga kelar-
di. O'ziga nisbatan bu beparvolik, o'ziga nisbatan bu shafqat-
lilik meni aqldan ozdirish uchun yetarli edi. Ehtiyotsizlik tufayli ko'p marta shamollab, necha kunlar davomida isitma bilan kasal bo'lib yugan bo'lsa-da, bularning hech biridan saboq chiqar-
masdi, sog'lig'iga e'tiborsizlik qilaverdi. Balki, Yusuf mening bularni tushunmagandir, lekin uning joniga azob beradigan narsa ham meni juda chuqur qayg'uga solardi.

Bu ziddatli hazillashib, munosabatlarimizni tanishuv bosqichidan keyingi bosqichga olib chiqishimiz kerakligini aytardim. Turmush qurish yoshiga allaqachon yetgan qiz sevgan yigitidan boshqa yana nimani kutishi mumkin? Qachonki shu mavzuda

*Ezgin Kilich**Menga baxtni ko'rsat*

og'zinni ochsam, g'alati va murakkab jumalar bilan
o'ziga munosib odam bilan turmush qurishi kerakligini
Turmush qurish o'zini qo'rqitishini aytishdan chekinmay
Shunga hayronman: inson qanday qilib sevgan chekinmay
uzoq turishga harakat qiladi, ham yonida bo'lishni eplaydi.
Bunga aqlim bovar qilmay edi, lekin, shu bilan birga, kelajak
mizga ishonar edim.

*Agar kimnidir chin dildan sevsangiz, keladigan noxalarni
hojatsalar sevgilingsizning boshiga emas, o'zingizning
boshingizga kelishini istaydigan darajada o'zingizni kuchli his
qilasiz. Ammo uning yo'q ekanligi haqida o'y-fikr ham sizning
hayotingizni barbod qilish uchun yetarli bo'ladi...*

Nihoyat, qish asta-sekin to'rtva-xaltasini ko'tarib bizdan
uzoqlasha boshladi. Bog'imizdagi olxo'ri daraxtining gullari
boshlaganini ko'rib, sovuq kunlar ortda qolganidan butun qalbim
bilan xursand bo'ldim. Afsuski, bu kunlar bizning hayotimizning
eng quyoshli kunlari edi. Afsuski, hech bir fasl insonning yuragi
ga kelgan qora qish kabi qahraton sovuq bo'lmaydigan hali-hanuz
bilmasdim...

*Ezgin Kilich**Menga baxtni ko'rsat*

Yaxshi odamlarni, sizni chin dildan sevadigan
odamlarni yaxshilab, tanib bilib oling...

Chunki shamol har doim ham bir tomonga
esmaydi. Bir kuni pulingiz tugasa ham,
go'zalligingiz ketisa ham, shon-shuhratingiz
so'nasa ham, atrofingizda siz bilan qoladigan
insonlar bo'lsin.

Shunday kun kelarki, har bir kishi qalbini
ochishi uchun, dardlarini aytishi uchun
suyanchiq bo'ladigan yelkaga muhtoj bo'ladi...

- VII -

Hammasi shu qadar ajoyib, shu qadar yaxshi, shu qadar chiroyli ketayotgandiki, qanchalar ta'riflasam, baribir, to'liq aytolmayman... Bu munosabatlarda sevganini qo'llab-quvvatlagan, unga madadkor bo'layotgan inson faqat men ekanligidan ko'rinayotgan bo'lsa ham, Yusuf ham beixtiyor, o'zi ham bilmasdan yashirin yaralarimni topib, ularni davolayotgandi. Etyotga, ishonchga, sevgiga bo'lgan ishonchim yo'qolayotgan bo'lsa paytda Alloh uni mening qarshimga chiqargan edi. Lekin hammasi narsa o'z yo'lida a'lo darajada keta boshlasa, avvalgilardan ham fojiali kechinmalar boshimizga tusha boshlaydi... Oqibatda buni ham shunday bo'ldi...

O'sha kuni baxtli bir tongni qarshilagan holda uyg'ongan edim. Maktabdagi darslar tugaganidan keyin Yusuf bilan uchrashmoqchi edim. O'sha kuni ertalab ulkan bir quvonch va hayajon bo'lgan edim. Tashqariga chiqar ekanman, aprelniing mushabab anbar kabi yoqimli havosidan nafas olardim. Bahor go'yoki tabiatga emas, mening qalbimga kelgandek edi. Yusuf bilan kechqurun ko'rishishimiz haqidagi shirin xayollar bilan yotib bolakaydek xursand bo'ldim. *Agar siz kimnidir sevsangiz, demakki, kichik tomonidan ham sevilganingizni his qilsangiz, demakki, kichik*

bilan ham baxtli bo'lishingiz mumkin. Uning ruhiyati, kayfiyati qanday bo'lsa, boshqalar uchun shunday ruhiyat va kayfiyat bilan munosabatda bo'lishingiz mumkin.

Tana ikkita darsdan keyin maktab mashg'ulotim tugardi. Tana va tanaffusni maktab bog'ida o'tkazish uchun chiqqan. Basketbol maydoni atrofidagi skameykalarda bir qancha yoshlar va o'qituvchilarning o'zaro gaplashib, kulishayotganini ko'rdim. Men ham ularga qo'shilmoqchi bo'lib yonib ketayotgan edim, lekin keyin nima bo'lganini eslolmay. Turgan joyimga yiqilib tushibman va umrimda ikkinchi marta shifoxona palatasida ko'zlarimni ochayotgan edim.

O'zimni juda charchaganday his qilardim. Dunyolari sevgisiga yetgan yuragim endi meni hayotda ushlab turishga yetmayotgan edi... Shifokorlar hech nima bo'lmaganligini aytidilar. Yuragim borgan sayin yemirilib borayotgan ekan, ikki yil ichida yurak transplantatsiyasini amalga oshirishim kerak edi. Biroq men yurakni topish oson emas edi. Shu bilan birga, tana a'zolari transplantatsiyasi uchun ham navbat bor ekan. Ba'zan o'z navbatining kelishini hattoki yillar davomida kutish kerak bo'lishi ham mumkin ekan.

Sog'ligim vaqt o'tgan sayin tobora yomonlashdi. Men ibidan navbatdan tashqari ta'til oldim va shu haftaning o'rtalarida meni kasalxonaga yotqizishdi va nazorat ostiga olishdi. O'sam bir hafta bo'lsa ham yonimdan keta olmadi, hattoki uyimga boradigan yo'lga ham unutilib qo'ygandek edi. Ayrim kechalarda Yusuf ham mening yonimda tong ottirardi. Meni ko'rishga kelmagan biror-bir kuni yo'q edi. Bir kuni kechani Yusufning sochini silayotganini his qildim va uyg'onib ketdim. Uning o'zi

Menga baxtini ko'ring

bo'lardim. Ammo vaqt o'tgan sayin ahvolim yomonlashardi. Kundan kunga holsizlanayotganimni his qilardim. Ba'zi paytlar nafas ololmaganim tufayli uyg'onib ketardim. Kasalxonaga yotqizilganimdan beri juda ozib ketdim. Yusuf so'nggi paytlarda avvalgidек yonimga ko'p kelmayapti. Mening sog'lig'im vaqti o'tgan sayin yomon tomonga o'zgarayotgani asta-sekin ham ta'sir qilayotganligini o'ylardim.

Axir men onamni

Axir, men endi o'zinga qaray olmayotgandim-da, eng go-
 zal qiyofalarim bilan uning qarshisiga chiqa olmayotgandim-da,
 Yusuf ahvolimni ko'rib turardi, menga nisbatan e'tibori asta-
 sekin pasayib borayotganidan xabardor edim... Kela olmagan
 kunlarida doimo qo'ng'iroq qilardi. Ammo oxirgi paytlarda
 haftada bir yoki ikki martagina ko'rishga keladigan bo'ldi. Bor-
 bora kelmagan kunlari qo'ng'iroq qilib, hol-ahvolimni so'rashni
 ham to'xtatdi. Bir kuni onanning unsizgina yig'lab o'tirganini
 ko'rib qoldim. Onanni bu holda ko'rib men ham yig'lab yubor-
 shaysan, qizim! Nima qilib bo'lsa ham, o'sha yurakni topamiz.
 Chet elda ham gaplashib turgan odamlarimiz bor. Sen, albatta, ya-
 tuzalib ketasan, xavotir olma", — deya meni yupatishga unar-
 dilar. Lekin onam meni yig'latgan holat kasalligim emas, balki
 hattoki mana shu xasta yuragim bilan ham his qilayotgan tark
 etilish xavotirim ekanligini bilmas edi... Yana Melikega butun
 dardlarimni to'kib soldim va:

— Men uxləb yotgan paytlarım Yusuf keldimi? — so'radım.

Melike esa boshini ikkita tomonga bir necha bor chayqadi.
Shunda bildimki, Yusuf kelmagan.
Melike k...

Melike keyin meni biroz chalg'itish uchun erkaklar haqida biroz gapirdi. Erkaklarning his-tuyg'ulari qanchalik beqaror

Egza Kilich

— Nima'dir bo'ldimi, Melike? — deya so'radim.
— Nima'dir bo'ldimi, Melike? — dedi.

— Nimadir bo'ldimi, mening
— Hech narsa bo'lgani yo'q. — dedi.
— Qiravotganini nigohlaridan sezib turardim. Lekin
— Lekin tanladim.

Yolg'on gapni qabini kemiradigan biror-bir noxush his-tuyg'ular darrov turardi. Inson o'z qalbini kemiradigan biror-bir noxush his-tuyg'ular darrov turardi.

yib turardi. Inson o'z qalbm kemirgan...
tuvg'ularni his qilsa, o'sha noxush his-tuyg'ular darrov
haqiqatga aylanadi... Menda ham shunday bo'ldi. Bir necha
kundan beri qalbimni kemirib yurgan noxush bir tuyg'u Yusufni
barmoqlarining orasidan sug'urib olayotgandek edi. Axir, Yu-
sufdan ayrilib qolishni aslo qabul qila olmasdim, xayolingma ham
keltra olmasdim. Lekin shunday bo'lishini bir necha haftalar ol-
din his qilgandim... Oradan bir necha soat o'tgach, bitta derazali
kichkina xonaning eshigi ochildi va Yusuf kirib keldi. Undan
Melike boya ko'rsatgan fotosuratning hisobini so'ramoqchi
edim-u, lekin uni butunlay yo'qotishdan ham qo'rqdim. Kulim-

dirab:

vestibulisan — dedim.

— Xush kelibsan, — dedim.

Menga baxti ko'ngil
larim bo'lganidan aslo xabari yo'q edi. Bu kechima
hamma-hammasini qalbingga ko'ndim
xolos...

— Kechirasan, aybga buyurma, Elf, bir gancha Vagdan ber yoningga kela olmading. Biroz ishlarin bor edi. Sababini bilasanmi?

Sababini bilmayman-u, lekin birinchi mara Yusufning ham boshqalar kabi menga achingan nigohlar bilan tikilayotganini ham qildim. Uning aytgan bu ishonarsiz yolgʻoniga ishongandek koʻrinishdan boshqa ilojim yoʻq edi. Keyin esa butun bir sevgin bilan, butun bir qalbim bilan, janniki yaxshi niyatlarim bilan javob qaytardim:

— Ishingni hal qilgan bo'lsang bo'ldi, hechqisi yo'q, sevgilim, — dedim. — Ammo oxirgi paytlar kelmay qo'yganingdan qo'ng'iroq qildim, lekin senga bog'lana olmadim. Rostini aytadigan bo'lsam, biroz qo'rqib ketdim. Xabar olish uchun yoninga kelmasang ham, hech bo'lmaganda, vaqti-vaqti bilan o'zing nagingda menga xabar berib tura olasammi? Butun o'y-xayolim, fikr-zikrim senda qolyapti...

— Nega butun o'y-xayoling, fikri-zikring menda qolyapti, Eli? Qarang, axir, sevgan insonlaring har doim sening yoningda. Men ham bir necha haftalar davomida sening yoningda bo'ldim, lekin qiladigan, yo'lga solib yuborishim kerak bo'lgan bir qancha ishlaring bor edi. Axir, shuning uchun bu yerda har soniya bor bera olmayman, qilayotgan ishlaring haqida har doim senga hisobot berib olmayman. Qo'lingdan kelganicha sening yoningga ketishga harakat qilayapman, — dedi.

O'zi esa bu gaplari bilan meni qanchalik azoblayotganini tushunmasdi. Ashini o'lganda, u to'g'ri gapirayotgandi, haq edi...

...um bo'lgan, sog'ayish-sog'aymas-
...chun istardi?..

Erwin Kitch

[illegible][illegible]

majbur bo'lgimmi?

[illegible][illegible]

onam chinqirib-baqirib oldinga 1...
baqirar edi...

— Yaxshi xabar, Elifim! Yaxshi xabar, qizginam! Senga mos keladigan yurak nihoyat Kiprdan topildi. Uni allaqachon molyot orqali yuborishibdi. Hatto uni olib kelish uchun ga ham borishdi, qizginam, — deva bag'rimga otildi.

Onam boshini bag'rimga qo'yib, xursandchilikdan ko'z yoshlarini to'kar ekan, men tomog'imda esa mustahkam kerak edi. Aslini olganda, onamga o'xshab xursandchilikdan chinqirib yig'lashim kerak edi... Axir, Yusufai sevgan bu yurak ham men bilan emas edi. Tezda meni olib ketishdi va operatsiya tayyorlay boshlashdi. Yurak donordan olingandan so'ng bir necha soat ichida boshqa bir insonga ko'chirilishi kerak edi-da. Bu operatsiya mening oxirgi imkoniyatim ekanligini bildiradi. Lekin atrofmdan shoshilib yugurayotgan odamlar kabi shoshmayotgan edim, sokin edim.

ganimda Yusuf yonimda bo'lsin... — deya qalbinning eng chuqur joyidan qilgan iltijomni eslayman. O'zinga kela boshlaganimda birinchi qilgan ishim Yusufning qalbindagi o'rmini aniqlash bo'ldi.

His-tuyg'ularim avvalgisidan farq qilmasdi. Uyg'onganim da uni ko'ra olmaganimdan hafsalam pir bo'lganini, umidsizlikka tushganini so'z bilan tasvirlab berolmayman. *O'shanda tushundimki, insonlar qalblari bilan emas, ruhlari bilan sevishar ekan. Shuning uchun ham ba'zi bir ishqlar inson o'lsa ham tugamas ekan...* Tikuvchi Reyhan opa xayolimga keldi, uni

callich

[illegible]

...iz voshga to'lgunimcha kitoblarda o'qib...

Avir, o' tuz yosir... Haqiqiy...
buyuk muhabbatni kutayotgan edim-da... Jamiki hissiyotlarim bilan sevib
ovishiga ishonib yashardim. Meni o'ziga bog'lab olgan,
qolgan odamim, kutayotgan insonim, meni o'ziga his ettirgan o'sha
meni o'zining bir parchasi ekanligimni o'zimga his ettirgan o'sha
odam barcha orzu-havaslarimni quchog'ida qoldirib ketgan
edi. Bu esa mening sevgiga bo'lgan ishonchimni va odamlarga
bo'lgan ishonchimni vayron qilgandi. Bu shunday bir yo'qotish
ediki, yo'qotgan tuyg'ularni endi hech qachon qaytarib ola ol-
masligimni bilardim. Uni unutishga hech qachon harakat qila-
dim, chunki buning iloji yo'q ekanligini bilardim. U menga hayo-
timning eng ajoyib lahzalarini baxshida qilgan inson edi, shun-
day ekan, uni qanday qilib unuta olardim? Ammo shuncha payt-
dan buyon dom-daraksiz bo'lib ketganiga ham va endi hech qa-
chon mening yonimga qaytib kelmasligiga ham ko'nikkan edim.
...shu mumkinligini o'ylab eshiklar tomon

Endi u kelgan bo'lishi muammo bo'lmaydi. Hatto yuz martalab yugurishni ham, qo'ng'iroq qilgan-qilmaganligini o'ylab ham qiqada telefonga qarashni ham bas qildim... Hatto yuz martalab qiqada telefonga qarashni ham bas qildim... Hatto yuz martalab qiqada telefonga qarashni ham bas qildim...

telefonimdan o'chirib tashladim. Maqsadim uni unutish emas edi, balki uning yo'qligiga ko'nikishim uchun nima kerak bo'lgan shularning hammasini qilish edi. Balki, buni eplay olmaganidek qaytib kelmayotgani uchun yig'lab o'zimni azoblar iskanjiga otmasdım. Hattoki uning qaytib kelishini ham xohlamasdım. O'lim bilan yuzma-yuz yurgan o'sha kunlarimda meni yolg'iz tashlab, tushkunlikka solib qochib ketgan odanga hammasi o'zimga tushgan bu paytlarda quchoq ochishga yetadigan kuchim yo'q edi. Sevgi, haqiqatan ham, eng tushkun kunlaringizda odam beradigan eng samarali doridir, yaxshi kunlaringizda yorqat aldovdan iborat, xolos... Endi esa hayotimning o'sha eng yaxshi kunlari butun hayajonimni va baxtiyorligimni o'sha eng yaxshilashim kerak bo'lgan ulkan bir axlatxonadan bo'shatib qo'ygan edi...

Boshimdan qanday kechinmalarni o'tkazgan bo'lsam, bularning bari vaqtning kulga aylantiradigan kuchining qarshisida bo'lib turgan, yo'q bo'lib ketayotgan edi. Oldimda ulkan tog'dek gandeK his qilgan o'tnashimning alamlari kechinmalari asta-sekin xotiramdan yo'qolib borardi. Ishimga qaytadigan darajada, yetarlacha sog'ayganimdan so'ng maktabdagi ishimga qayta tiklashlarini so'rab ariza yozdim. Ishlayotgan maktabimni ham, o'quvchilarimni ham juda sog'ingan edim. Balki, bu harakatlari, hali-hamon ichimdagi to'la-to'kis tinchimagan bo'rondan qutulib, qayerlardandir panoH topish uchun qilgan urinishim edi. Bunisini bilmayman..

2012-yilgi o'qish davri boshlanishi bilan ishimni boshlab yotgan qizning qiziqishini qayta o'zlashtirish uchun qizni o'z ishimni boshlay...

...kuni
...qatnashib
...yolg'izlikni
...o'z qalbi bilan
...o'z fikrini bir ni-
...bilan
...Endi onam bilan
...harakat qilardim. Endi o'nam bilan
...xarid qilardik,
...kitob-
...birga u-bu narsalarni xarid qilardim.
...O'qiyotgan kitob-
...o'qirdim. O'qitiblar o'qirdim.

[illegible]

Bugun mendan voz kechib ketgan kuningdan buyon o'tgan kunlarni sanashni bas qildim. Vaqt go'yo hech kimi yo'q yetim boladək kaflarında ulg'ayvapti. Na kunlarning va na yillarning oldini kesib chiqishga urinyapman. Qo'rqqan narsalarni ko'rmaslik va eshitmaslik uchun ko'zlaringni va quloqlaringizni berkitib olasan va natijada go'yo momaqaldiroqning ovozin eshitmaganga, chaqmoqlarni ko'rmagan olgandingdek qo'rquvlar biroz yengillashdi. Mening qo'rquvim bularga o'xshamaydi. Vaqt mana shunday tarzda sensiz o'tib ketishidan juda qo'rqqanman. Va shunga ishon: na ko'zlarimni yumishim, na quloqlarimni bекitishim vaqtning bunchalar tez va sensiz o'tishiga to'siniblik o'ila oladi...

*Qachondir seni aslo tanimagan kunlarimga qayta olaman-
gini bekitishim vaqtin...*

o'sha kunlarga qaytishni juda-juda istayman. Chunki sendan butun umidlarim bor bo'y-basti bilan sen, ma ekanligini bilasanmi?... Sendan biror-bir unidim qolmagani bo'lishidan qat'i nazar, hali-hamon seni juda-juda sevaman. Inson kimnidir sevib qolsa, uning yo'llariga to'rt ko'z bilan poylayveradi, garchi qaytib kelmasligini bilsa ham... Na voz kechi magan kunlarimizni sanashni bas qilsam, senga bo'lgan muho-batimning buyukligini unutaman", — deb o'ylayman. Haqiqatan ham, shunday bo'lishi mumkinmi yoki mumkin emasmi — buni, shu yerlarda, yaqin atrofdagi ekaningni bila turib sendan uzoq-roqda yashashga urinish, qo'llaringni ushlay olmaslik, ko'z o'ldiryapti, yo'q qilyapti! Balki, bu tuyg'ularni hech qachon his qilmaganing uchun senga gaplarim g'alati tuyular, lekin mening o'rnimda bo'lganingda yashay olmasding.

Yana qancha vaqt shunday davom etadi — bu haqida biror-bir fikrga ega emasman. Bular haqida o'ylashni allaqachon to'xtatganman. Uzoq vaqtdan beri istayotgan birdan bir, yagona tilagim — go'zal tong bilan uyg'unlash, xolos. Chunki kunni qanday kayfiyatda boshlasang, kun oxirida boshingni shunday kayfiyat bilan yostiqa qo'yasan. Kun davomida to'plangan barcha azoblar, og'riqlar, g'am-tashvishlarning go'yoki sendan oldin yostig'ingga bosh qo'yganday bo'ladi. Oqibatda esa uxlay olmaysan... Shunaqa emasmi?... Ko'rdimki, yillar o'tib ketgandek sen ham o'tib ketibsan. O'rtda qolgan davrlar ko'z ochib yunguncha o'tib ketgandek bo'lsa, nega seni o'ylagan lahizalar hech qachon o'tmaydigandek tuyulyapti menga? Nega

...nega hattoki isming-
Menga baxtni ko'rsat

...bo'g'zinga tiqilib qolgansan, nega hattoki isming-
Menga baxtni ko'rsat

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga haqli va shunga ishonki,

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

...Har kim ajoyib kunlarni yashashga qanchalar haqli bo'lsang, men

day ojizlikki, shunchalar nochorlikki, hattoki agar dushmanning bo'lsa, ularga ham bunday nochorliklarni ravo ko'rmayman. Sen ham bunday ojizlig-u nochorlikka aslo duch kelma, bunday on-larni aslo boshingdan o'tkazma...

Ba'zi bir ishlar o'z o'rniga tusha boshlaganini, o'z yo'lga chiqa boshlaganini his qilyapman. Bugun sensiz o'lgan kunlarimni sanashni to'xtatdim, ertaga senga xat yozishni to'xtataman... Bir kun ko'rasanki, vaqti kelib dahshatli tushdan uyg'on-gandek bularning birortasi haqiqat emasligiga shukr qilib, yig'layman. Bir kun ko'rasanki, vaqti kelib hattoki xayolimdan ham chiqib ketasan, endi aslo eslamaydigan darajada seni unutaman va sen bilan o'lgan kunlarim, sen tufayli boshimdan o'tkagan kechinmalarim aslo bo'lmaganday hisoblayman.

Boya aytganidek, qayerda bo'lsang ham, nimalar qilayotgan, bo'lsang ham, o'ylaymanki, hayoting, ishlaring o'z o'rnida yaxshi ketayotgandir. Agar hech bir ishing o'z o'rnida yalayotgan bo'lsa, ko'zlaringni yum va vaqtini to'xtat.

"Mendan shunchalar ko'p yomonlik ko'rgan insonning duolarining himoyasidaman hali-hamon..." — deya o'zingga pi-chirla... Shuni bilginki, nimalar bo'lib o'tganidan, nimalar qil-ganigandan qat'i nazar, har doim qalbimning bir burchagida qoyibligingcha qolasan. Sen nafaqat g'azab-u nafratimsan, balki qalbimning mehr-shafqatli bir qismisan...

Seni qanday qilib tasvirlay olaman? Yoki seni anglatishi-ning eng go'zal joyi qayerdan boshlanadi?

Ko'zlaring men uchun misli qop-qorong'i bir xona, qo'l-laring esa bor kuchi bilan taqillatilgan eshikdir...

Bilaman, endi nima desam ham, baribir, foydasi yo'q, ta'sir qilmaydi. Sen men uchun shunday bir baland devorsanki, bu

day ojizlikki, shunchalar uzoq vaqt davomida biror marta ham oshib bo'lsa, ularga ham bunday nochorliklarni ravo ko'rmayman. Sen ham bunday ojizlig-u nochorlikka aslo duch kelma, bunday on-larni aslo boshingdan o'tkazma...

Ba'zi bir ishlar o'z o'rniga tusha boshlaganini, o'z yo'lga chiqa boshlaganini his qilyapman. Bugun sensiz o'lgan kunlarimni sanashni to'xtatdim, ertaga senga xat yozishni to'xtataman... Bir kun ko'rasanki, vaqti kelib dahshatli tushdan uyg'on-gandek bularning birortasi haqiqat emasligiga shukr qilib, yig'layman. Bir kun ko'rasanki, vaqti kelib hattoki xayolimdan ham chiqib ketasan, endi aslo eslamaydigan darajada seni unutaman va sen bilan o'lgan kunlarim, sen tufayli boshimdan o'tkagan kechinmalarim aslo bo'lmaganday hisoblayman.

Boya aytganidek, qayerda bo'lsang ham, nimalar qilayotgan, bo'lsang ham, o'ylaymanki, hayoting, ishlaring o'z o'rnida yaxshi ketayotgandir. Agar hech bir ishing o'z o'rnida yalayotgan bo'lsa, ko'zlaringni yum va vaqtini to'xtat.

"Mendan shunchalar ko'p yomonlik ko'rgan insonning duolarining himoyasidaman hali-hamon..." — deya o'zingga pi-chirla... Shuni bilginki, nimalar bo'lib o'tganidan, nimalar qil-ganigandan qat'i nazar, har doim qalbimning bir burchagida qoyibligingcha qolasan. Sen nafaqat g'azab-u nafratimsan, balki qalbimning mehr-shafqatli bir qismisan...

Seni qanday qilib tasvirlay olaman? Yoki seni anglatishi-ning eng go'zal joyi qayerdan boshlanadi?

Ko'zlaring men uchun misli qop-qorong'i bir xona, qo'l-laring esa bor kuchi bilan taqillatilgan eshikdir...

Akira Kurosava (1910 - 1998) — yapon kinorejissori, ssenariynavisi. "Rashomon" filmi bilan jahonga tanilgan. "Ovzar", "Yetti samuray", "Jangchining soyasi", "Jarohat", "Avgust rapsodiyasi" filmlari mashhur.

soni bo'ladiki, u uchun o'zining butun umrini barcha noxushliklarga ko'kragini kerib qurvatlaydi, madad beradi, har doim, har qanday holatda bo'ladiki. Agar o'sha insonda yashash uchun kurash o'z mohiyati qolmaydi! Yusufdan keyin mening ham hayotga bo'lgan ishtiyoqim yo'qoldi. Sevgi haqida gap ketadigan bo'lsa, hech kimning yuzini ko'rishni istamasdim. Jamiki insoniyatdan, jamiki mehr-muhabbatdan, ishqdan, sevgidan ranjigandim... To'g'ri, ko'rilgan hozirlik ikki marta marraga yetar-yetmas ortga qaytganidan so'ng hattoki onam ham bu mavzu haqida boshqa gap bermadi.

Qachonki o'zimizni boshqalar uchun qurbon qilsak, qachonki kimgadir benihoya ishonmasak, qachonki sevinchdan oyog'imiz yerdan uzilib, boshimiz osmonga yetganida, har safar yanada qattiqroq yiqilib tushmadikmi?

Demakki, nihoyasi shunday ekan, kimgadir sevgi berishning, ishqni his qildirishning nima keragi bor? Demakki, yakuni shunday ekan, har safar o'zimizni azoblaydigan ishonchning nima keragi bor? Axir, hammamiz ham: "U baxtli bo'lsin, u kulib deganimiz uchun hayotda mag'lub bo'lmadikmi? Xo'sh, bizning dardlarimiz, ezilgan qalblarimizning kimning parvoyiga kelardi? Aslini olganda, bizning dardlarimiz, ezilgan qalblarimizning kimning parvo qilmaydi, nazariga ilmaydi, e'tibor ham bermaydi... Kimdir hamma, jamiki ishlarini joy-joyiga qo'yadi, o'zining hayotini birinchi o'ringa qo'yadi...

Sevgi-muhabbat yo'lidagi mashaqqat-u zahmatlar, qurbonliklar-u fidoyiliklar... Bularning barchasi o'zimizni o'zimiz

Menga baxtni ko'rsat
soni bo'ladiki, u uchun o'zining butun umrini barcha noxushliklarga ko'kragini kerib qurvatlaydi, madad beradi, har doim, har qanday holatda bo'ladiki. Agar o'sha insonda yashash uchun kurash o'z mohiyati qolmaydi! Yusufdan keyin mening ham hayotga bo'lgan ishtiyoqim yo'qoldi. Sevgi haqida gap ketadigan bo'lsa, hech kimning yuzini ko'rishni istamasdim. Jamiki insoniyatdan, jamiki mehr-muhabbatdan, ishqdan, sevgidan ranjigandim... To'g'ri, ko'rilgan hozirlik ikki marta marraga yetar-yetmas ortga qaytganidan so'ng hattoki onam ham bu mavzu haqida boshqa gap bermadi.

Qachonki o'zimizni boshqalar uchun qurbon qilsak, qachonki sevinchdan oyog'imiz yerdan uzilib, boshimiz osmonga yetganida, har safar yanada qattiqroq yiqilib tushmadikmi?
Demakki, nihoyasi shunday ekan, kimgadir sevgi berishning, ishqni his qildirishning nima keragi bor? Demakki, yakuni shunday ekan, har safar o'zimizni azoblaydigan ishonchning nima keragi bor? Axir, hammamiz ham: "U baxtli bo'lsin, u kulib deganimiz uchun hayotda mag'lub bo'lmadikmi? Xo'sh, bizning dardlarimiz, ezilgan qalblarimizning kimning parvoyiga kelardi? Aslini olganda, bizning dardlarimiz, ezilgan qalblarimizning kimning parvo qilmaydi, nazariga ilmaydi, e'tibor ham bermaydi... Kimdir hamma, jamiki ishlarini joy-joyiga qo'yadi, o'zining hayotini birinchi o'ringa qo'yadi...

Sevgi-muhabbat yo'lidagi mashaqqat-u zahmatlar, qurbonliklar-u fidoyiliklar... Bularning barchasi o'zimizni o'zimiz

Menga baxtni ko'rsat
 miz joy-joyiga tushmaydi, bir yerdan yana qayta boshlashni kerak... Mana shunday o'ylash bilan, mana shunday fikrlar bilan o'zinga ruhiy madad berishdan boshqa hech bir ish qo'limdan kelmasdi...

Kunlarimni abakus munchoqlarini birma-bir sanayotganday o'tkazardim va nihoyat, maktablarning boshlanishiga ikki hafta qoldi. Aslini olganda, mana shu yoz faslida umrimning eng yolg'iz kuzini yashagan edim. Shoxlarida qurib, sarg'ayib qolgan barglarini majburiylik bilan, zo'rlik bilan saqlab qolish uchun kurashgan, hayotning bor kuchi bilan jarzaga tushayotgan yolg'iz daraxtga o'xshardim. Osonlik bilan bo'lmasa-da, asta-sekin tuzalib ketayotgandim, o'zinga kela boshlagandim.

Misol uchun, endi tunlari bemalol, huzur-halovat bilan uxlay boshlagandim, o'y-xayollarga kamroq berilardim, boshimdan o'tgan kechinmalarim uchun kamroq xafa bo'lardim. Inson qanchalik, necha martalab: "Unutdim..." — desa ham, qalbida paydo bo'lgan olovni o'chirish uchun bir tomchi ham suvi yo'q odamni unutib bo'lmaydi. Uni sevgingiz bilan bo'lmasa, g'azab-u nafratingiz bilan eslaysiz. Ustiga-ustak, azoblangan faqat siz bo'lasiz, joni achigan ham faqat o'zingiz bo'lasiz. Sizing qanchalik abgor ahvolda qolganingiz ketgan odamning parvoyiga ham kelmaydi. Axir, hech kim o'zi hech qachon unutilmaydigan odamini shunchaki tashlab, tark etib ketmasdi... Demakki, tark etgan odam ketar joyini oldindan tayyorlab qo'yadi, shuning uchun ortda qolganlarning, tark etilganlarning ahvoriga maymunlar yig'laydi...

Melike maktablar ochilishidan oldin bir kuni ertalab oxirgi marta yonimga keldi. Ko'rinishim juda ham yaxshi ekanligini, yaqin orada hammasi joy-joyiga tushishini, har narsa yanada ajoyib va go'zal bo'lishini aytdi. *Odamlar sizning tashqi ko'ri-*

shingiz bilan qiziqishadi. Ichingizga yashirib olgan bomba yolg'iz yashira olishni eplardir ekansiz, hech kim ko'krak qafasingizning ichidagi olovga parvo qilmaydi. O'sha yerda katta bir olov borligini va sizning otashda yonayotganingizni bilishadi, lekin parvo qilmaydi. Ular uchun insonning yaxshi ko'rinishi yaxshi bo'lishidan muhimroqdir. Natijada esa ko'zimizga ko'rinmaydigan narsalar haqida qayg'urishimizning ham bo'yati qilmaydi. Afsuski, hammamiz shunday qilamiz...

Melike bilan soatlab suhbatlashganimdan so'ng mavzu aylandi yana qalbmning azobiga, ya'ni Yusuf mavzusiga keldi... — Seni mana shunday a'lo kayfiyatda ko'rganimga juda sevindim. Elif, — dedi Melike: — Sen mening eng qadr-qimmatli dugonamsan. Bilaman, juda ham mashhaqqatli davrlarni boshingdan o'tkazding, qaniydi, o'sha paytlar yanada ko'proq yoningda bo'lsaydim. Lekin qo'limdan nima ham kelardi, bo'ladigan ish, harbir, bo'ldi... Yusufni unutganing uchun ham juda sevindim. Aslida ham, hammasi shunday bo'lishi kerak edi. Sen, haqiqatan ham, uni judayam qattiq sevganmiding?

— Uni tanib-bilib olganingdan keyin sevmalikning iloji bormi? — deya javob qaytardim. — Men bunday bo'lishi mumkinligini aslo xayolimga keltira olmagandim, ya'ni uni bunchalar sevir qolishim mumkinligini bilmasdim. Lekin u mening eng zaif, nozik joyimdan ushlab oldi. Uni uchratgan paytlarimda sevgiga, odamlarga bo'lgan ishonchimni yo'qotgan edim. U esa aynan o'sha paytlar yaralarimni bag'riga bosdi, dardlarimdan o'pdi... Meni davoladi, nafas olishni qaytadan o'rgatdi. Uni qanday unuta olishim mumkin? "Har doim shunday davom etadi, har doim sevadi, doimo yonimda bo'ladi", — deya o'ylagandim... Lekin bunday bo'lmadi. Men uni juda yaxshi ko'rardim, oxir-

sang, boshqalarga aytadigan gapi yo'q odamday ko'rinasan. Agar qochsang, qolishga yuzi yo'q odam kabi ko'rinasan. Yaxshimi yoki yomon bo'lishidan qat'i nazar, istaganlaringning hammasini qil, odamlar, baribir, bir nuqson izlab topalarimizni, g'azab-u nafratimizni ichimizga yutishimiz kerak. Demakki, bizni himoya qilmas ekan, hech narsani joy-joyiga tushirmas ekan, vaziyatni yaxshilamas ekan, hattoiki borgan sari yanada yomonlashayotgan ekan, nega hammasini ichimizga yutishimiz kerak? Ba'zan aytilishi kerak bo'lgan gaplarning hammasi aytilishi kerak, boy berilishi kerak bo'lganlarning hammasi boy berilishi shart, tugashi kerak bo'lgan barcha munosabatlarda tugashi zarur.

Lekin hech kim bu tarzda yolg'iz o'zi jang qilib, ich-etini yeb tugatmasligi kerak... — deya gapini tugatdi Melike.

Odamga eng og'ir yuk — aytmog'chi bo'lgan gaplarini aytolmay ichiga yutishga harakat qilishdir... Tilingizning uchiga keladi-yu, lekin sukut saqlaysiz, bo'g'zingizga qadar to'lib ketadi, lekin o'zingizni majburlab ichingizga yutasiz. Ichingizda joy qolmag'ach esa ich-etingizni yeb bitirasiz. Ichingizdagilarni to'kib solmas ekansiz, nima qilsangiz ham, qalbingizni sokinlashtira olmaysiz, tinchlanitira olmaysiz. Men ham bu yuklardan Melikening do'stligi soyasida qutuldim. Aytmog'chi bo'lganlarimni va so'rashni istaganlarimni Yusufning yuziga haqirib ayta olmagan bo'lsam ham, hech bo'lmaganda, ichimdagi g'azab-u nafratimni, g'am-alamlarimni mana shunday tarzda tashqariga chiqardim.

Uzoq vaqtlardan beri birinchi marta o'zimni xotirjam, sokin his qildim va:

— Choy ichamizmi? — deb so'radim Melikedan.

U'ruq qullaganday bosh iring'adi. Choy ichar ekanmiz, mavzuni o'zgartirdik, zavq-shavq bitirib o'tirdik, oxirida esa biri-birimizni bag'rimizga bosib o'tirdik. Melike ketar ekan, uning qalbinga bag'ishlagan halovati meni o'zimga ummondagi bo'ronga qarshi bo'lgan davomida kurashgandan so'ng nihoyat qirg'oqqa yetib kelgan eski bir qayiq kabi his ettirdi. Alg'ov-dalg'ov, g'alati bir hissiyatning hissi bilan to'lib toshgandim. Boshimdan o'tayotgan kechinmalar endi nihoyasiga yetib kelgandi... O'zimni davolay boshlagan joyda ekanligimday his qilardim, lekin, afsuski, unday emas ekan. "Barcha noxush kechinmalar o'tib ketdi", — deya o'ylash naqadar katta xato ekan. Melike xayrlashayotganda meni uzundan uzun bag'riga bosh tardi va:

— Ba'zi odamlar qanchalar ko'p o'ylaganlari sayin, qanchalar ko'p xavotirga tushganlari sayin, qanchalar ko'p sevinganlari sayin, murvatlarini bo'shatadilar, o'zlarini boshqara olmays qolishadi... Sen bunday qilma, dugonajon... Har kimni o'zingga yarasha yaxshi ko'r va hech qachon o'zingdan voz kechar darajada sevma... Sen boshqalar uchun mehribon ona quchog'i yoki shafqatli otaning qo'llari emassan. Har kimni va har narsani doimo va istisnosiz kechirmasliging kerak. E'tibor berma, qayg'urma: har kim turadigan o'z o'rmini bilsin.

Uning bu gaplariga beixtiyor kulib yubordim. Chunki bu gaplari menga juda kech berilgan tavsiyalar edi, endi foydasi yo'q edi...

Melike bilan xayrlashganimgan so'ng besh daqiqa ham o'tmagan ediki, onam qo'lida bir piyola choy bilan yonimga keldi. Meni yanada xush kayfiyat ko'rish uning ham ruhini tinchlantirgandek, sokinlashtirgandek, ruhiga halovat bag'ishlagandek

havoni o'pkamga so'rib olsam ham, yetmas edi.
Onam bilan mening oramda bo'lib o'tgan mana shu noxush g'avg'odan keyin shuni tushunib yetdimki, garchi qiyinchilik bilan bo'lsa-da, bir yil davomida o'zim harakatlanayotgan bu qo'rqinchilik bor ekan. Aslida, Yusuf doimo o'sha yerda edi. Meni tanimasidan oldin ham o'sha yerda edi, taniganidan keyin ham o'sha yerda qoldi... Meni hayotidan chiqqanida ham o'sha yerda bo'lishda davom ettirdi. Shu vaqt davomida uni noto'g'ri joylardan qidirishni bilaman. Demakki, Yusuf meni tark etib ketgan bo'liga qaramay, u har doim mening yonimda ekan. Hammasi boshlangan o'sha kasalxona hammasi tugagan joyga aylanishi kerak ekan...

Menga barmi ko'rsat

Men ham imkoni boricha tezroq kasalxonaga borishni va qalbimni tinab qonatyotgan barcha shubha-gumonlardan xalos bo'lishni xohlardim. Hayotimdagi barcha kam-ko'stlarga naqadar ko'nikkanligimni aytсам ham, qalbimning tub-tubida o'zining borligini menga his qildirgan noaniq, ko'rinmas qayg'ularni o'chirib tashlay olmasdim va ba'zida ularni yashirishga urinish esa ruhimni yanada azoblashdan boshqa ishga yaramas edi.

Endi esa birov-bir g'am-tashvishni, dard-alamni, g'azab-u nafratni ichimga yutishni, yashirishni, "Shunday bo'lishi kerak ekan", — deya qabul qilishni, ko'nikishni xohlamayotgandim. E'tiborsiz qoldirganlarimga, yo'q hisoblaganlarimga, yashirganlarimga, izlaganlarimga va topa olmaganlarimga, meni juda qo'rqitgan nima bo'lsa, hammasiga imkon qadar tezroq duch kelishni xohlardim...

Agar unga bir jumla aytish imkoniga ega bo'lsaydim, menga nimalar his ettirganlarini, bergan azoblarini va, hammasidan eng muhimi, yonimda bo'lmasa ham hayotimni yo'lga qo'ya olganim haqida uzundan uzun gapirish o'rni: "Endi ruhimni azoblay olmayapsan", — derdim. Demakki, ruhim azoblanmayapti ekan, qalbim ham uni his qilmayotgani aniq.

His qilmaslik esa nafratlanishdan ming baravar yomondir...

-viii-

Kasalxonaga kelar ekanman, Yusuf bilan har doim ko'zimiz-ko'zimizga tushadigan o'sha zinapoyadan ko'tarilib chiqar ekanman, go'yoki qalirayotgan tizzalarimning sinib ketayotganini ham, xuddiki olovli ko'ptokni ko'tarib ketayotganligim tularsiz bir hayajon bilan his qilardim. O'zimni go'yoki Yusuf hozir birdan o'sha burchakdan chiqadi-yu, yuzma-yuz kelib qoladiganday his qilardim. Qadamlarimni sekinlashtirib, ko'z qim bilan bog'ning hamma joyini: devorlar tagini, daraxtlarning tagini, skameykalarni ko'zlab

Atrofdia o'qimishdan qolgan bir qancha achchiq xotiralardan boshqa unga oid hech bir narsani, hattoki, zarradek kichik bir hech biri izni ko'rmadim. Inson o'z kechinmalarining ba'zilarini qanchalar ortda qoldirsa ham, vaziyatga qanchalar ko'niksa yoki hattoki unutsa ham, bir nechta lahzagina davom etgan xotiralar bilan qayta uchrashish hamma narsani ostin-ustun qilish uchun yetarli bo'ladi. Shunda anglab yetasizki, shu vaqt-gacha faqat o'zingizni aldab, o'zingizni yupatib yurgansiz, xolos. Hech narsani unutmangansiz! Azoblagani uchungina es-

1714.

[illegible]

Uzi so'yladim...

— Albatta, marhamat, menga nima xizmatning...
Doktor menga ichkariga ruxsat berar ekan, nima deyishimni...
...gapi nimadan boshlashimni ham bilmay qoldim. Chorasiz-
...kariga kirdim.

Doktor istarasi issiq, ko'rkam, o'rta bo'yi odam edi. Ko'zi-
ga yashmay turgan qalin hoshiyali ko'zoynakni nomigagina
taqanday edi. Qoshlari qalin, sochlari kalta va qop-qora edi...
Yusufning yonida oldinlari ko'rganimda bu insonga hech qachon
bunchalik diqqat bilan qaramagan edim. Meni ko'rar ekan, tani-
ganday qaradi yuzimga. Ustida hamma narsa sochilib yotgan

— Siz Elifsiz, shunday emasmi? — dedi u qoʻlini choʻzib

Juda hayron bo'lib, shoshilib qoldim. Meni tanishi mumkinmi bilan ko'rishar ekan.

— Ha, men Elifman....

maganmiz, demakki, shunday ekan, meni qayerdan tanisiz?
— Siz ushbu shifoxonada yurak transplantatsiyasini o'tkaz-
gan birinchi bemorsiz, — dedi u muloyim tabassum bilan.
Menimcha, bu yerda sizni tanimaydigan shifokor yo'q.

Rostini aytadigan bo'lsam, men kurgan javob bu emas edi.
Bu odam uchun muvaffaqiyatli operatsiya qilingan bir bemordan
boshqa hech kim emas edim, lekin bu inson bilan unuman bosh-
qa bir umid bilan gaplashmoqchi edim. U operatsiya jarayoni
qanday o'tganligi haqida bir zum ham to'xtamay, go'yoki tezkor
o'qotar quroldek tushuntirib berar ekan, men esa o'zim uchun
umuman qizig'i yo'q bu nutqini tinglashga chiday olmay, gapim
bo'lishga majbur bo'ldim.

— Janob Bulent... Aslida men bularni tinglash uchun kel-
maganman. Aksincha, bularning barchasini unutishga harakat
qilyapman, eslatilishini aslo istamayman... Shuning uchun uzun-
dan uzun tushuntirish uchun ovora bo'lishingiz shart emas. Zo-
tan, bularning hammasini boshimdan o'tkazdim.

— Haqiqatan ham, bu mavzu yopilgan. Menimeha, sizning
shifokoringiz Haluk Xoja emasmi? Xo'sh, u holda, nega mening
oldimga keldingiz?

— Yusuf... Aslida, bu yerga Yusuf uchun keldim.
Anchadan beri undan biror-bir xabar ola olmayapman. Agar siz-
da u haqida biror-bir ma'lumot bo'lsa, shuni bilmoqchi edim.

— Qaysi Yusuf haqida gapiryapsiz, to'g'risi, eslay olma-
dim?

— U menga siz bilan do'st ekanligini aytgandi. O'ng qo'li-
da ikkita protez barmog'i bor edi... Bu yerda davolanayotgan
paytlarimda u ham sizning oldingizga tibbiy ko'rikdan o'tishi
uchun keldi.

— Xo'sh-xo'sh.... Ha, eslaganday, ha eski bir tanishim edi.

Ezgin Kilich
— Siz ushbu shifoxonada yurak transplantatsiyasini o'tkaz-
gan birinchi bemorsiz, — dedi u muloyim tabassum bilan.
Menimcha, bu yerda sizni tanimaydigan shifokor yo'q.

Rostini aytadigan bo'lsam, men kurgan javob bu emas edi.
Bu odam uchun muvaffaqiyatli operatsiya qilingan bir bemordan
boshqa hech kim emas edim, lekin bu inson bilan unuman bosh-
qa bir umid bilan gaplashmoqchi edim. U operatsiya jarayoni
qanday o'tganligi haqida bir zum ham to'xtamay, go'yoki tezkor
o'qotar quroldek tushuntirib berar ekan, men esa o'zim uchun
umuman qizig'i yo'q bu nutqini tinglashga chiday olmay, gapim
bo'lishga majbur bo'ldim.

— Janob Bulent... Aslida men bularni tinglash uchun kel-
maganman. Aksincha, bularning barchasini unutishga harakat
qilyapman, eslatilishini aslo istamayman... Shuning uchun uzun-
dan uzun tushuntirish uchun ovora bo'lishingiz shart emas. Zo-
tan, bularning hammasini boshimdan o'tkazdim.

— Haqiqatan ham, bu mavzu yopilgan. Menimeha, sizning
shifokoringiz Haluk Xoja emasmi? Xo'sh, u holda, nega mening
oldimga keldingiz?

— Yusuf... Aslida, bu yerga Yusuf uchun keldim.
Anchadan beri undan biror-bir xabar ola olmayapman. Agar siz-
da u haqida biror-bir ma'lumot bo'lsa, shuni bilmoqchi edim.

— Qaysi Yusuf haqida gapiryapsiz, to'g'risi, eslay olma-
dim?

— U menga siz bilan do'st ekanligini aytgandi. O'ng qo'li-
da ikkita protez barmog'i bor edi... Bu yerda davolanayotgan
paytlarimda u ham sizning oldingizga tibbiy ko'rikdan o'tishi
uchun keldi.

— Xo'sh-xo'sh.... Ha, eslaganday, ha eski bir tanishim edi.

qalbim g'alayonini to'xtata olmayman. Meni tushunib, baxtimni bunday davom ettira olmayman.

Inson jonidan ham ortiq sevgan insonidan nafratlanish mumkinmi? Sevgan insonidan, balki, ranjishi mumkin yoki xafa bo'lishi mumkin emas. Undan nafratlanish uchun millonlab sababi bo'lishi mumkin, lekin birgalikdan o'tkazgan birgina soniya ham butun g'azabini yo'q qilishi mumkin.

O'shanday paytda undan xafa bo'lganingizni xayolingizga ham keltirishni xohlamaysiz, baxtsizligingiz haqida o'ylay olmaydigan o'tgan azob-uqubatlarga uning ham duchor bo'lishi aslo tilamaysiz! Ba'zan sizni sog'ingan yoki sog'inmaganligini emas, balki faqat hol-ahvol yaxshi-yomonligini bilishni istaysiz, xolos... Kimnidir shunchalik sevishtirib, angamaydigan tuyg'udir! Nima bo'lishidan qat'i nazar, uning biror-bir ko'ngilsizlikka uchrashini istamaysiz, ko'zingiz qiymaydi...

Yusufdan nafratlanishimni aytar ekanman, bunga aslida, o'zimni ham ishonitira olmayotgandim. Inson o'zi nafrat etadigan odamni topish uchun, uning yonida bo'lish uchun nega burchlar azoblar-u qynoqlarga chidashi kerak, bu yo'lda joni qurbon qildigan darajada davom etishi kerak?

Shifokor Bulentning hech nima demay, gaplarimga qarshi biror-bir gap aytmay, meni jimgina tinglayotgani asablarimni yanada taranglashtirdi, sabr-toqatimning chegaradan oshib ketishiga olib kelardi.

U go'yoki teatr sahnasidagi bir tragediyani tomosha qilayotgan, o'zini majburlab his-tuyg'ulari namoyon etishga urin-

Ergin Kilich

ga qalbm g'alayonini to'xtata olmayman. Meni tushunib, baxtimni bunday davom ettira olmayman.

Inson jonidan ham ortiq sevgan insonidan nafratlanish mumkinmi? Sevgan insonidan, balki, ranjishi mumkin yoki xafa bo'lishi mumkin emas. Undan nafratlanish uchun millonlab sababi bo'lishi mumkin, lekin birgalikdan o'tkazgan birgina soniya ham butun g'azabini yo'q qilishi mumkin.

O'shanday paytda undan xafa bo'lganingizni xayolingizga ham keltirishni xohlamaysiz, baxtsizligingiz haqida o'ylay olmaydigan o'tgan azob-uqubatlarga uning ham duchor bo'lishi aslo tilamaysiz! Ba'zan sizni sog'ingan yoki sog'inmaganligini emas, balki faqat hol-ahvol yaxshi-yomonligini bilishni istaysiz, xolos... Kimnidir shunchalik sevishtirib, angamaydigan tuyg'udir! Nima bo'lishidan qat'i nazar, uning biror-bir ko'ngilsizlikka uchrashini istamaysiz, ko'zingiz qiymaydi...

Yusufdan nafratlanishimni aytar ekanman, bunga aslida, o'zimni ham ishonitira olmayotgandim. Inson o'zi nafrat etadigan odamni topish uchun, uning yonida bo'lish uchun nega burchlar azoblar-u qynoqlarga chidashi kerak, bu yo'lda joni qurbon qildigan darajada davom etishi kerak?

Shifokor Bulentning hech nima demay, gaplarimga qarshi biror-bir gap aytmay, meni jimgina tinglayotgani asablarimni yanada taranglashtirdi, sabr-toqatimning chegaradan oshib ketishiga olib kelardi.

U go'yoki teatr sahnasidagi bir tragediyani tomosha qilayotgan, o'zini majburlab his-tuyg'ulari namoyon etishga urin-

gandirman. Gap mening boshlang'ich maktabdagi sevgim haqida

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

— Ehtimol, sizga o'z dardlarimni tushuntirib bera olmayot-

davom etishingiz kerak bo'ladi...

ketayotgani yo'q, ustiga-ustak, o'zim ham maktab o'quvchisi emasman. Yoshim o'ttizdan oshgan, necha yillardan beri o'qituvchilik qilyapman, to'g'ri noto'g'ridan va xomxayolnig haqiqatdan ajrata oladigan odamman. *Tabiiyki, inson har narsaga ko'nikadi, bu inkor etib bo'lmaydigan haqiqat. Ustiga-ustak, ko'nikishga majbur, ko'nikmasa, qo'lidan nima narsa kelardi, axir? Lekin, shu bilan birga, inson yo'qotishini aslo istamagan yaqinining yo'qligiga osonlikcha ko'nikib qolishni istay oladimi? U bilan o'tkazgan bir hafta, bir oy yoki bir yil muhim emas... Sevgini kim bilandir o'tkazgan vaqtingiz bilan o'lchay olmaystiz. Sevgi o'lchovi kimningdir sizda qanday his tuyg'ularni uyg'otayotgani bilan bog'liq. Nima bo'lishidan qat'i nazar, men o'zimni hayotni mahkam ushlab turgan, har qanday qiyinchilikka qarshi tura olishim, kurashishim sabab topib bergan, ruhiy madad bergan bir odamni yo'qotdim. Siz buni shunchaki oddiy ayriliq sifatida ko'ryapsiz, xolos, men esa buni o'limning boshqa bir qiyofasi sifatida ko'ryapman. Sizga yana qay tarzda anglatayin... Har qanday munosabatlar tugashi mumkin, bu — odatiy, me'yoriy holat. Insoning ertalabgacha uxlay olmasligi, sevgilisining suratlariga yoki sevgilisi bilan birga tushgan o'zining eski suratlariga uzluksiz termilishi, tinimsiz yig'lashi juda ham achinarli holat emas... Asl achinarli holat — haddan tashqari ortiqcha sevis, sevgiga juda bog'lanib qolishdir. Chunki dard-u azobning naqadar chuqurligi sevgining qanchalik kuchliligi bilan belgilanadi...*

Gapirar ekanman, ko'z yoshlarim sel bo'lib oqa boshlagan edi... Zotan, bir yildan buyon his-tuyg'ularim mana shunday tinimsiz alg'ov-dalg'ov bo'lib yotgandi. Yusuf mening shunday bir yaramga aylangan ediki, uning bitishiga negadir o'zim yo'l qo'ymasdim, bu yaramni qobiq bog'lar ekan, men esa uni uzluksiz

qayta-qayta qonatar edim. Yillar davomida unga qaytardim, qayta-qayta yozgandim va yozgan xatlarimni bir qat'ga yig'ib qo'ygandim. Xatlarim shunchalik ko'p ediki, hattoki qat'larini to'ldirib xatlar yozganimda ularning aksariyatini yig'ib qo'ygandim. Bu yerga kelayotganimga solib, undan qat'larini o'zim bilan olib keldim. Shunday deyar ekanman, qo'limni sumkamga solib, ammo xatlarini chiqarib oldim. — Mana, qarang, bular men unga aytishni istagan, ammo aytolmagan gaplarim, — dedim. — Unga yozgan o'nlab xatlarimdan bir nechitasi, lekin bularning bittasini ham unga yubora olmaganman... Men uni juda sevdim. To'g'ri, u seviladigan odam emas ekan. Hatto yuziga qarashga loyiq odam emas ekan. O'zining ortida bir ayolni muammolar-u mavhumliklar bilan yolg'iz qoldiradigan va bu qilg'i tufayli o'sha ayolning boshidan o'tadigan kechinmalarga e'tibor bermasdan ketadigan odamni odam deyish mumkinmi? Yo'q, mumkin emas... Lekin, baribir, uni sevveraman! Uni la'natlar ekanman, keyin esa bu ishimdan o'zim pushaymon bo'lib yig'layman, Allohdan mag'firat so'rayman. Uni la'natlashga ko'zim qiymaydi.

Shifokor Bulent men stolning ustiga otgan xatlarimdan birini olib, o'qiy boshladi:

Senga uzoq davom etayotgan, ich-etimni uzluksiz kemirayotgan bir yolg'izlik tufayli xat yozyapman. Ehimol, bularni yozishim uchun juda kech qolgan bo'lishim mumkin, lekin bularni bundan buyon ichimda saqlay olishga qurbim yetmaydi...

Sen haqingdagi, ichida sen bo'lgan barcha orzularimning voz kechdim. Sen bilan bog'liq bo'lgan kelajak rejalarning

gida eslashda davom etaman. Endi seni unutish so'rab emas, balki yo'llarimiz bundan buyon aslo kesishmasligini so'rab emas. Chunki nafratlanish uchun nafratlaganini so'rab emas, larni talab etadi... Afsuski, sen meni bundan buyon azoblay olmayсан...

Hamma narsa o'z vaqtida ajayib bo'lganidek sevish o'z vaqtida go'zaldir...

Seni sevish — agarda jonini olsang ham — ko'zlarining mehr-muhabbat bilan qaray oladigan paytlarida chiroyli ko'z nardi. Seni sevish nima qilishingdan, nima deyishingdan nazar, doimo kechira oladigan, biror-bir xato-yu nuqsoningga parvo qilmaydigan, senga asir bo'lib qolgan kunlarida go'zaldi.

Nozim Hikmat aytganidek:

Qalbinda yo'q senga zarracha kin-adoyatim
Menimcha, sen ham endi boshqalar kabisan...

Demogchimanki, barcha go'zal narsalar tugagani kabi biz ham tugadik... Qalbinda senga jahl qilishiga sabab bo'ladigan hech narsa qolmadi, umidsizliklarim-u-zo'riqlarim o'tib ketdi, sevgim ham tugadi. Bir paytlar sen uchun jonimni ham berishga tayyor edim, endi baxt-saodatli bo'lishingni so'rab duo qilyapman, xolos. Gul bilan bezalgan o'sha yo'llarda yana birga yurishimiz mumkin emas. Noxush-u-yomon kunlari ortinda qoldirdim, seni menga bergan go'zal kechimalaring va hissiyotlaring bilan eslashni istayman. Mayli, hammasini orda qoldiraylik, taqdirimiz shunday bo'lgan bo'lsa ham, qalbimizda bir-bir-

Eg'in Kilich

Menga nisbatan shirin xotiralar qolsin.

Boshimizdan o'tkazgan shuncha kechimalarimizdan keyin ham, qandaydir bir tarzda birga bo'lsak ham, sen men uchun fagat olov bo'lsan va men esa senga nisbatan sovuqqon bo'lib qolaman, muz bo'lib qolaman... Yaxshisi, bir-birimizdagi hayot qolaman, muz bo'lib qolaman "ega"si bo'lib qolaylik. Sen sariqlardagi jumalarning yashirin "ega"si bo'lib qolaylik. Sen sariqlardagi jumalarning yashirin "ega"si bo'lib qolaylik. Sen sariqlardagi jumalarning yashirin "ega"si bo'lib qolaylik.

Axir, yo'limiz shu yerda tugadi, endi biz uchun bundan bu yolg'i yo'q...

Shifokor Bulent so'nggi jumlaning o'qir ekan, bir nima deyishiga ham imkon qoldirmay, Yusuf haqida menga biror bir ma'lumot bermasa ham, hech bo'lmaganda, yozganlarimni unga yetkazish iltimos qildim.

Shifokor Bulent hali ham u bilan aloqada ekanligini qalbmning tub-tubi bilan, sochlarimning har bir tolasi bilan his qilardim. Endi Yusufni topish uchun urinmasligimni, harakat ham qilmastligimni aytdim va men uchun, hech bo'lmaganda, lom-mim degilishni o'timib so'radim. Bir og'iz ham gapirmay, lom-mim degilishni o'timib so'radim. Bir og'iz ham gapirmay, lom-mim degilishni o'timib so'radim. Bir og'iz ham gapirmay, lom-mim degilishni o'timib so'radim.

verdi va yana o'ylashda davom etaverdi.

"Qaniydi, Yusufni hech qachon uchratmagan, tanimagan, bilmagan bo'lsaydim", — deya afsus-nadomat chekar ekanman, Shifokor Bulent qip-qizarib ketgan ko'zlarini qo'ldagi xatdan yashin tezligida uzib oldi-da, yuzimga g'azablangan bir qiyofada qaradi va:

— U haqidagi hamma narsani bilaman! Bolaligini ham bilaman, oilasini ham bilaman, qayerdan qayerga kelganligidan ham bilagini va ishdan ketganligi haqida ham bilaman... Otasi haqidagi noxush taassurotlarini ham bilaman... O'zidan boshqa hech kimni o'ylamasligini ham bilaman... Uning yolg'onechi va takabbur ekanligini, zotan, bilardim va men kasalxonada yotar ekanman, u esa mening o'rninga boshqasini topganini ham bilaman, menga xiyonat qilganini ko'rdim! Yana nimalarni bilishim kerak, Bulentbey! Mana shularning o'zi yetarli emasmi? — deya g'azab bilan tilimga nima kelsa, barini aytib tashladim.

Shifokor Bulent ayanchli bir istehzoli bir ovoz bilan meni mazax qilganday kuldi va:

— U haqida hech narsani bilmas ekansiz, — dedi boshini chayqab.

Birozdan keyin eshitadigan gaplaringa aslo tayyor emasdim. Inson biror-bir dard-u azobga chiday olishni eplasa, o'zini juda ham kuchli his qiladi va: "Mana shu dard-u g'amga chiday oldimmi, demakki, boshqa dard-u azoblar meni yiqqa olmaydi", — deya o'ylaydi. Ammo har doim bundan ham kuchli dard-u azoblar bo'lar ekan, men esa buni bilmasdim...

Allohim...

Hech kinga ko'rsata olmagan yaralarimizni,
hech kinga aytmagan dardlarimizni, hech
kinga eshittira olmagan duolarimizni faqat Sen
bilasan.

Ba'zi bir dard-azoblarga chidashning, bardosh
berishning iloji yo'q.
Iltimos, menga yordam ber...

Me

ichga yashiringan. Bir teginishning ortiga, bir so'zning ichida yashiringan bo'lishi ham mumkin... Yusufling sizga bo'lgan qiziqishi siz bilan tanishgan birinchi kunidayoq boshlanmadi. O'shanda siz uning uchun boshqalar kabi bir odam edingiz. Fleyta — uning hayotdagi eng sevimli cholg'u asbobidir. Bar-moqlaridan aytilar ekan, bu cholg'u asbobini boshqara olmagan mashgidan qattiq ta'sirlandi. Fleytaga bo'lgan qiziqishingiz Yusuflni sizga yaqinlashtirdi. Y'erishmayotgan tomonini o'z ham-aslo sezmagani holda siz bilan to'ldirdi, siz bilan bekan-u ko'si bo'ldi. Shuni to'liq ishonch bilan ayta olamanki, siz u hayotidavomida bir lahza ham nafratlanmagan birdan bir yagona insonsiz. U sizni hammadan ham, har narsadan ham ko'prog sevardi, menga ishoning: sizni uni qanchalar kuchli sevgan bo'lsangiz, u sizni bundan ham ko'prog sevardi...

Esmitganlarimga ishona olmayotgandim. Vaholonki, meni bag'riga olgan, yig'laganimda birga yig'lagan, kulganimda birga kulgan odam, hech bo'lmaganda, eng kamida, bir yosh bolakaydek tuyg'ularga beriluvchan, bir otadek mehr-shafqatli inson ekan. Go'yo shifokor Bulent boshqa odam haqida gapirayapti-yu, men esa boshqa odam haqida gapirayotgandek edim.

—Yo‘q, Bulentbey, u siz ta‘riflagandek odam emas! — dedim. — U men kabi sevishi mumkin emas, bunchalar sevishtimoli yo‘q. Sevgan odam o‘ziga bog‘lanib qolgan sevgilisini tark etib ketadimi? Sevgan inson yo‘lida uchragan birinchi to‘siqdayoq juftakni rostdlab qoladimi? Lekin uning nega ketib qolgan, nega meni tark etganini bilaman.. Bu kasallikni yengib o‘tishimga ko‘zi yetmagan. Unda to‘shakka mixlanib qolgan kasal bir qizni kutadigan yurak yo‘q. Balki, u to‘g‘ri ish qilgandir, haqdir. Ammo, hech bo‘lmaganda, eng kamida, birga o‘tkazgan menga‘zal vaqtlarimiz xotirasi uchun ketayotganining sababini men-

Eggin Kitich
ochiqcha aytishga majbur.
ga anglatishga, hech achimmasdan noma tum
nima qildi? Meni shafqatsizlarcha, hech achimmasdan noma tum
bir mavhumliklar ichiga itarib, tark etib keldi. Kasalligidan
ham ko'ra ko'proq meni bir tiyimga ham olmay qilgan mana shu
inimomlasi tufayli azoblandim. Hattoki biror-bir dushmanim
bo'lsa ham menga bunchalik ozor bermasdi. Biroq, qanday
slavoida bo'lishidan, nima bo'lishidan qat'i nazar, uni hech qa-
chon tark etmasligimga qasam ichgandim. Uning qayg'ulariga
sherk bo'ldim, dardlariga hamdard bo'ldim. O'ylaymanki, bu
borada men u uchun qo'llindan kelganini, imkon yetganini
qilgan qilib, stol ustidagi eski

Doktor deraza oldidagi stolga ishora qilib, yotarlilicha qatnashib, "Sizni qanday xotirlayman!" deb yig'ib yotganini, uning oldiga borib elektron manzili-
ni ko'rsatib, "Sizni qanday xotirlayman!" deb yig'ib yotganini aytdi.

[illegible]

yubordi, — dedi.

O'y-fikrlarim, xayollarim, butunlay alg'ov-dalg'ov bo'lib ketdi, miyam go'yoki ishlamay qolganday bo'ldi. Elektron manzildan yuborilgan va shu manzilga kelgan xatlarni bitama-bitam ko'rib chiqishni davom ettirdim. Keyin esa operatsiyaga kirgan

Menga baxti ko "ras"
kunimning sanasi ko'rsatilgan, mening elektron manzilimga
yozilgan, biroq jo'natilmagani uchun "qoralama" ga o'tib qolgan,
yana bir xabarini ko'rib qoldim va o'qiy boshladim.

*
*
*

Uzoq vaqt seni bag'rimga bosa olmaganim, sen bilan gaplasha olmaganim va dardingga hamdard bo'la olmaganim uchun meni kechir. Boshingdan o'tayotgan bu kechimalar, azoblar sen uchun qanchalik qiyin bo'lganligini bilaman, lekin menga ishonmay, eshitingga kelardim, uxlastingni kutardim. Sen uxlar ekan-san, bir necha soniya bo'lsa ham seni ko'rganim menga qanchalik baxtivorlik baxsh etganini so'z bilan ta'riflab bera olmayman. Haqiqatan ham, go'zal kechimalarning, ajoyib lahzalar-ning umri qisqa bo'lar ekan...

Elijah...

Tayotingga, bakti, unuman kirmastigim kerak edi, meni sevishingga yo'l qo'ymastigim, izn bermastigim kerak edi. Sen shunchalar ma'sum, shunchalar samimiy qalb sohibisakti, Alloh nega meni sening qarshingga chiqarganini tushumaypman. Siz biror-bir, zarracha qayg'u-g'amga loyiq emassan. Senga menga berilgan jazomisan yoki men senga berilgan jazomami — bunisini bilmayman. Yoxud men senga berilgan hadyammi, yoki sen menga berilgan armug'omisan — bunisini ham bilmayman... Bilgan birdan bir, yagona narsam shuki, sen meni aql bovar qilmaydigan darajada o'zgartirding. Inson ota-onasidan *nima olsa, o'sha olgani bilan ulg'ayadi*. Men ota-onamdan na mehr-shafqat oldim, na zarracha oqibat-u mehribonlik ko'rdim... Hayot menga shu yoshimgacha eng mayda hujayralarimga qa-

[illegible]

Sen Allohdan o'zim uchun so'ragan yagona, birdan bir tilagimsan. Seni yanada ko'proq, yanada kuchliroq sevishim mumkin edi. Qaydan ham bilayki, balki, uzundan uzun bir qumloq sohilda sen bilan abadiy yalangoyoq yurishim ham mumkin edi. Seni uxlayotgan paytingda kuzatar ekaman, sen bilan yana sonasqiz tongni qarshilashim ham mumkin edi. Bu vaqlar oralig'ida, balki, birgalikda yangi kitoblarni o'qishimiz mumkin

Ergin Kilich

kunining sanasi ko'rsatilgan, mening elektron manzilinga
 yozilgan, biroq jo'natilmagani uchun "qoralam"ga o'tib qolgan.
 Yana bir xabarni ko'rib qoldim va o'qiy boshladim:

* * *

Uzoq vaqt seni bag'ringa bosa olmaganim, sen bilan gap-
lasha olmaganim va dardingga hamdard bo'la olmaganim, sen bilan gap-
meni kechir. Boshingdan o'tayotgan bu kechimmalar, azoblar sen
uchun qanchalik qiyin bo'lganligini bilaman, lekin menga ishon-
may, eshingingga kelardim, uxlashingni kutardim. Sen uxlar ekan-
san, bir mecha soniya bo'lsa ham seni ko'rganim menga qan-
chalik baxtivorlik baxsh etganini so'z bilan ta'riflab bera olmay-
man. Haqiqatan ham, go'zal kechimmalarning, ajoyib lahzalar-
ning umri qisqa bo'lar ekan.

Elif...

Hayotingga, balki, umuman kirmashligim kerak edi, meni sevishingga yo'l qo'ymanligim, izn bermashligim kerak edi. Sen shunchalar ma'sum, shunchalar samimiy qalb sohibisanti, Alloh nega meni sening qarshingga chiqargani tushunmayman. Siz biror-bir, zarracha qayg'u-g'amga loyiq emassan. Senga menga berilgan jazomisan yoki men senga berilgan jazomami — bunisini bilmayman. Yoxud men senga berilgan hadyamami, yoki sen menga berilgan armug'omisan — bunisini ham bilmayman... Bilgan birdan bir, yagona narsam shuki, sen meni aql bovar qilmaydigan darajada o'zgartirдинг. Inson ota-onasidan nimma olsa, o'sha olgani bilan ulg'ayadi. Men ota-onandan na mehr-shafqat oldim, na zarracha oqibat-u mehribonlik ko'rdim... Hayot menga shu yoshingacha eng mayda hujjatalaringa qa-

Kilich

Menga baxtni ko'rsat

[illegible]

Sen Allohdan o'zim uchun so'ragan yagona, birdan bir tilagimsan. Seni yanada ko'proq, yanada kuchliroq sevimim mumkin edi. Qaydan ham bilayki, balki, uzundan uzun bir qumloq sohilda sen bilan abadiy yalangoyoq yurishim ham mumkin edi. Seni uxlayotgan paytingda kuzatlar ekanman, sen bilan yana sotsanoqsiz tongni qarshilashim ham mumkin edi. Bu vaqtlar oralg'ida, balki, birgalikda yangi kitoblarni o'qishimiz mumkin

edi. Afsuski, bunday qila olmayman, buning iloji yo'q... Bundan keyin sening butunlay boshqacha hayoting bo'ladi, boshqacha bir yangi boshlanish bo'ladi.

Shu lahzalarda hayoting bo'lad, butunlay ko'nikmagan bir nima bormidiki? Yo'q... O'z o'rini oq u falokatlarini sen tufayli ortda qoldirib, hayotimdan o'igan azoblar bir sahifa ochishga muvaffaq bo'ldim. Ishon menga: sening ahvoling menikidan og'ir emas, sen hali ham hayotingni yangi hayot, baribir, qandaydir bir tarzda davom etaveradi. Boshqa tonglarda tashvishlarsiz, qo'rquvlarsiz, noma'lum, noxush mav humliklarsiz uyg'onishing kerak. Sen o'shanday tonglarni qarshi olishga juda yaqinsan. Afsuski, bularning barchasini men boshingdan o'tkazasan, bunday tonglarni mensiz qarshilaysan. Sen bilan tanishganimizning, uchrashganimizning bir sababi bo'lishi kerak edi, chunki men o'zinga yuklangan vazifani bajarishim va seni tark etishim kerak edi. Umrmda birinchi marta nimadandir qo'rqayman, birinchi marta shunchalik tushkunlikka tushayman, birinchi marta o'zimni shu qadar jur'atsiz-u jasoratsiz his qilyapman. O'zmda bir erkakdek qarshingga kelib gapirishga kuch topa olmayapman. Kim biladi, shunday bo'lishi, balki, ikkalamiz uchun ham eng yaxshisi bo'lar...

Sen men bolalik davrida hech qachon borolmagan o'sha o'yin maydonchasi kabi har doim qalbining to'rida qolasan. Sevmagan bo'lishim mumkin emas, lekin yoningda qola olishimning ham iloji yo'q.

Shuni ham aslo unutmaki...

“Shuni ham aslo unutmaki...” — deganidan ni-
Oxirigacha yozilmagan bu xatni o‘qir ekanman, aqldan ozar
— bunisini bila olmadim. Bu xatini
— ham bila olmadim...

Meni dahshatli bir hikoyaning nochor qahramoni qiyofasiga nima bo'lganligini, nima qilishni Meni Yusufning maqsadi nima bo'lganligini, nima qilishni istaganligini aniqlash miyamdagi chidab bo'lmas bir og'riqqa ay- tirgan. Yusufning maqsadi nima bo'lganligini, nima qilishni istaganligini aniqlash miyamdagi chidab bo'lmas bir og'riqqa ay- tirgan.

So'nggi bir yil davomida boshidan o'tkazan har kunini
langandi.

So'nggi bir yil davomida boshidan o'tkazan har kunini
langandi.

— Iltimos, menga yordam bering, — dedim shifokor Bulentga. — Endi nima qilishimni bila olmayapman. Uni izlashni ham bas qila olmayapman, uni topishga harakat qilganim sayin jonim battar azoblanayapti... Otamdan ayrilganimda ham xuddi shunday og'riqni his qilgandim, lekin bu safargi og'riq haddan tashqari kuchli. Bu og'riqlarimga endi bardosh bera olmayman. Axir, har qanday azob bilan kurashadigan darajada kuchli emasman. Iltimos... Iltimos, menga yordam bering... — deb yolvordim.

Shifokor Bulent shu daqiqagacha mar...

U mehribonlik bilan yoninga yaqinlashib, ko'rmoqchidek, barmog'i bilan yoninga qaratib, uning ham naqadar ayanchli va nochor ko'rinayotganini angladim.

U mehribonlik bilan yonimga yaqinlashib, dardimni baham tegindi va hammasini, boricha bekam-u ko'st anglatmoqchi shivir-shivirga aylangan edi.

— Yusuf dastlab bu haqida...

og'iz ham gapirmasligim haqida hech kimga, ayniqsa, sizga bir barcha xatlarni, elektron manzilda yuborilgan yozishmalarni u yozgan edi. Sizning hayotda qolishingizning yagona yo'li yurak mos keladigan bir yurakni izlashga kirishdi. Hattoki, o'zining yuragini ham sizga berish haqida juda ko'p o'y'ladi va bunga tayyor ham edi, lekin o'zi tirik ekan, yuragini kingadir berish qonunan taqiqlangan edi, bunday qilishning imkoni yo'q edi. Yuragi senga mos kelish-kelmasligini o'rganish uchun qo'lidan kelgan hamma ishni qildi. Qilayotgan hamma ishini faqat men bilan o'rtoqlashardi va faqat mendangina yordam olardi. Sizga yordam berish uchun aqli qabul qiladigan barcha yo'llarni sinab ko'rdi. Lekin, oxir-oqibat, natijasi foydasiz bo'lib chiqqan harakatlar tufayli o'tayotgan har bir kun sizning zararingizga ishlayotgandi. Ustiga-ustak, juda nufuzli, boy-badavlat odamlar yurak transplantatsiyasi o'z navbatlarini oldinga surardilar, ro'yxatning tartibini o'zgartirardilar. Soddaroq qilib aytganda, na sizga mos keladigan yurak topildi, na navbatingiz keldi... Yusuf obro'-nuzlari savdosi bilan shug'ullanadigan turli jinoiy guruhlar bilan tanishib, ulardan ham yordam so'radi. U bu yo'lda hattoki dengizga tushib ilonni quchoqlashga, ya'ni o'z dushmanining

[illegible]

Menga baxtni ko'rsat

tadi. Siz uning ruhi qanchalik azob chekkanini tasavvur qila olmaysiz. Boshidan o'tkazgan mana shunday fojialar tufayli dori-darmonlarni qabul qilishni ham to'xtatdi. Chunki bu dori-darmonlar faqat vaqtini uzaytirishdan boshqasiga yaramayot-masdan o'tkazishini, bu kasalligining chorasini ham hech kim kimga ziyon yetkazmay topishini doimo aytib yurardi. Bu gaplari bilan nimani nazarda tutganini angladingiz, to'g'rimi?

Keyin esa siz bilan tanishdilar. U

siz bilan birgalikda bo'lsa, hamma narsa yaxshi bo'lishiga, o'z joyiga tushishiga ishonadi. Toki sizni kasalxonaga yotqizgularicha... Ha, u o'sha kuni go'zal tushdan uyg'ondi va dahshatli haqiqatlarga ko'zi tushdi. Masalan, sizning tirik qolishingiz uchun kichik bo'lsa ham imkoniyat bor edi, afsuski, uni biror-bir mo'jiza ham qutqarib qola olmasdi... Shuning uchun sizga butunlay boshqa hayotni armug'on qilish uchun qo'lidan kelganini qildi, menimcha esa, qo'lidan kelganidan ko'prog'ini, imkoniboridan ortiqchasini ham qildi. Haqiqiy qiyinchilig-u mashaqqatlar shundan keyin boshlandi. Sizni o'zining tark etib ketganiga ishontirmoqchi, birmuncha vaqtdan so'ng, ya'ni uning ketib qolgani ko'nikib qolganingizdan keyin, oldingi hayotingizga qaytishingizni istar edi. Chunki Yusuf sizga bir umrlik hamroh bo'lishi mumkin emas, buning iloji yo'q... Hozirgi paytlarda kundalik hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan biror-bir jiddiy muammoga duch kelmayapti, lekin bir necha yildan so'ng yuz beradigan holat yaxshilik bilan tugamaydi. Yusuf kelajakda o'zining nazoratidan tashqaridagi hayotda, ya'ni o'zini nazorat qila olmaydigan hayotda vashashni istamaydi.

Taqdir o'zi bilan sizni shunday vaziyatda uchrashirganidan o'zicha bir ma'no-mantiq topdi va o'zini unutib, bor kuchini

voz kecinmay...
olmagan ekan.
...aytmang. Ultimos, bu gapni aytmang.
...aytmang.

— Iltimos, bunuay qu...
...avtmang...

— Yo'q, u o'lmadi... Lekin shunga ishonchim komilki, Alloh haqqi... Uning o'lganligini aytmag...

— O'ldiradi. Nima bo'lishidan

— Yo'q, u o'lmadi... Lekin bularni sizga aytganim uchun meni o'ldiradi. Nima bo'lishidan bularni sizga aytganim uchun meni o'ldiradi. Bu ikkalarni qat'i nazar, baribir, sizni uning oldiga olib boraman. Bu ikkalarning taqdiringiz, qanday tugashi kerak bo'lsa, shunday nihoya topa qolsin. Sizdan faqat Yusufning kasalligi haqida hozir mendan eshitganlaringizni, bilganlaringizni uning o'ziga aytmasligingizni iltimos qilaman. Balki, bir kun kelib, lozim topsa, maslagingizni iltimos qilaman. Ammo bularni mendan eshitganlaringizni o'zi sizga aytib berar. Ammo bularni mendan eshitganlaringizni hozir bilib qolsa, bu holatdan xursand bo'lmasiligi aniq. Axir, bu haqida sizning bilishingizni aslo istamaydi... Aytganlaringiz haqida sizning bilishingizni aslo bilishimni unga aslo rozimisiz, kelishdiki?

— Mayli, kelishdik.. Kasa...

— Mayli, kelishdik... K...
bildirmayman. Soʻz beraman...
Kasalxonadan qanday chiqib
Yaxshiyamki, yoʻlda davom etar ekanmiz, kayfi-
olmayman. Yaxshiyamki, yoʻlda davom etar ekanmiz, kayfi-
150

yatim biroz ko'tarilgan edi. Mashinada ketar ekanmiz, boshimni suyanagan oynaning salqinligi va yuragimdagi yarador qushimni tebranishidan boshqa hech narsani his qilmadim. Yo'l-yo'lakay Yusuf bilan tonggacha suhbatlashib chiqqan o'sha tunni o'yladim. Bluzkanning kamarini yechayotgan paytim: "Itimos..." deya bunday qilmasligimga undagan lahzeni, iltimosni, soatlab davom etgan onlarni, uxlab qolmoqchi bo'lganida yelkandan olgan bir bo'sasini xayolimdani jontlantirdim... O'shanda kemanday qilganligini tushunmagandim, endi esa hammasi ochiq-ravshan bo'ldi, bunday qilganligining sababi aniq bo'ldi. Har qanday holatda ham, oxir-oqibat, baribir, men tark etib ketishini bilgan ekan va shuning uchun menga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan har qanday harakatdan qochgan ekan. Men esa o'zimcha uning bu harakatlariidan: "Demakki, men sevganinchalik meni sevmas ekan", — deya o'ylabman. "Agar uning o'rnida bo'lganimda bunchalik fidoyilik qila olarmidim?" — deya o'ylab, o'zimga o'zim xayolan savol berardim. Nima bo'lganidan qat'i nazar, aslini olganda, o'zini o'ylagan, xudbinlik qilgan faqat men ekanman, u hech qachon o'zini o'ylanagan ekan...

Oradan taxminan bir soat o'tgach, biz katta yo'ldan chiqib, Istanbul chegaralaridan tashqaridagi bir joyga, ya'ni ilgari men aslo kelmagan bir mahallaga keldik. Oldida bog'i bor bir binoga kirib, zinapoyadan yuqori ko'tarila boshladik. Uchinchi qavatdagi kvartira eshigi oldida turar ekanmiz, go'yoki his-hayajondan o'lib qoladigan darajaga yetgandim. Bulent qo'ng'iroqni bosdi, ko'p o'tmay eshik ochildi. Eshik oxirigicha ochilar ekan, Yusufni qarshimda ko'rdim. Hech nimani o'ylamay, uyalmay, uning bo'ynidan osilib oldim, quchoqlab oldim. Tinimsiz o'par-dim, hidlardim...

each

Agg'in Kilich

[illegible]

kelib olishi, eslatib berishi mumkin. Ushbu qoʻl yozma asar qoʻlga olinib, oʻqib olishi, eslatib berishi mumkin. Ushbu qoʻl yozma asar qoʻlga olinib, oʻqib olishi, eslatib berishi mumkin.

qarz bo'lganimni, kelajakda nimaga bo'lishi kerak.

Hattoki agar u o'ladigan bo'lmasam, u yonimda bo'lishi kerak... — agar men o'ladigan bo'lsam, u yonimda bo'lmagimiz. Birimiz-birimizdan xat-xabarsiz holda uzoqda bo'lmashimiz kerak... Yusuf dastlab gaplarimga e'tibor bermaslikka urindi, lekin birozdan keyin meni mahkam quchoqlab yuragidagi bor dardini to'kdi va gapining oxirida esa go'yoki u emas men qochgandek: "Mendan qutula olishingni o'ylaganmiding?" — deva jilmaydi.

Birgalikda Yusufning eski uyiga qaytdik. Uning uyi halideya jilmaydi.

Sendan nafratlana olmayman...
 Balki, xafa bo'lgandirman, jahl qilgandirman,
 lekin nafratlana olmayman...
 Sen mening sevgim o'sib-ulg'ayadigan
 makonimsan. Sen yuragimning eng chirkin
 joylaridagi o'sha kichkina umidsan. Men esa qay
 holda kelsang ham, oradan yillar o'tgandan
 keyin kelsang ham, eshigi har doim senga ochiq
 bo'ladigan uyingman. Hattoki sening o'y-
 xayollaring ham juda ajoyib. Negaligini
 so'rashing mumkin, lekin men anglata
 olmayman...

- X -

Yusufning go'yoki suv emas, qon bo'lib terlashlari, ruhiyati-yu tabiati buzilganligi uchun tinmay o'zini ayblashlari, gohida sassiz-sadosiz o'midan turib, o'zi bilan o'zi gaplashishlari olti oy davom etdi. Ba'zi kunlar: "Senga ham tinchlik, halovat bermadim", — deb o'ylardi va shunday qilayotganidan uyali uzr so'rardi, tinmay o'zini ayblardi, ba'zida hattoki o'lishni istayotganini ham aytardi.

Uning meni tashvishga soladigan jismoniy kasalligi hali-hanuz bo'y ko'rsatmagan edi, yuzaga chiqmagandi. Aslini olganda, bu kunlar bizning yaxshi davrlarimiz ekanligini, bir muncha vaqt o'tgach, o'zi ham istamaydigan odamga aylanib qolishidan qanchalik qo'rqishini va u kunlarni ko'rishni xohlamasligini tushunardim, lekin buni o'ziga bildirmasdim.

— Nega meni o'z holim bilan yolg'iz qoldirmading-a? — deb ora-sira mendan ham o'pkalardi. "Aslida, sening qanday xastalik bilan kurashayotganingdan xabardorman, bu xastaliging sendan so'vishimga sabab bo'la olmaydi, oxirigacha sening

yoningdaman, sen bilan birga qolaman", — deyishni istardim-u, lekin ayta olmasdim, tilimni ichimga yutib yuborardim. Rostini aytadigan bo'lsam, o'ziga achinayotganimni sezib qolsa, mendan qochib ketishidan qo'rqudim... Birgalikda mana shu hayotimiz meni qiynamayotganligini, nima bo'lishidan qat'i nazar, yonida bo'lishim menga baxtiyorlik baxsh etishini qanchalar tushuntir-sam ham, o'z fikrlarimni to'liq ifoda eta olmasdim. Shunchaki Yusufning o'zi hammasini o'z ixtiyori bilan aytib, meni ham, o'zini ham tinchlantirishini kutayotgandim.

Ertalab maktabga ketar ekanman, aql-u hushim uyda qolar-di: darslarim tugashi bilan to'g'ri uyga chopar edim. Har dam olish kunlari avvalgidек sayrga chiqardik, kitob o'qirdik, kinoga borardik. Ba'zida faqat ikkalimiz tabiat bag'rida yolg'iz qolar-dik. Yusuf sevimli qo'shiqlarimizni kuylar ekan, men ham fleyta chalib unga jo'r bo'lardim. U esa mana shunday holatlardan juda ham zavqlanardi, biroq vaqt bo'lsa ham, tashvishlarimizdan qutulib, baxtiyor bo'lardik... Keyin esa u yana qandaydir arzimas bahonalar tufayli o'z zulmatiga qaytish yo'lini topar va bu holati bilan meni qanchalar azoblayotganining farqiga ham bormasdi.

Men bir kuni kechqurun oshxonada salat tayyorlar ekan-man, Yusuf mehmonxonadagi stolni tayyorlar edi. Idish-tovoq-larni olish uchun yonimga ketar ekan, undan:

— Angut qushi haqida eshitganmisan, azizim? — deya so'radim.

— Bu qush haqida eshitganman, lekin ta'rifini to'liq bil-mayman. Xo'sh, angut qushiga nima bo'libdi?

— Qushlarning bu turi umrlarida davomida faqat bir marta-gina juft topar ekan. Juftidan ayrilgan qush o'limiga qadar aza tutar emish, o'ziga yangi juft topmas emish. Juda ham ajoyib, shunday emasmi?

g'iroq'iga javob berdim. Agar iloji bo'lsa, uyga qaytishimi iltimos qildi. Xavotirdan jonim bo'g'zimga kelgan ham edi, xayriyalki, biror-bir muammo yo'qligini, tabiiy gaz xodimlari kelganligini, uyga kirib tekshirishlari shart ekanligini kerakligini aytdi. Uydan hech kimni topa olmagach, menga qo'ng'iroq qilgan ekan, xavotirlarim chekinib, yengil tortdim.

Oxirgi darsimdan ruxsat olib, uyga qaytar ekanman, ko'cha-da olomonni va kvartiradan usti butunlay yopilgan bir odamni shifoxona zambilida olib chiqib ketishayotganini ko'rib, vahimaga tushdim. Uning kimligi bilish uchun oldinga qarab yugurib ketar ekanman, kimdir qo'limdan ushlab oldi va olg'a yurishimga izn bermadi. O'girilib yuziga qarar ekanman, yo'limni to'sgan odam shifokor Bulent ekanligini ko'rdim. U yig'lardi. "Allohim, qo'rqqanim yuz bergan bo'lmasin", — duo qilardim... Shifoxona zambilidagi yotgan boyagi odamni "Tez yordam" mashinasiga qo'yishar ekan, men ham tez harakatlar bilan mashina yoniga keldim va qimir etmay yotgan jasadning yuzini kutilmagan shiddatli bir harakat bilan ochdim.

Bu Yusuf edi!

Yusuf o'lgan edi va endi aslo, bir marta ham ko'zini ochmas edi... Bayonnomada o'lim sababi sifatida gazdan zaharlanish ko'rsatilgan edi. Mutaxassislarning xulosasiga ko'ra, gazplitaga choy qaynatish uchun suv to'la idish qo'yilgan, gaz murvati ochilgan, lekin yoqilmagan. Qiziq, chindan ham, choy qaynatmoqchi bo'lib gazni ochar ekan, uni yoqishni unutilib qo'yganmi yoki ataylab gazni ochib, o'limini kutganmi?

Bu ulkan muammoning javobini hech qachon bila olmayman... Faqat bilganim shuki, o'sha kuni Yusufga tayyorlab qo'yilgan nonushta dasturxonidan topgan maktabim uydan chiqqanimda o'sha yerda yo'q edi... Faqat shuni anglar edimki, u qoldirgan

an o "zimcha." —

attach

Qizlar Klijch

[illegible]

Balki, o'shanda hammasi umuman boshqacha bo'lgan. Men seni juda yaxshi ko'rganam...

mumkin ekanligini o'zaro tasdiqlaydigan boshqa

[illegible]

Hamma Yusufning oldidagi so'nggi burchini bajarib, o'zini kechira olmasligining katta bir sababi bor edi.

laridan o'pdim. Yusufni oxirgi marta ko'rib turayotganini bil-
shim ko'ksimda bir tubsiz jarlik yuzga keltirdi. Uni oxirgi mar-
ta ko'rganingiz qattiq bo'sib, meni eshitishini istagan holda: "Qani,
o'zingdan tur, go'zal ovozning bilan qo'shiq ay", — deb pichir-
ladim qulog'iga. Balki, meni eshitgandir, lekin lablaridan so'z-
ning bir bo'g'ini ham chiqarmadi... Uning jasadi bir hovuch odan-
lar o'rtasidan olinib, sarfadi yo'q bir yolg'izlik tomon olib ketila-
ekan, chor-nochor uzoqdan kuzadim.

Olti kishi zo'rg'a qabrga qo'ygan Yusufni mening bir o'zini yuratingga ko'ngan edim. Yusufni tuproqqa qo'yishar ekan, eng ko'p azoblangan mening jonim bo'ldi. Umrimning eng go'zal dalarida boshinni suyagan ikki odamni birin-ketin yo'qotib qo'yish yukini go'yoki tug'ma bukrilik kabi yelkanda olib yurishga majburday his qilardim o'zini. Avval otamning yukini, keyin Yusufning yukini...

Dafn marosimiga onam ham keldi, nima bo'lganligidan qat'i nazar, uning bag'riga o'zinni tashladim va uni kechirdim. Oradan unchalik ham ko'p vaqt o'tmagan ediki, ya'ni bir necha oydan keyin onamni ham boqiy dunyoga kuzatdim. Bu dunyoda men hazm qilishim kerak bo'lgan boshqa biror-bir dard qolmagan. Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, unim davomida uchragan va uchratishim mumkin bo'lgan bari azobning va bari qayg'u har bir zarrasiga qadar arziydigan darajada buyuk muhabbatni boshimdan o'tkazdim.

Bu hikoya boshlangan kundan beri oradan o'n yil o'tdi. Yaqinda Yusufning vasot etganiga ham yetti yil bo'ladi... Orqada qolgan noxush kunlarni ko'nikish menga oson bo'lmadi. Vaqt insonning singan bo'laklarini biri-biriga qayta payvandlaydi, yarasini davolaydi... O'lmaysiz, lekin tiriklarning qatoriga ham kirmaysiz.

*Uygʻonib ket-
gan*

— bu o'lib uygʻongan edim.
butun bir
esladim.
bilan esladim.
edim.
qutula
odam
meni
ket-
tufayli
xavotirlanar
bor
chiqidim.

Qachondir yoningda bo'lishimni istasang-u, lekin buning iloji bo'lmasa, ko'zlaringni mahkam yum va qo'llaringni yuragining ustiga qo'y. Men sening ko'z qovoqlaring ortidagi qorong'ilikda, yuragingning har bir urishida bo'laman. Qachonki kenaga chiqadigan bo'lsang, sochlarining orasidan o'tgan shamol emas, mening barmoqlarim bo'ladi. O'qiyotgan kitobingning har bir satrida yoki tinglayotgan qo'shig'ingning musiqasida nafas olishni davom ettiraman. Yomg'irli kunda yolgandan o'padigan yomg'ir tomchisi qiyofasida ham yoningdan bo'lishim mumkin. Balki, hidlash uchun qo'lingni uzatgan gul bargidan uchi ketayotgan kapalak bo'larman. Meni qanchalik ko'p his qilishni xohlasang, men ham shunchalik ko'p yoningda bo'lishimni davom ettiraman.

Ey ayol, men sening ruhingdan o'paman! Ko'zlaring meni ko'rmas, qo'llaring teringiga tegina olmas... Sen dong qotib uxlab

Erwin Kilich

Eggin Kilich

Kunduzlari... bir vijdon azobi kabi yelkamizdan...

shunchidan? ... kabi bir vijdon azobi kabi yelkamizdan masmi?

Xotiralarimiz go'yo o'z yonida qolmaydi. Na qochish
shinayapti.

Xotiralarimiz go'yo xotiralarimiz. Na qochish
qilmayvapti.

Bilasizmi, har doim bir narsada xato qilganimiz. Na qochish bilan, na boshqa ishlar orqali o'zimizni ovutish bilan, na uyq bilan, na boshqa ishlar orqali o'zimizni ovutish bilan, na uyq bilan muammolardan qutulda olmaymiz. Hayotimizdan, xotiralanmaymiz. Hayotimizdan xotiralanmaymiz.

Men ham shunday qilishga juda ko'p harakat qildim, foy-

...dasi tegmadi. Isha verga olib boramiz.

Aslida ham, haqiqiy muammo mana shunda. O'z his-tuy-

g'ularimizdan qochish emas, balki ular bilan yuzlashish va ba'zi

hriptariga ko'nikish, ularni boricha qabul qilishigina qalb yarasini davolaydi. Masalan, kelgan odam ketdi — uni ortga qaytarishning iloji ham yo'q, keragi ham yo'q. Masalan, ba'zi bir ishlar qayta takrorlanmaydi. Masalan, o'zimizni boshqa birov kabi ko'rish orqali biror-bir muammoni ham yengib o'ta olmaymiz...

Ergin Kilich

Bo'so oladi, faqat u eng shirin taassum qiladi.... Birov-bir inson
nam bor narsasi, ega bo'lganlari bilan go'zal emas, balki jamiki
or-narsasini, ega bo'lganlarini his qilgan darajada go'zaldir....
qish — qarshig'izdagi insonni o'zgacha his qila olishdir.

Agar mama shu his-tuy'ularni sizga aslo his qildirmagan ham tufayli azoblanayotgan bo'lsangiz, undan xafa bo'layotgan bo'lsangiz, hali-kamon hammasini o'z o'rniga tushirishga hara-qilayotgan bo'lsangiz, bu ishlarni bas qiling, o'zingizni behu-qiyamang. Chunki kamchiliklaringiz butun umrining davomida biz bilan birga yashashda davom etadi. Boshqacha qilib aytsak, o'limdagi xatolaringiz tufayli sizni sevmagan odam o'ldi, ammo har bir xatolaringiz tufayli sevmaydi.

Haqiqiy sevgi hatlab o'ta olmaydigan to'sioning...

Нашилы зегі мүмкүсүз болгонго экинчи, мал гила

Yadigan muammoning yo'qligiga ishonaman. Bir kun kelib, chinchin dildan sevgan insonni bag'ringizga bosar ekansiz, bir so'zsiz gaplasha olganingizni, tillaringiz emas, dillaringiz-
o'rganini ko'rasiz. Buni bo'yningizga urilgan uning iliq ni, belingizni silagan kafilarning mehrini, ko'ksingizga qalbini marhamatini his qilganingizda anglaysiz. Ha, siz-
ishonchni bag'ishlagan va his-tuy'ularni siz bilan ba-
'radigan odam bilan bir yo'ldan yursangiz, hech narsa-
iror-bir muammoning sevgini yengib o'ta olmasligini
Ha, aynan o'shanda o'lmishda hayotingizni barbod qil-
gaalbingizdan chiqib ketgan har qanday odamni mana
qatoyib sevgiga joy bo'shatgani uchun kechirasiz.

shunga ishonamanki, Alloh taolo og'ir kunlarning mu-
nosib darajada beradi. Inson ijmon-ishonchini va
taslo yo'qotmasa, bas, shuning o'zi kifoya qiladi.

chilgimizning hayotimiz ba'zi bir ishlardan, muam-
molar bilan o'tib ketyapti, to'g'ri emasmi?

Inson orida qolganligi uchun har doim ham tark etilavermaydi. Ba'zan orqaga qaramay ketsangiz ham, tushkunlikka tushasiz, g'am-qayg'uga botasiz. Chunki ba'zida yuragingiz aqldan ozishni istab qolganligi, kurashish uchun kuchingiz qolmaganligi foydali ketishdan boshqa yo'l topolmaysiz: yoki o'zingizni qolishingiz kerak, yo orida qoldirib ketishingiz kerak. Nima bo'lsa, o'zingiz qanday bo'lishidan qat'i nazar, sizda faqat o'zingiz davolashingiz shart bo'lgan yaralar qoladi. Demogichimanki, do'stlarim, o'zimizdan boshqa hech kimga faqat ekanmiz va o'zimizdan boshqa hech kim bizga orqamizdan ko'rinmas ekan.

Yuragingizni, vijdongingizni va his-tuyg'ularingizni ozod qil-ing. Hech kimni o'zingiz uchun yagona chiqish yo'li, muammo-laringizning yechimi sifatida ko'rmang. Chunki hayot juda go'zal, shu bilan birga, bu hayot kimlardir bizni parchalab tash-lashiga yo'l qo'yadigan va keyin o'zimizni qayta yig'ib oladigan darajada uzun emas. Bunday bo'lishiga aslo yo'l qo'ymang va shuni hech qachon unutmangki, sizniki bo'lgan har narsa faqat siz bilan namoyon bo'ladi.

Hayot naqadar go 'zalroq ekanini ko 'rmoqchi bo 'lsuk, boshimizni ko 'tarishimiz kerak. Menga ishoninki, baxtli bo 'lishimiz uchun o 'zimizni yaxshi his qildiradigan ishlarni qilishdan ko 'ra osonroq yo 'l yo 'q.

O'zingiz uchun bir nimalar qiling va qadrli ekanligingizni his qiling...

Ha, aytganday, sizga tinimsiz jabr-sitam yetkazadigan, sizni o'zi istagan paytda erisha oladigan bir buyum sifatida ko'radigan, faqatgina o'zining his-tuyg'ulari haqida gapirib, sizdan nimani his etganingizni aslo so'ramaydigan, qalbingizni parchalashdan boshqa ishga yaramaydigan, "Mensiz hech narsa qila

Kilich

[illegible][illegible]

... qish tomoni ham yo'q...

Ikki kishilik yulni bitta inson abadiy ko'larib yuradi.
Shuning uchun o'zingizni behuda urintirmang. O'zingizni ham,
qarshingizdagi insonni ham behuda azoblamang... Agar bu
munosabatlarning oxiri yo'q bo'lsa, zotan, buni qalbingiz bilan
his qilassiz.

Parvo qilmang, har kim o 'zi istagan hayotni yashasin. Hikoyniing so 'ngida har kim, yaxshi yoki yomon bo 'lishidan qat 'i nazar, baribir, o 'ziga munosibini topadi.

Boshqa bir hikoyada uchrashgunimizcha sevgi va mehr-muhabbat bilan qoling...

tez kunda o'zbek tilida

EZGIN KILICH MENGABAXTNI KO'RSAT

Tarjimon:

XUSANBOYEVA Aziza

Bosh muharrir:

ATAXOJAYEV Jamoliddin

Nashrga tayyorlovchi:

TURSUNOV Sardor

Kompyuterda sahifalovchi:

TURSUNOVA Shoirra

DIQQAT!!! "Ilm-Ziyo-Zakovat" nashriyoti ushbu kitobni Turkiyaning "Destek" nashriyoti bilan 2022-yil 17-iyunda tuzgan shartnomasi asosida chop etdi. Shuning uchun ushbu kitobni o'zbek tilida chop etish huquqi faqat "Ilm-Ziyo-Zakovat" nashriyotiga tegishli. Boshqa nashriyotlar yoki shaxslarning ushbu kitobni yoki uning bir qismini gazeta va jurnallarda chop etishi, elektron ko'rinishida tarqatishi, internetga joylashtirishi, shuningdek, asarda keltirilgan izoh va iqtiboslardan ijodiy foydalanishi qat'iyan taqiqlanadi.

Agar yuqoridagi huquqbuzarliklar sodir etilsa, huquqbuzor "Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi" kodeksning 177-moddasiga asosan javobgarlikka tortiladi, jarima to'laydi va yetkazilgan zararni to'liq qoplaydi.

Bosishga 11.09.2022 yilda ruxsat etildi. Bichimi – 84x108 mm.

Bosma to bog'i – 11. Garmitura – "Times New Roman".

Qog'oz – ofset bosma. Adadi 3000 nusxa.

Buyurtma raqami – 25-10. Bahosi kelishilgan narxda.

«Dizayn-Print» MChJ O'IchK bosmaxonasida chop etildi.
100054, Toshkent shahar, Cho'pon ota ko'chasi, 28^a-uy.

«Xasanov Farxod» YTTda muqovalandi.
100054, Toshkent shahar, Cho'pon ota ko'chasi, 28^a-uy.

Ezgin Kilich

Menga Baxtni Ko'rsat

Qachondir yoningda bo'lishimni istasang-u, lekin buning iloji bo'lmasa, ko'zlaringni mahkam yum va qo'llaringni yuragingning ustiga qo'y. Men sening ko'z qovoqlaring ortidagi qorong'ilikda, yuragingning har bir urishida bo'laman. Qachonki kemaga chiqadigan bo'lsang, sochlaringning orasidan o'tgan shamol emas, mening barmoqlarim bo'ladi. o'qiyotgan kitobingning har bir satrida yoki tinglayotgan qo'shig'ingning musiqasida nafas olishni davom ettiraman. Yomg'irli kunda yelkangdan o'padigan yomg'ir tomchisi qiyofasida ham yoningda bo'lishim mumkin. Balki, hidlash uchun qo'lingni uzatgan gul bargidan uchib ketayotgan kapalak bo'larman. Meni qanchalik ko'p his qilishni xohlasang, men ham shunchalik ko'p yoningda bo'lishni davom ettiraman.

Yuragingning pardasini hech qachon berkitib qo'yma. Yorug'likning ichkariga kirishiga ruxsat ber. Tabassum qilmoq senga yarashadi, aslo qovog'ingni uyma... Baxtiyorlik — ulkan va behisob qiyinchiliklarga bardosh bergan insonlarning haqqidir. Maqtanib aytishga arziydigan kunlarni va orzularingdagidek ajoyib hayotni yasha. Ko'zlaringni yum va ikkalamiz suhbatlashadigan lahzalar uchun ajoyib xotiralarni yig'ib qo'y.

Axir, qayg'uni, qayerda bo'lsa ham, tanib olaman, menga baxtni ko'rsat...

ISBN 978-9943-8427-4-8

9 789943 842748